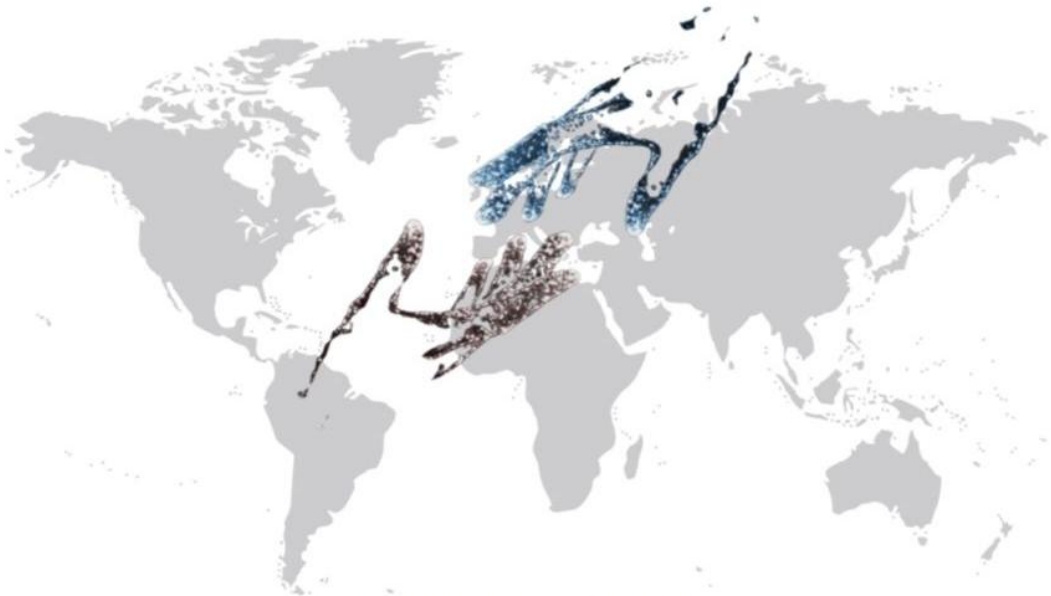
TAM BİLDİRİ KİTABI

FULL PROCEEDINGS BOOK

2. ULUSLARARASI İNSANİ YARDIM SEMPOZYUMU

THE SECOND INTERNATIONAL HUMANITARIAN AID SYMPOSIUM

4-5-6 ARALIK 2025
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Milli İrade Yerleşkesi

DECEMBER 4-5-6, 2025
Ankara Yıldırım Beyazıt University
Milli Irade Campus

Editörler | Editors

İbrahim Demir
Elmas Bener Otacı
Muhammed Oruç

ULİSA Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü | TÜRK KIZILAY | AYBU TTO | UNIVERSITY OF NEW YORK TIRANA

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü ev sahipliğinde Türk Kızılay, AYBÜ Teknoloji Transfer Ofisi ve Tiran New York Üniversitesi ortaklığında 4-5-6 Aralık 2025 tarihlerinde **2. Uluslararası İnsani Yardım Sempozyumu (ULİYAS)** gerçekleştirilmiştir.

Geleneksel devlet diplomasisinin yanında sivil grup ve organizasyonların da etkili olabildiği insani diplomasinin bir alt dalı olarak kabul edilen insani yardım, yardımlaşmaya ve zor zamanlarda destek olmaya dayanmaktadır. Dünyada çok ciddi insani krizlerle karşı karşıya olduğumuz gerçeğiyle, günümüzde yaklaşık 245 milyon insan acil insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. Afetler, savaş, iç çatışma, göç hareketlilikleri, salgın hastalıklar, kuraklık, etnik ayrımcılık ve açlığın insani krizlere sebebiyet verdiği görülmektedir. Günümüzde insani yardım, bayrak dalgalandırmanın, gönüllere ve zihinlere hitap etmenin ve yumuşak gücün en stratejik araçlarından biridir.

İnsani yardımın ekonomi, siyaset, sosyoloji, psikoloji, sağlık ve ilahiyat ile ilgili pek çok boyutu bulunmaktadır. Mevcut sosyoekonomik farklılıklar, ulusal ve uluslararası gelir dağılım eşitsizliklerinin artışı ve doğal afetler gibi konular insani yardımın önemini artırmaktadır. İnsani yardım çalışmalarının uygulamada olduğu kadar teoride de desteklenen çalışmaların varlığı elzemdir.

Bu bağlamda sempozyum kapsamında insani yardım alanında faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşlarının, uluslararası örgütlerin, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin, insani yardım alanında akademik çalışmalar yürüten akademisyen ve uzmanların bir araya getirilmesi amaçlanmıştır. Sempozyumda insani yardım çerçevesinde; ekonomi, hukuk, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, psikoloji, sağlık, ilahiyat ve sosyal hizmet gibi pek çok konu ele alınarak alandaki farklı yaklaşımlar tartışılmıştır.

The 2. International Humanitarian Aid Symposium (ULIYAS) *was held on December 4-5-6, 2025, hosted by the Ankara Yıldırım Beyazıt University (AYBU) Institute for International Relations and Strategic Research (ULISA-IIRSR), in collaboration with the Turkish Red Crescent, AYBU Technology Transfer Office, and the University of New York Tirana.*

Humanitarian aid, considered a subfield of humanitarian diplomacy, which operates alongside traditional state diplomacy and involves the active participation of civil groups and organizations, is rooted in solidarity and support during challenging times. In the face of severe humanitarian crises worldwide, approximately 245 million people currently require urgent humanitarian assistance. Disasters, wars, internal conflicts, migration movements, epidemics, droughts, ethnic discrimination, and hunger are among the primary causes of these crises. Today, humanitarian aid has become one of the most strategic tools for raising flags, reaching hearts and minds, and leveraging soft power.

Humanitarian aid encompasses various dimensions, including economics, politics, sociology, psychology, health, and theology. The growing importance of humanitarian aid is underscored by existing socio-economic disparities, the increasing inequality in national and international income distribution, and the frequency of natural disasters. In addition to practical implementation, the presence of theoretically supported studies in humanitarian aid is essential.

Within this context, the symposium aimed to bring together public institutions, international organizations, universities, civil society organizations, and academics and experts conducting research in the field of humanitarian aid. During the symposium, diverse perspectives were discussed on topics such as economics, law, political science, international relations, sociology, psychology, health, theology, and social work within the framework of humanitarian aid.

ISBN	: 978-605-4929-44-3
Editör(ler) / *Editor(s)*	: İbrahim Demir, Elmas Bener Otacı, Muhammed Oruç
Yayıncı / *Publisher*	: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi | *Ankara Yıldırım Beyazıt University*
E-posta / *E-mail*	: sempozyum.iya@aybu.edu.tr
Ağsayfası / *Webpage*	: https://aybu.edu.tr/uliyas
Sempozyum Tarihleri / *Symposium Dates*	: 4-5-6 Aralık 2025 | *December 4-5-6, 2025*
Sempozyum Adresi / *Symposium Address*	: Ayvalı Mah., Gazze Cad., No.7 06010 Etlik, Keçiören, Ankara/Türkiye
Posta Adresi / *Shipping Address*	: Güvenevler Mah., Cinnah Cad., No.16 06690 Çankaya, Ankara/Türkiye

Aralık 2025 – December 2025

ONUR KURULU

Prof. Dr. Ali Cengiz KÖSEOĞLU
Rektör, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Ali GÜNEŞ
Rektör, Tiran New York Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma Meriç YILMAZ
Genel Başkan, Türk Kızılay

HONORARY COMMITTE

Prof. Dr. Ali Cengiz KÖSEOĞLU
Rector, Ankara Yıldırım Beyazıt University
Prof. Dr. Ali GÜNEŞ
Rector, University of New York Tirana
Prof. Dr. Fatma Meriç YILMAZ
President, Turkish Red Crescent

BİLİM KURULU

Soy isimlerine göre listelenmiştir.

Prof. Dr. Yücel ACER
AYBÜ
Prof. Dr. Emrah AKBAŞ
AYBÜ
Dr. Abdullah A. ALHARBİ
Jazan Üniversitesi, Suudi Arabistan & Suudi Arabistan Sağlık Bakanlığı
Doç. Dr. Selim ARGUN
Diyanet İşleri Başkanlığı
Prof. Dr. MURAT ASLAN
AYBÜ
Doç. Dr. Esma ATASOY
AYBÜ
Dr. Öğr. Üyesi Adisa AVDIĆ KÜSMÜŞ
AYBÜ
Prof. Dr. Yılmaz BİNGÖL
AYBÜ
Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL
Ankara Medipol Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim DEMİR
AYBÜ, ULİSA
Prof. Dr. Abdulkadir DEVELİ
AYBÜ
Doç. Dr. Md. Nazmul ISLAM
AYBÜ, ULİSA
Doç. Dr. Muhammet Enes KALA
AYBÜ
Dr. Selman Salim KESGİN
p3 Consulting
Prof. Dr. Seyit Ali AVCU
AYBÜ

Prof. Dr. Hakkı ODABAŞ
AYBÜ
Prof. Dr. Mustafa ORÇAN
AYBÜ
Dr. Ülkü İSTİKLAL ORTAKAYA
AYBÜ
Prof. Dr. Murat ÖNDER
Boğaziçi Üniversitesi
Doç. Dr. Sevinç ÖZCAN
AYBÜ
Prof. Dr. Mesut ÖZCAN
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi & Diplomasi Akademisi Başkanlığı
Prof. Dr. Cihan ÖZDEMİR
Tiran New York Üniversitesi
Prof. Dr. Giray SADIK
AYBÜ
Doç. Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU
AYBÜ
Doç. Dr. Merve SEREN YEŞİLTAŞ
AYBÜ
Doç. Dr. Fahrettin SÜMER
Irak Amerikan Üniversitesi-Süleymaniye
Doç. Dr. Egemen ÜNAL
AYBÜ
Dr. Öğr. Üyesi Davut YILMAZ
AYBÜ
Dr. Ümit Naci YORULMAZ
Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

SCIENTIFIC COMMITTEE

Listed by last name.

Yücel ACER, Ph.D.
Prof., AYBU
Emrah AKBAŞ, Ph.D.
Prof., AYBU
Abdullah ALHARBİ, Ph.D.
Asst. Prof., Jazan University, Saudi Arabia & Ministry of Health, Kingdom of Saudi Arabia
Selim ARGUN, Ph.D.
Assoc. Prof., Presidency of Religious Affairs, Türkiye
MURAT ASLAN, Ph.D.
Prof., AYBU
Esma ATASOY, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBU
Adisa AVDIĆ KÜSMÜŞ, Ph.D.
Asst. Prof., AYBÜ
Yılmaz BİNGÖL, Ph.D.
Prof., AYBU
Kudret BÜLBÜL, Ph.D.
Prof., Ankara Medipol University
İbrahim DEMİR, Ph.D.
Prof., AYBU, ULISA-IIRSR
Abdulkadir DEVELİ, Ph.D.
Prof., AYBU
Md. Nazmul ISLAM, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBU, ULISA-IIRSR
Muhammet Enes KALA, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBU
Selman Salim KESGİN, Ph.D.
p3 Consulting
Seyit Ali AVCU, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBÜ

Hakkı ODABAŞ, Ph.D.
Prof. AYBU
Mustafa ORÇAN, Ph.D.
Prof., AYBU
Ülkü İSTİKLAL ORTAKAYA, Ph.D.
Research Assistant, AYBU
Murat ÖNDER, Ph.D.
Prof., Boğaziçi University
Sevinç ÖZCAN, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBU
Mesut ÖZCAN, Ph.D.
Prof., Social Science University of Ankara & Diplomacy Academy at the Ministry of Foreign Affairs
Cihan ÖZDEMİR, Ph.D.
Prof., University of New York Tirana, Albania
Giray SADIK, Ph.D.
Prof., AYBU
Ali ZAFER SAĞIROĞLU, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBU
Merve SEREN YEŞİLTAŞ, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBU
Fahrettin SÜMER, Ph.D.
Assoc. Prof., American University of Iraq Sulaimani, Iraq
Egemen ÜNAL, Ph.D.
Assoc. Prof., AYBU
Davut YILMAZ, Ph.D.
Asst. Prof., AYBU
Ümit Naci YORULMAZ, Ph.D.
Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA)

ORGANİZASYON KURULU

Doç. Dr. İbrahim DEMİR
Sempozyum Başkanı,
Enstitü Müdürü, AYBÜ, ULİSA
Dr. Selman Salim KESGİN
p3 Consulting

Prof. Dr. Cihan ÖZDEMİR
Tiran New York Üniversitesi, Arnavutluk
Fatma Sena YASAN
Türk Kızılay

ORGANIZING COMMITTEE

Cihan ÖZDEMİR, Ph.D.
Prof., University of New York Tirana, Albania
Fatma Sena YASAN
Türk Kızılay

İbrahim DEMİR, Ph.D.
Symposium Chair, Assoc. Prof., Director, AYBU, ULİSA-IIRSR
Selman Salim KESGİN, Ph.D.
p3 Consulting

SEMPOZYUM SEKRETERYASI

Arş. Gör. Muhammed ORUÇ
AYBÜ, ULİSA
Arş. Gör. Elmas BENER OTACI
AYBÜ, ULİSA

SYMPOSIUM SECRETARIAT

Elmas BENER OTACI
Res. Asst., AYBU, ULISA-IIRSR
Muhammed ORUÇ
Res. Asst., AYBU, ULISA-IIRSR

İÇİNDEKİLER

Serahsî'de İnsancıl Hukuk İlkeleri *1*

Abdumalik TUYCHIBAEV **1**

Küresel Yönetişim Ekseninde İklim Değişikliğiyle Mücadelede İnsani Yardım Alanında Toplumsal Dayanıklılık Uygulamaları *6*

Fulorya İNAN & Adile SÜLÜNTAY **6**

Türkiye'deki Sendikaların Afetlerdeki Rolü *15*

Habibe Höçük KÖYLÜ **15**

Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) Modeli: Görev Çakışması ve Mükerrer Yardım Sorunlarına Federatif Bir Çözüm . *37*

Halil İbrahim SÖZÜDOĞRU **37**

Ekonomik Krizler ve İnsani Yardım *46*

İbrahim DEMİR **46**

Türkiye'de Yardım Kuruluşlarının Anayasal Statüsü: Yeni Anayasa Perspektifinden Bir Değerlendirme *53*

Mustafa Eren GÜÇARSLAN **53**

The United Nations Mission in El Salvador (ONUSAL) and the UN Mission in Central African Republic (MINUSAL) *59*

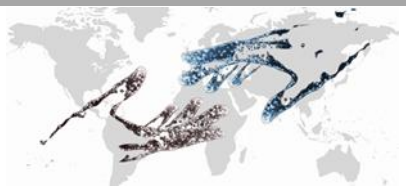
Omar Ali MOHAMUD & Seyit Ali AVCU **59**

Küresel Vicdan ve İnsani Yardımın Kur'an'daki İz Düşümüne Dair: Akabe ve Merhamet *70*

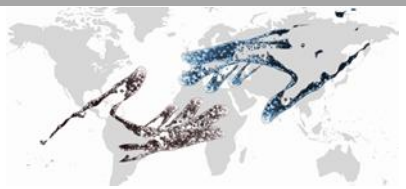
Sevgi TÜTÜN **70**

Humanitarian Diplomacy in a Turbulent World: Advancing Mechanisms for Human Protection and Effective Aid Access *81*

Slsabil SAEED **81**

FULL PROCEEDINGS

Serahsî'de İnsancıl Hukuk İlkeleri

Abdumalik TUYCHIBAEV[1]

Özet

Günümüz dünyası giderek çalkantılı bir hal alırken, savaş zamanlarında sivillerin haklarını korumayı amaçlayan Uluslararası İnsancıl Hukukun uygulanması daha da büyük önem kazanmaktadır. Bu alanın düzenlenmesinde insan gelişiminin yüzyıllardır süregelen kültürel ve hukuki mirası özel yere sahiptir. Devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte savaşlar yaşanmaya başlamış ve bu süreçlerde kullanılan kural ve gelenekler de oluşmuştur. Temel amaç, savaşların zararlarını en aza indirmek ve daha da önemlisi, sıradan insanların, yani savaşa dâhil olmayanların etkilenmemesini sağlamak olmuştur. Uluslararası insancıl hukukun şekillenmesinde İslamiyetin kural ve uygulamalarının da önemli katkıları vardır. Kur'an ayetleri, Hz. Peygamber'in hadisleri ve fukahanın eserleri insancıl hukuk kurallarının İslam'da açık ve net bir şekilde bulunduğunu göstermektedir. Bu alandaki en kapsamlı eser, Hanefi mezhebinin kurucusu Ebu Hanife'nin yakın bir talebesi olan Muhammed bin Hasan Şeybani tarafından kaleme alınan ve metinleri günümüze Maveraünnehir fakihi Ebu Bekir Serahsî'nin yorumları aracılığıyla ulaşan Kitabü's-Siyeri'l-Kebir'dir. Çalışmamızda Serahsî'nin ilgili şerhi ve diğer eserlerindeki görüşlerine dayanarak, İslam'daki insancıl hukukun bazı ilkeleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Serahsî, Siyer, İnsancıl Hukuk, İslam Hukuku.

Principles of Humanitarian Law in Serakhsi

Abstract

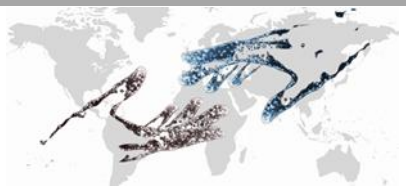
As the contemporary world becomes increasingly turbulent, the implementation of International Humanitarian Law, which aims to protect the rights of civilians during times of war, is of paramount importance. The centuries-old cultural and legal heritage of humanity holds a significant place in the regulation of this field. Wars began with the emergence of states, and the rules and customs employed during these processes emerged concurrently. The primary objective has been to minimize the detriments of war and, more importantly, to ensure that ordinary people – specifically non-combatants – remain unaffected. Islamic rules and practices have also made significant contributions to the shaping of international humanitarian law. Quranic verses, the Hadiths of the Prophet, and the works of Islamic jurists demonstrate that the principles of humanitarian law are clearly and explicitly present within Islam. The most comprehensive work in this field is Kitab al-Siyar al-Kabir, authored by Muhammad b. al-Hasan al-Shaybani – a prominent disciple of Abu Hanifa, the founder of the Hanafi school. And the texts of this book have reached the present day through the commentary of the Transoxianan jurist, Abu Bakr al-Sarakhsi. In this study, select principles of humanitarian law in Islam are examined based on al-Sarakhsi's relevant commentary and his views presented in other works.

Keywords: Al-Sarakhsi, Siyar, Humanitarian Law, Islamic Law.

Giriş

Devletler Hukuku'nun en önemli alanlarından biri sayılan Uluslararası İnsancıl Hukuk'un oluşumunda insaniyetin asırlık gelenekleri önemli bir yer tutmaktadır. Savaşın zararlarını en aza indirmeyi ve çatışmalarda sivillerin haklarını korumayı amaçlayan insancıl hukuk, en az savaşlar kadar eskidir. Devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte savaşlar yaşanırken, bu süreçte kullanılan kural ve gelenekler de teşekkül etmeye başlamıştır. Sümerlerden Hititlere, Budizm'den Manu Kanunları'na, Zerdüştlük'ten Hristiyanlığa, eski Çin öğretilerinden Yunan ve Roma felsefesine kadar hemen her dönem, kültür ve dinde savaşların zararlarını bertaraf etmeye ve sıradan insanların etkilenmemesini sağlamaya dönük düşünceler mevcuttur. İslamiyet de bu konuya özel bir önem vermiştir. İslam hukuku kapsamında savaşları düzenleyen ayrı bir hukuk dalı olan "*siyer*" ortaya çıkmış ve fıkıh kitaplarındaki *siyer* bölümlerinde insancıl hukuka dair önemli düzenlemeler yer almıştır.

[1] Dr. ; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; tuychibayev@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3751-6372.

Bununla beraber *siyer*i değerlendirirken, günümüzdeki anlamda bir uluslararası hukuk sistemi olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü devletler hukukundan bahsedebilmek için uluslararası ilişkilerin belirli katılımcılar tarafından kabul ve teyidi önemlidir. 1945'te BM'nin kurulmasıyla, katılımcı devletlerin onayıyla mevcut uluslararası hukuk düzeni tesis edilmiştir. Ancak İslam hukukunun *siyer* dalı bu özelliğe sahip değildir; bu normlar diğer devletlerle iş birliği içinde geliştirilmemiştir. *Siyer*in, günümüz devletler hukukunun ve özellikle uluslararası insancıl hukukun bazı normlarına benzeyen kuralları içerdiği doğrudur; ancak bu düzenlemeler yalnızca Müslümanlar tarafından diğer topluluklarla ilişkilerde tek taraflı olarak uygulanmıştır. Bu nedenle, İslam hukukundaki *siyer* dalını "İslam Uluslararası Hukuku" olarak değil, "İslam Dış Politika Hukuku" olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Bu fark, Uluslararası İnsancıl Hukuk ile İslam'daki insancıl normların birbirinden uzak olduğu anlamına gelmez. Aksine, Engeland'ın haklı olarak belirttiği gibi, "İslam'a ve yorumlarına bakıldığında, insancıl hukukta birçok ortak nokta olduğu görülür: İslam, Cenevre Sözleşmeleri'ne çok benzeyen birçok insancıl ilke ortaya koyar." (Engeland, 2006).

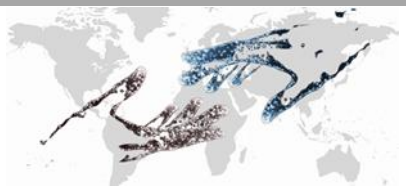
1. Büyük Siyer (es-Siyerü'l-Kebir)

İslam tarihinde fıkhın *siyer* dalıyla ilgili en geniş eser, Hanefi hukukçusu Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (ö. 189/805) es-Siyerü'l-Kebîr (Büyük Siyer) çalışması olmuş, fakat bu değerli kaynak günümüze ulaşmamıştır. Karahanlı dönemi fakihlerinden Şemsüleimme Serahsî (ö. 483/1090), mezkûr esere yazdığı kapsamlı şerhiyle (Yaman, 2009) *siyer* alanında önemli bir çalışma ortaya koymuş, kendi yorumlarıyla ilk dönem fukahanın değerli tespitlerinin günümüze aktarılmasında tarihî bir rol oynamıştır. Serahsî'nin eserindeki bilgilerin sıradan bir hukuki araştırma olmakla kalmayıp, tarih boyunca İslam ordularının sahada uyguladığı bir düzenleme olduğunun altı çizilmelidir. Nitekim mezkûr kaynağın Osmanlı Sultanlarından II. Mahmud'un emriyle Türkçeye tercüme edilmesi de bir tesadüf değildir. Yaman'ın tespit ettiği gibi, "Alay müftüleri ve tabur imamları tarafından subaylara ve askerlere ders kitabı olarak okutulan eser, Osmanlı askerlerinin Avrupa devletleriyle savaşlarında uyacakları kurallar için temel kitap kabul edilmiştir" (Yaman, 2009).

Genellikle fıkıhta, özel olarak da *siyer* dalında İslam düşünce ekolleri arasında farklılıklar olabilmektedir. Dolayısıyla Serahsî'nin anılan eseri ve diğer eserlerindeki insancıl hukuk hakkındaki görüşlerinden bahsederken, büyük ölçüde mensubu olduğu hukuk ekolünün, yani Hanefi mezhebinin görüşlerini yansıttığı belirtilmelidir. Bu bağlamda Serahsî'de insancıl hukuk ilkeleri derken, aslında Hanefilik fıkıh usulü çerçevesinde İslam'ın temel kaynaklarından elde edilen kurallar kastedilmektedir. Al-Dawoody'nin tabiriyle söylersek; "Serahsî'nin buradaki temel kaygısı, Müslümanların bir yandan Kur'an ilkelerine ve Hz. Peygamber'in sünnetine bağlı kalmaları, diğer yandan da savaşı kazanmaları gerekliliğinin yarattığı gerilimleri dengelemektir. Müslümanlar, İslam savaş hukukuna uyarken, öncelikle inançlarının gereklerini davranışlarına rehber edinmeli, ardından zafere ulaşmaya çalışmalıdırlar" (Al-Dawoody, 2015).

2. Aman ve Ahde Vefa

Serahsî'nin İslam'daki *aman* kurumuna dair detaylı değerlendirmeleri, insancıl hukuk açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. İslam ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancıya verilen can ve mal güvencesi olarak tarif edilen (https://sozluk.gov.tr/) "aman", günümüz uluslararası insancıl hukukunun önemli normlarını hatırlatmaktadır. Örneğin, bu kurum Cenevre Sözleşmeleri'nin Ek Protokol I'in 41. maddesinde tanımlanan "savaş dışı kalma" statüsüyle bazı açılardan paralellik göstermektedir (Al-Dawoody, 2015).

Serahsî'ye göre her bir Müslümanın *aman* verme yetkisi vardır ve bir Müslümanın *aman*ı diğerleri için de bağlayıcı nitelik kazanmaktadır. Serahsî, "Müslümanların kanları kısas ve diyette eşittir. Onlar, kendileri dışında kalan herkese karşı tek bir el gibidir (birbirlerine yardım ederler). En yetkisiz kişileri bile onlar adına söz verebilir ve sözü geçerlidir" hadisini yorumlarken; *adaletli (ahlaklı)* veya *fasık* olsun, hür bir Müslümanın müşriklere verdiği *aman*ın bütün Müslümanlar adına caiz olup hepsini bağladığını savunur (Serahsî, 2001).

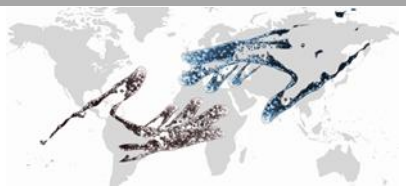
Serahsî *aman*ı ihlal etmeme konusuna özellikle dikkat çeker. Hatta *aman* kastedilmediği halde karşı tarafın *aman* almış olduğunu düşündüğü durumda bile *aman*ın gerçekleşmiş olacağını ve buna riayet edilmesi gerektiğini belirten bir örnek olay zikreder (Serahsî, 2001). Ayrıca Hz. Peygamberin, "Kendisi ile bir kavim arasında ahit bulunan kimse, ahdin süresi dolmadan, bozduğunu kendilerine duyurmadan kendi başına ne bir düğüm çözsün ne de bağlasın" hadisinin, şeklen ve manen ahde hıyanete benzer her şeyden sakınmanın vacip olduğuna bir delil olduğunu vurgular (Serahsî, 2001).

Aman kurumunun en önemli noktası, onun sonucunda düşman sayılan ve "harbî" ("Gayri müslim devletin vatandaşı", Özel, s. 112) olarak nitelendirilen bir yabancının temel haklarının tanınmasıdır. Herhangi bir *harbî* İslam ülkesine *aman*sız girerse öldürülebilir; ancak *aman* alan *harbî* koruma altındadır. *Aman*, insanın hem yaşam hem de mülkiyet hakkını temin etmektedir (Rehman, 2005).

*Aman*la edinilen statünün korunmasının doğrudan devlet başkanının sorumluluğu altında olması, İslam'da bu güvencenin teminine verilen önemi göstermektedir. Serahsî, "Biz nasıl Müslümanların ve *zimmî*lerin zulme uğramalarına engel oluyorsak, *aman* altındakilerin de zulme uğramalarına engel olmalıyız" der (Serahsî, 1997, 5/27). Başka bir yerde ise şu değerlendirmeyi yapar: "Müslüman devlet başkanının *zimmî*ler karşısındaki sorumluluğunda olduğu gibi, *aman* altındakilere de yurdumuzda kaldıkları müddetçe yardım etme ve onları zulmedenlerin zulmünden koruma sorumluluğu vardır. Çünkü onlar da yurdumuzda kaldıkları müddetçe koruma altında bulunmaktadırlar. Onların hakkındaki hüküm, *zimmî*ler hakkındaki hüküm gibidir" (Serahsî, 1997, 5/110).

3. Muharip-Muharip Olmayan Ayrımı

Uluslararası insancıl hukukun temel amacı, savaş zamanlarında sivil halkı korumaktır. Bunun sonucunda ortaya çıkan en önemli kurallardan biri, savaşa katılan kişi (muharip) ile katılmayan kişi arasındaki ayrımın gözetilmesidir. İlginçtir ki Serahsî de kendi eserlerinde bu kuralı İslami kaynaklara dayanarak temellendirmiştir. Örneğin, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Küçük çocukları (velîd) öldürmeyiniz" hadisini yorumlarken, "düşman çocuklarının, savaşa katılmaması durumunda öldürülmeleri helal değildir" ifadelerini kullanır ve muharip olmama durumuna dikkat çeker (Serahsî, 2011). Başka bir noktada ise kadınların da savaşlarda öldürülmemesi gerektiği kuralına değinirken şöyle der: "Kastedilen, savaşmayan kadındır. Nitekim rivayete göre Peygamber (s.a.v.) öldürülmüş bir kadınla karşılaştığında: "Şuna bak! Bu kadın savaşmıyordu!", buyurdu. (Serahsî, 2011). Serahsî bu kategoriye yaşlı erkeklerin de dâhil olduğunu yazar. Kendisinin aktardığına göre "Ebû Yusuf (r.a.) şöyle der: Ebû Hanîfe (rh.a.)'ye kadın , çocuk, savaşmaya gücü olmayan yaşlı kimseler ve savaşamayan yatalakların öldürülmelerinin hükmünü sordum. Böyle bir şeyin yapılmasının yasak olduğunu ve çirkin gördüğünü söyledi". (Serahsî, 2011,). Ayrıca Serahsî'nin şu ifadeleri de dikkat çekicidir: "Düşman kadınlarını ve çocuklarını öldürmenin haram olduğunu açıklamıştık. Çünkü onlar savaşmazlar. Bedeniyle ve

vereceği taktikleriyle savaşmasından korkulmayan ve zürriyetini devam ettirmesi umulmayan yaşlı da böyledir" (Serahsî, 2011).

Yukarıdakilerden de görülebileceği gibi Serahsî, kendi değerlendirmelerinde açıkça "savaşa katılmayanlar" ifadesini kullanırken; küçükleri, kadınları ve yaşlı erkekleri hedef almanın kesinlikle yasak olduğunu savunmuştur. Yani Serahsî'nin anlayışına göre, savaşanlar ile savaşmayanlar arasında net bir ayrım olmalı ve sadece savaşa katılanlar hedef alınmalıdır. Kendisinin ifadesiyle, "bir düşmanın öldürülmeyi hak etmesi, Müslümanlarla savaşmasından dolayıdır" (Serahsî, 2011).

5. İşkence Yasağı

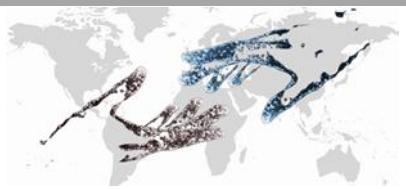
Serahsî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Müsle (işkence/cesedi parçalama) yapmayın" buyruğunu yorumlarken işkencenin haram olduğunu söyler. İmrân b. Husayn'ın (r.a.) naklettiğine göre: "Resûlullah (s.a.v.) Ureyne kabilesinden olan yol kesicileri işkence yaparak öldürdükten sonra, bize her hutbe okuyuşunda mutlaka bizleri sadaka vermeye teşvik eder ve işkence yapmamızı yasaklardı. Peygamber (s.a.v.)'in her zaman ve okuduğu her hutbede özellikle işkenceden söz etmesi, onun ağır bir haram olduğunun göstergesidir" (Serahsî, 2011).

Başka bir noktada Serahsî şu bilgileri aktarır: "Hz. Ali (r.a.)'nin, yaptığı savaşların hiçbirinde böyle bir şey (işkence) yaptığı bize ulaşmamıştır. Bu konuda uygulamaları izlenen kişi odur. Patrik Yebâb'ın başı Hz. Ebû Bekir (r.a.)'e getirilmişti. Ebû Bekir (r.a.), bu davranışı çirkin buldu. Kendisine Farsların ve Rumların (Romalıların) böyle yaptıkları söylenince de şöyle cevap verdi: 'Biz, ne Farsız ne de Rum. Allah'ın Kitabı ile Resûlullah'tan gelen haberler bize yeter.'" (Serahsî, 2011).

İslam'da hayvanlara bile işkence yapılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Serahsî, Zührî'nin rivayet ettiği "Düşman topraklarında bineklerin ayaklarını keserek öldürmeyin" hadisini yorumlarken, bu hadisin bineklerin öldürülmesini caiz gören İmam Mâlik'e karşı delil olduğunu söyler. Ayrıca Serahsî, Hanefîlere göre hayvanın ayaklarını kesmenin müsle (işkence) olduğunu, Resûlullah'ın (s.a.v.) kuduz köpeğe bile işkence edilmesini yasakladığını belirtir (Serahsî, 2011).

6. İbadethanelerin Dokunulmazlığı

Serahsî, Hz. Ebû Bekir'in Yezid'e söylediği, "Manastırlarda kendilerini Allah'a ibadete verdiklerini düşünen kimselerle karşılaşacaksın. Onları meşgaleleriyle baş başa bırak" anlamındaki sözlerini yorumlarken; mezhep imamlarından Ebû Yusuf ile Muhammed'in buna dayanarak manastırlara kapanmış kimselerin öldürülmeyeceklerini söylediklerini aktarır. Ebû Hanîfe'den gelen farklı görüşün ise manastıra kapanmış olan kimselerin halkı savaşa teşvik etmeleri şartına bağlı olduğunu belirtir. Serahsî'ye göre: "Hz. Ebû Bekir'in bu tavsiyesi, onların savaşı tamamen terk etmeleri sebebiyledir. Çünkü öldürülmelerini mubah kılan husus, savaşa ortak olarak Müslümanlara zarar vermeleridir. Şayet kapıları üzerlerine kapatırlarsa, onlardan gelebilecek kötülük ortadan kalkmış olur" (Serahsî, 1997, 1. Cilt, s. 31). İslam hukukundaki bu kuralın Cenevre Sözleşmeleri'nin Kültürel Malların ve İbadet Yerlerinin Korunması başlıklı 53. Maddesiyle benzerlik gösterdiğininin altı çizilmelidir. (Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, s. 215).

Sonuç

Görüldüğü üzere *fıkıh*, insancıl hukuk bağlamında derin ve köklü bir mirasa sahiptir. Serahsî'nin *siyer* dalıyla ilgili çalışmaları ve yorumlarında da açıkça görülen sivillerin korunması, işkence yasağı ve ibadethanelerin dokunulmazlığı gibi ilkeler, binlerce yıl öncesine dayanmakla birlikte modern uluslararası insancıl hukukun temelleriyle büyük bir uyum göstermektedir. Bu kurallar, insan onurunu merkeze alan özleri itibarıyla evrensel değerler taşımaktadır. Serahsî'nin yüzyıllar önce sistematize ettiği bu insancıl ilkeler, modern Uluslararası İnsancıl Hukuka tarihsel ve ahlaki bir zemin sunmakta; İslam dünyasının evrensel insan hakları normlarıyla buluşmasında kilit bir rol oynama potansiyeli taşımaktadır. Günümüzde bu mirasın sadece tarihsel bir övünç kaynağı olarak kalmaması, aynı zamanda yaşayan bir hukuk normuna dönüşmesi hayati önem taşımaktadır. İslam hukukundaki bu ilkeler, Müslüman toplumların modern insancıl hukuka uyum sağlamasında ve bu kuralları içselleştirmesinde güçlü bir referans noktası olabilir.

Kaynakça

Abduraxmonova, O.X. (2025). Al-Sarakhsī's Contribution to the Islamic Law of War. *Eurasıan Journal of Law, Fınance and Applıed Scıences, 5 (5), 182-186.*

Al-Dawoody, A. (2017). Al-Sarakhsī's Contribution to the Islamic Law of War. *UCLA Journal of Islamic and Near Eastern Law, 14 (1), 29-44.*

Akkaya, S.Y. (2019). *İslam Hukukuna Göre Uluslararası İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Engeland, A.V. (2006). When Two Visions of a Just World Clash: International Humanitarian Law and Islamic Humanitarian Law. Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law), Vol. 100 (MARCH 29-APRIL 1, 2006), pp. 155-156.

Özel, Ahmet. (1997). Harbî. DİA. XVI Cilt. s. 112-114.

Rehman, Javaid. (2005). Islamic State Practices, International Law and the Threat from Terrorism. Oxford: Hart Publishing.

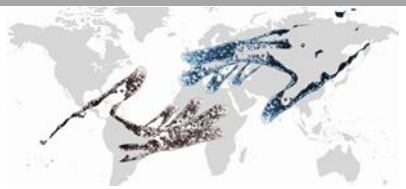
Serahsî, M.A. (2011). *Mebsut*. 10. cilt. (Editör: Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit). İstanbul: Gümüşev Yayıncılık.

Serahsî, M.A. (1997). *Şerhu's Siyeri'l Kebir*. 5 cilt. (Tahkik: Muhammed Hasan Şafii). Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Serahsî, M.A. (2001). *İslam Devletler Hukuku*. (Çev.: M. Sait Şimşek, Prof. Dr. İbrahim Sarmış). Konya: Eğitaş.

Yaman, A. (2009). es-Siyerü'l-kebîr. DİA. XXXVII Cilt. s. 327-329.

12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Küresel Yönetişim Ekseninde İklim Değişikliğiyle Mücadelede İnsani Yardım Alanında Toplumsal Dayanıklılık Uygulamaları

Fulorya İNAN[1]

Adile SÜLÜNTAY[2]

Özet

Bu çalışma, günümüzde küresel anlamda tehdit olan iklim değişikliğiyle mücadelenin insani yardım faaliyetleriyle nasıl şekillendiğini ve toplumsal dayanıklılık uygulamalarının etkin rollerini incelemektedir. Küresel bağlamda iklim değişikliğiyle mücadelede yaşanan krizlerin sosyal, yönetişimsel ve ekonomik boyutlarından ele alınarak, afet risklerini azaltmada uygulanan proje örnekleri üzerinden aktarılmıştır. Bu kapsamda temel olarak kriz anındaki müdahalelerin değil de proaktif olarak bir sistemin dönüşümün önemi vurgulanmıştır. Bu çalışmada özellikle Cox's Bazar, Sahel Bölgesi, Türkiye, Hint Okyanusu, Japonya ve daha birçok ülkenin afet durumlarında uyguladıkları dayanıklılık proje örneklerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Built Back Better - BBB (Daha İyisini İnşa Et) bağlamı çerçevesinde dayanıklı yapıların toplumsal sürdürülebilirliği nasıl etkilediği örneklerle aktarılmıştır. Türkiye özelinde,gerek Birleşmiş Milletler, AFAD gerekse JICA işbirliğiyle yürütülen afet yönetimi planlarına somut örneklere yer verilmiştir. Bu kapsamda çok paydaşlı küresel bir yönetişim modelinin, sürdürülebilir projelerin ve yerel katılımın önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, İnsani Yardım, Küresel Yönetişim, Toplumsal Dayanıklılık, Build Back Better (BBB).

Social Resilience Practices in the Field of Humanitarian Aid in the Fight Against Climate Change Within the Axis of Global Governance

Abstract

This study examines how the fight against climate change, a contemporary global threat, is shaped by humanitarian aid activities and the critical role of social resilience practices. By addressing the social, governance, and economic dimensions of crises encountered in the global struggle against climate change, the research analyzes various project examples implemented to reduce disaster risks. In this context, the emphasis is placed on the importance of proactive systemic transformation rather than reactive interventions during moments of crisis. The study highlights resilience project examples implemented during disaster situations in regions such as Cox's Bazar, the Sahel, Turkey, the Indian Ocean, and Japan. Within the framework of the "Build Back Better" (BBB) concept, the research demonstrates through case studies how resilient structures influence social sustainability. Specifically regarding Turkey, concrete examples of disaster management plans carried out in cooperation with the United Nations, AFAD, and JICA are presented. Ultimately, the study underscores the necessity of a multi-stakeholder global governance model, sustainable projects, and the vital importance of local participation.

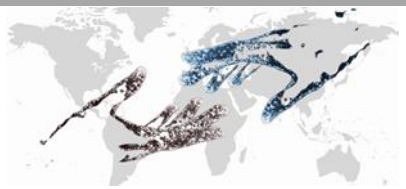
Keywords: Climate Change, Humanitarian Aid, Global Governance, Social Resilience, Build Back Better (BBB).

Giriş

Günümüzde iklim değişikliği küresel bir tehdit haline gelmiş, insanlık ve doğa üzerinde ciddi etkiler doğurmuştur. İklim değişikliği, doğal afetlerin şiddetini ve sıklığını artırarak toplumsal yaşamı zorlaştıran temel bir unsur haline gelmiştir. Bu bağlamda, insani yardımın rolü ve önemi her geçen gün daha belirginleşmektedir. İnsani yardım, iklim değişikliğinin yarattığı krizlerle başa çıkmada kritik bir araç niteliğindedir. Bu çalışma, iklim değişikliğiyle mücadelede

[1] Lisansüstü Öğrenci; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM); fulorya.inan@gmail.com; ORCID: 0009-0007-9914-7406.

[2] Lisansüstü Öğrenci; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM); adileslnty@gmail.com; ORCID: 0009-0006-9556-9698.

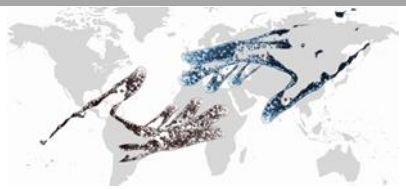
insani yardımın toplumsal dayanıklılık (resilience) kapsamındaki rolünü ve hangi uygulamaların toplumlar için katma değer sağladığını incelemeyi amaçlamaktadır.

Küresel yönetişim perspektifinden bakıldığında, günümüzde karşılaşılan sorunlar ulusal sınırları aşmakta ve tüm insanlığı küresel ölçekte etkilemektedir. Bu sorunların başında gelen iklim değişikliği, yalnızca çevresel bir sorun değil; aynı zamanda ekonomiden toplumsal yapıya ve insani güvenliğe kadar pek çok alanda ciddi tehditler oluşturmaktadır. Bu noktada küresel yönetişim kavramı, uluslararası toplumun bu tür karmaşık ve çok boyutlu krizlerle başa çıkma kapasitesini ve iş birliği potansiyelini temsil etmektedir. Söz konusu kapasite; ulusal aktörlerin ötesinde uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve özel sektör ile iş birliği içerisinde karar alma, politika oluşturma ve uygulama süreçlerini ifade etmektedir. Bu doğrultuda, iklim değişikliği gibi küresel ölçekli krizlerle mücadelede çok taraflı iş birliği modelleri, uluslararası koordinasyon ve katılımcı yönetişim mekanizmaları hayati bir rol oynamaktadır. Bu çalışma; toplumsal dayanıklılık ve insani yardım kavramlarını küresel yönetişim perspektifiyle ele alarak, uluslararası toplumun bu alanlardaki rollerini ve etkileşimlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, küresel ölçekte karar alma ve politika geliştirme pratiklerini aktarmanın yanı sıra somut uygulama örneklerini sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın temel hipotezi şu şekilde yapılandırılmıştır: "İklim değişikliğiyle mücadele sürecinde, insani yardım odaklı toplumsal dayanıklılık uygulamaları etkin bir biçimde geliştirilip hayata geçirildiğinde; hem toplumların direnci artmakta hem de bu uygulamalar küresel ölçekte çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkılar sunmaktadır." Söz konusu hipotez, araştırmanın temel hedefini ve kapsamını doğrudan yansıtmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, elde edilen bulgular ışığında, uluslararası toplumun iklim değişikliğiyle mücadelede toplumsal dayanıklılığı güçlendirmek adına daha etkin politika ve uygulamaları nasıl geliştirebileceğine dair değerlendirmeler sunmaktadır.

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak nitel araştırma metodu benimsenmiş; veri toplama sürecinde kapsamlı bir literatür taraması ve durum analizi yöntemine başvurulmuştur. Analiz kapsamında; iklim değişikliğiyle mücadele, insani yardım ve toplumsal dayanıklılık konularındaki kuramsal tartışmalar ve mevcut literatür detaylıca incelenmiştir. Ayrıca durum analizi yöntemiyle, farklı ülkelerdeki örnek dayanıklılık uygulamaları ve hayata geçirilen insani yardım faaliyetleri mercek altına alınmıştır. Bu çalışma, mevcut bilgilerin derlenmesinin ötesinde; alandaki temel teorik yaklaşımları, bulguları ve verileri analiz ederek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Belirlenen yöntem dahilinde; başarılı uygulama örnekleri ortaya konulurken; ulusal ve uluslararası makaleler, resmi raporlar, dijital kaynaklar ve güncel haberler taranmıştır. Özellikle güvenilirliği yüksek uluslararası kuruluşların yayımladığı döküman ve raporlar, çalışmanın veri setinin temelini oluşturmaktadır.

Kavramsal ve kuramsal çerçeve bağlamında insani yardım, iklim değişikliği, toplumsal dayanıklılık ve küresel yönetişim kavramlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda insani yardım kavramı, çatışmalar, doğal afetler, yoksulluk, zulüm veya baskılar nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylere yönelik gerçekleştirilen ayni ve nakdi desteklerin bütünüdür. Genellikle kriz anlarında acıları dindirmek veya hafifletmek amacıyla kısa süreli müdahaleler şeklinde başlayan bu yardımlar; günümüzde kronik sorunların ele alınması ve krizlerin etkilerinin minimize edilmesi süreçlerini de kapsamaktadır. Özetle insani yardım, hayati tehlike altındaki toplumların temel gereksinimlerini karşılamak amacıyla çok sayıda aktör tarafından hayata geçirilen stratejik desteklerdir. İklim değişikliği kavramı, Avrupa Çevre Ajansı'na

göre iklim değişikliği; gerek insan faaliyetleri gerekse doğal değişkenlikler sonucu iklim döngüsünde zamanla meydana gelen değişimleri ifade etmektedir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ise kavramı, küresel atmosferin bileşimini doğrudan veya dolaylı olarak bozan insan faaliyetleri ile belirli zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişkenliğinin birleşimi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca iklim değişikliği ve insani yardım ilişkisine bakıldığında, günümüzde bu iki kavram arasında giderek derinleşen bir etkileşim söz konusudur. İklim değişikliği, doğal afetlerin şiddetini ve frekansını artırarak insani yardım ihtiyacını doğrudan tetiklemektedir. Kuraklık, sel ve fırtına gibi afetler; barınma, gıda ve temiz su gibi temel hizmetlere erişimi zorlaştırmaktadır. Bu noktada insani yardım, sadece acil müdahale boyutuyla değil; toplumların bu değişimlere uzun vadeli uyum sağlamasını kolaylaştıran bir araç olarak da elzem hale gelmiştir. Bunun yanı sıra, toplumsal dayanıklılık ve küresel yönetişim bağlantısına bakıldığında, iklim kriziyle mücadelede dayanıklı toplumlar inşa etmek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak, insani yardım stratejilerinin evrilmesini zorunlu kılmıştır. Bu süreç, yardımların küresel düzeyde etkin koordinasyonunu ve çok aktörlü bir yapıda yürütülmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, uluslararası iş birliğini ve eşgüdümü temel alan; bu mekanizmaların güçlendirilmesi için kurumsal çerçeveler sunan küresel yönetişim kavramı, çalışmanın temel analiz zeminini oluşturmaktadır.

Toplumsal Dayanıklılık (Community Resilience) kavramı aslında; bir topluluğun kriz, doğal afet veya iklim değişikliği gibi kalıcı değişimlere maruz kaldığında, bu sürece uyum sağlama ve sarsıntılardan güçlenerek çıkabilme kapasitesidir. Diğer bir ifadeyle bu kavram; bir topluluğun temel yapısını ve işleyişini sürdürürken, olumsuz gelişmelere karşı kendini yeniden organize etme, koruma ve güçlendirme sürecini ifade eder. Özetle toplumsal dayanıklılık, toplulukların kırılganlığını azaltan ve uyum kapasitesini artıran tüm kolektif çabaların toplamıdır. Küresel yönetişim kavramı ise, merkezi bir otoritenin bulunmadığı bir ortamda, uluslararası düzeyde alınan ortak kararlar aracılığıyla küresel sorunların yönetilmesi sürecidir. Bu yapı; başta Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar olmak üzere özel sektör ve sivil toplum kuruluşları gibi çok sayıda aktörün ortak eylemleri ve anlaşmalarıyla şekillenir. Temel amacı, göç, salgın hastalıklar, doğal afetler, iklim değişikliği ve yoksulluk gibi sınır aşan sorunlara karşı uluslararası iş birliği sağlamaktır (Erat, 2023).

İklim değişikliği bağlamında dayanıklılık ve yönetişim ilişkisine bakıldığında, iklim değişikliği, doğası gereği tek bir ülkenin kapasitesini aşan küresel bir sorundur. Bu durum, Paris Anlaşması gibi uluslararası düzenlemeleri içeren bir yönetişim mekanizmasını zorunlu kılar. Bu bağlamda toplumsal dayanıklılık; toplulukların şiddeti artan kuraklık, sel ve sıcak hava dalgaları gibi olaylara karşı gıda güvenliğini koruması, su kaynaklarını etkin yönetmesi ve sosyal altyapısını güvence altına alması anlamına gelir. Burada küresel yönetişim; iklim finansmanının geliştirilmesi, risk azaltma standartlarının belirlenmesi ve insani yardım politikalarının koordinasyonu gibi süreçlerle yerel düzeydeki uygulamalara gerekli desteği ve çerçeveyi sağlar.

Kaynak yönetimi kavramı, belli bir hedefe ulaşmak için finans, insan, zaman ve sınırlı doğal kaynakların etkili, verimli ve planlı bir şekilde yönetilmesi sürecidir. İklim değişikliğiyle mücadelede insani yardım ve toplumsal dayanıklılık bağlamında kaynak yönetimi şu iki temel noktada kritik rol oynar; *sınırlı kaynakların etkin kullanımı olarak,* insani yardım projelerinde fonlar, kalifiye personel ve malzemeler genellikle kısıtlıdır. Doğru kaynak yönetimi, bu kısıtlı imkânların en kırılgan topluluklara en etkili yöntemlerle ulaşmasını sağlar. *Afet yönetimi olarak kaynak*

yönetimine bakıldığında ise, Modern afet yönetimi sadece kriz anındaki müdahaleden ibaret değildir; hazırlık, zarar azaltma ve önleme aşamalarında yapılan doğru kaynak tahsisi, afet sonrası iyileştirme süreçlerinin başarısını belirler. Örneğin; küresel yönetişim mekanizmaları aracılığıyla sağlanan iklim finansmanı (maddi kaynak), yerel altyapı projelerine (fiziksel kaynak) dönüştürülerek sel riski gibi tehlikelerin yönetilmesini sağlar (Kahya, 2020).

1. Topluluk Temelli Tepki Tipolojisi ve Analizi

Bu çalışmanın temel hedefi, toplulukların iklim değişikliğinin etkilerine karşı koyma, toparlanma ve uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanan "toplumsal dayanıklılığı" artırmaktır. Bu bağlamda, sahada uygulanan tüm müdahale ve eylemler Paterson ve Charles (2019) tarafından geliştirilen tipoloji çerçevesinde beş ana sınıfta toplanmaktadır (Şekil 1):

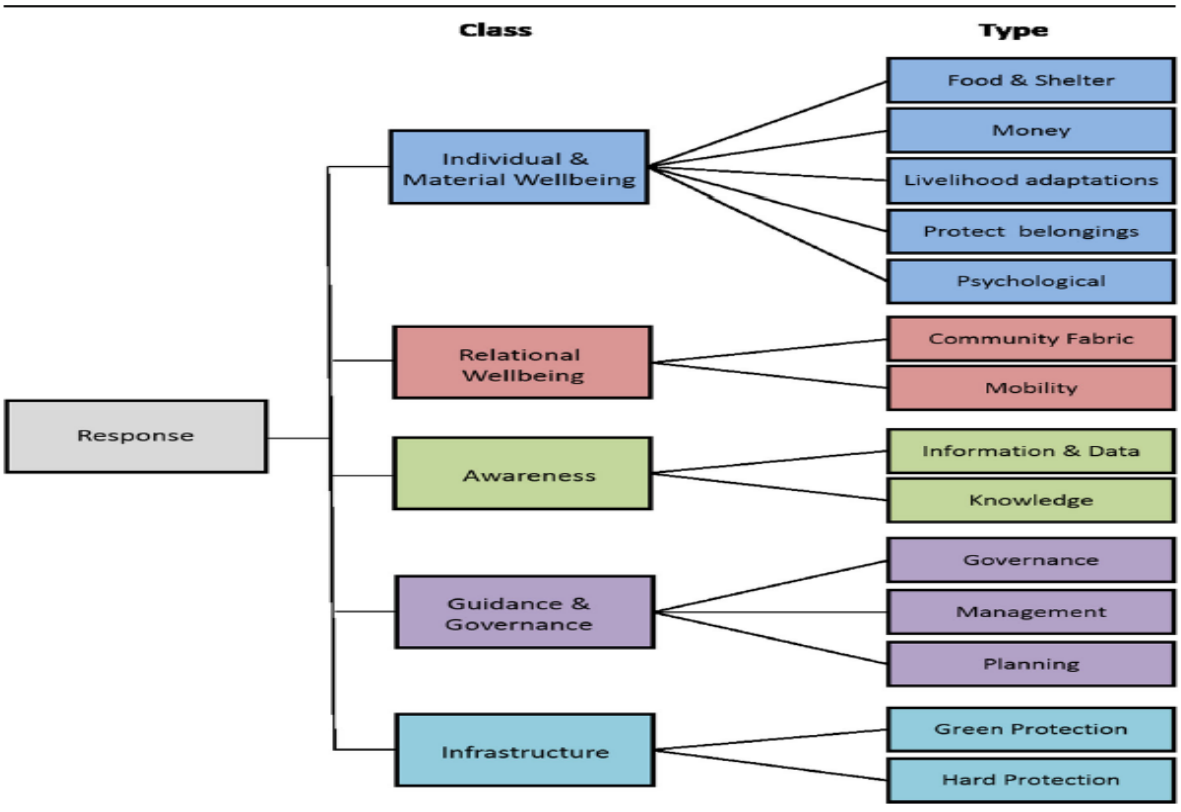
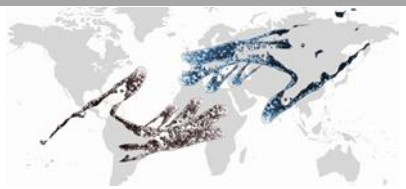

Fig. 1 Emergent inductive categorisation of various hazard responses within the global dataset into five classes according to the nature and goals of the responses

Şekil 1: Topluluk Temelli Tepki Tipolojisi

Kaynak: B. Paterson ve A. Charles (2019). "Community-based responses to climate hazards: typology and global analysis".Climatic Change, 152, s. 327–343.

Yukarıdaki şekilde de anlatıldığı üzere iklim değişikliğine karşı toplarlanma ve uyum sağlama kapsamında uygulanan müdahalelere yer verilmiştir. Bireysel ve maddi refah olarak, gıda güvenliğinin sağlanması, barınma imkânlarının iyileştirilmesi ve temel geçim kaynaklarının güvence altına alınması süreçlerini kapsar. İlişkisel refah olarak, topluluk içi ağların etkin kullanımı, tahliye stratejileri ve gerektiğinde yönetilen göç hareketlerini ifade eder. Farkındalık kapsamında bakıldığında, erken uyarı sistemlerinin kurulması ve yerel/geleneksel bilginin iklimle mücadele süreçlerine entegre edilmesini odağına alır. Rehberlik ve yönetişim kısmında ise, yerel yönetim, stratejik planlama ve kapsayıcı karar alma mekanizmalarını içerir. Altyapı kısmında, deniz duvarları inşa etmek veya mangrov dikimi gibi ekolojik koruma yöntemleriyle fiziksel savunma hatları oluşturmayı kapsar. Bu bağlamda, kuraklık, sel ve fırtına gibi

iklim kaynaklı tehlikeler yerel düzeyde en akut şekilde hissedilmekte; bu durum, insani yardım ve afet müdahale süreçlerini zorunlu kılmaktadır. Tipolojide yer alan her bir uygulama, hem kısa vadeli afet hafifletme (örneğin; tahliye işlemleri) hem de uzun vadeli iklim adaptasyonu (örneğin; geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi) stratejilerini bünyesinde barındırmaktadır. Tipolojideki "Rehberlik ve Yönetişim" sınıfı, küresel yönetişim mekanizmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Analizler, yönetişim kalitesinin yerel dayanıklılık üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Bu durum, küresel düzeydeki politika yapıcıların ve finansman kuruluşlarının, özellikle düşük yönetişim kalitesine sahip bölgelerdeki yerel eylemleri desteklemesi gerektiğine dair kritik bir ihtiyaca işaret etmektedir. Dolayısıyla, küresel yönetişimin temel görevi, bu tipolojideki yerel eylemlerin hayata geçirilmesi için gereken finansal ve politik çerçeveyi sağlamaktır (Paterson ve Charles, 2019).

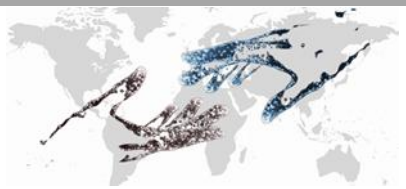
2. Uygulama Örnekleri

2.1. UNDP - Cox's Bazar'da Afet Risk Yönetimi ve Toplumsal Dayanıklılığın Güçlendirilmesi Projesi

Küresel yönetişim mekanizmalarının yerel düzeydeki izdüşümüne en somut örneklerden biri, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından Bangladeş'in Cox's Bazar bölgesinde yürütülen projedir. 2018 yılında başlatılan ve 2025 yılına kadar sürdürülmesi öngörülen bu program; hem yerel halkın hem de bölgedeki mülteci topluluklarının (Rohingya) sel, şiddetli yağış ve heyelan gibi iklim kaynaklı afetlere karşı direncini artırmayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında çok boyutlu ve katılımcı bir yönetişim modeli izlenmiştir. Erken uyarı ve risk haritalama kapsamında, çoklu tehlike (multi-hazard) risk haritaları oluşturulmuş ve yerel düzeyde yağmur ölçerler yerleştirilerek veri temelli bir uyarı sistemi kurulmuştur. Kapasite artırımı olarak, yerel yönetimlerin ve insani yardım aktörlerinin afet yönetimi konusundaki teknik kabiliyetleri geliştirilmiştir. Doğa temelli çözümler (nature-based solutions) olarak, heyelan ve sel risklerini azaltmak amacıyla mühendislik çözümlerinin yanı sıra ekolojik koruma yöntemlerine başvurulmuştur. Son olarak, sürdürülebilir kaynak yönetimi ve 3r uygulamasında, projenin dikkat çeken unsurlarından biri, toplumsal dayanıklılığı bireysel ve maddi refah seviyesinde destekleyen 3R (Reduce, Reuse, Recycle - Azalt, Yeniden Kullan, Geri Dönüştür) yaklaşımıdır. Bu uygulama, kriz bölgelerinde atık yönetimini bir geçim kaynağına ve çevresel koruma aracına dönüştürmüştür. Yerel halkın bu sürece dair geri bildirimleri, atıkların çiçek saksısı gibi işlevsel araçlara dönüştürülmesinin veya geri dönüşüm yoluyla ekonomik kazanç sağlanmasının, hane halkı düzeyinde "kaynak yönetimini" nasıl içselleştirdiğini göstermektedir. Bu durum, küresel politikaların yereldeki bireysel refahı nasıl doğrudan etkilediğinin kanıtıdır (UNDP Bangladesh, 2022).

2.2. CLIMB Projesi - İklim Riskinin Azaltılmasında Topluluk Liderliğinde İnovasyon

Küresel yönetişim ve yerel uygulama arasındaki iş birliğine dair bir diğer kritik örnek olarak, Danimarka Dışişleri Bakanlığı (DANIDA), CARE Bangladeş ve yerel kurumların ortaklığıyla yürütülen CLIMB (Community-Led Innovation for Climate Risk Mitigation in Bangladesh) projesidir. Bu projenin amacı ve stratejik öneminde, proje, cox's bazar'daki teknaf ve ukhiya bölgelerinde, iklim değişikliğine karşı toplumsal dayanıklılığı artırmayı hedeflemektedir. bu programın özgünlüğü; sadece çevresel bir uyum değil, aynı zamanda mülteci ve ev sahibi topluluklar arasındaki kaynak rekabetinden doğan çatışma risklerini azaltmaya yönelik bir "insani inovasyon" modeli sunmasıdır. Proje iki ana eksene odaklanmaktadır, birincisi dayanıklı ve İklim dostu topluluklar kapsamında yerel kapasitenin artırılmasıdır. İkincisi ise, yeşil ve adil sistemler olarak, hesap verebilir hizmet mekanizmalarının ve politikaların tesisidir.

Sürdürülebilir kaynak yönetimi örneğinde, program kapsamındaki en somut teknolojik müdahalelerden biri "Damlama Sulama Sistemi" uygulamasıdır. Su kıtlığı yaşanan tarım arazilerinde hayata geçirilen bu teknik, su kullanımını kontrol altına alarak kaynak verimliliğini maksimize etmektedir. Bu sistem; suyun korunmasının yanı sıra zamandan tasarruf sağlanması ve yabani ot gelişiminin minimize edilmesi gibi operasyonel avantajlar sunmaktadır. Başlangıçta geleneksel yöntemlerin dışına çıkmaya çekinen çiftçilerin sürece dâhil edilmesi, "sosyal kabul" ve "zihinsel dayanıklılık" açısından kritik bir başarıdır. 5-7 yıllık bir sürdürülebilirlik öngörüsüyle tasarlanan bu sistem, toplulukların dış yardıma bağımlılığını azaltarak kendi kaynaklarını yönetme kabiliyetini geliştirmektedir (Care Bangladesh, 2022).

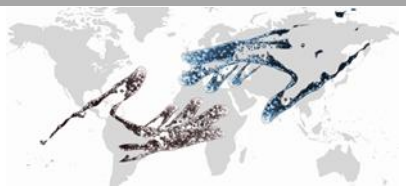
2.3. Sahel Bölgesel Dayanıklılık Projesi: Bölgesel Yönetişim ve Risk Odaklı Çözümler

Küresel yönetişimin en kapsamlı uygulamalarından biri, İsveç tarafından finanse edilen ve Batı Sahel ile Çad Gölü Havzası ülkelerini (Burkina Faso, Çad, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya ve Senegal) kapsayan Sahel Dayanıklılık Projesi'dir. Bu girişim; bölgesel ve ulusal düzeylerde afet riski yönetişiminin politik, düzenleyici ve bütçesel çerçevelerini yeniden yapılandırmayı amaçlamaktadır. Beş Temel Eylem Alanı ve Küresel Yönetişim İlkeleri kapsamında proje, toplumsal dayanıklılığı sadece yerel bir müdahale olarak değil, sistemik bir dönüşüm olarak ele almakta ve beş stratejik alanda faaliyet göstermektedir. Bu projede ayrıca Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi'nin yerelleştirilmesi hedeflenmektedir. Gelişmiş veri toplama ve analiz sistemleri sayesinde, Afrika Birliği'nin Sahel Eylem Programı'nın izleme kapasitesi artırılmaktadır. İklim verilerinin risk odaklı kalkınma stratejilerine dönüştürülmesi için bölgesel bütçe çerçeveleri güçlendirilmektedir. Bu, "kaynak yönetimi"nin ulusötesi düzeyde nasıl kurgulandığına dair somut bir örnektir. Afet sonrası süreçlerde sürdürülebilir kalkınma yollarının yeniden tesis edilmesi için bölgesel dayanıklılık süreçleri geliştirilmektedir. Hızlı şehirleşmenin getirdiği riskleri yönetmek adına bölgesel kapasite inşası önceliklendirilmektedir. "Güney-Güney" değişimi (South-South exchange) yoluyla ülkeler arası bilgi transferi ve yenilikçi çözümlerin yaygınlaştırılması teşvik edilmektedir. Sahel projesi, iklim değişikliğiyle mücadelenin tek bir devletin kapasitesini aştığı durumlarda, küresel aktörlerin (İsveç, UNDP, Afrika Birliği) sağladığı destek ve koordinasyonun, yerel toplulukların dayanıklılığını nasıl doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bu vaka, çalışmanın "küresel yönetişim olmadan bölgesel dayanıklılık sağlanamaz" argümanını destekleyen en güçlü kanıtlardan biridir (UNDP Africa)

2.4. Build Back Better" (Daha İyisini İnşa Et) Yaklaşımı ve Hint Okyanusu Örneği

Afet sonrası iyileştirme stratejilerinde devrim niteliği taşıyan "Build Back Better" (BBB) kavramı, Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (UNDRR) tarafından; bir afet sonrasındaki toparlanma sürecinde eski durumu aynen tesis etmek yerine, gelecekteki risklere karşı daha dayanıklı, sürdürülebilir ve güvenli bir yapı inşa etmek olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımın temel felsefesi, yıkılanı onarmak değil; sistemi risk azaltma odaklı olarak yeniden kurgulamaktır (UNDRR).

Diğer önemli uygulama örnekleri olarak, *2004 Hint Okyanusu Tsunamisi* Küresel yönetişim aktörlerinin (UNDP, IFRC, Dünya Bankası ve UN-Habitat) eşgüdümlü çalışmasıyla Güney Asya'da hayata geçirilen BBB uygulamaları, bu modelin başarısını kanıtlamıştır. Örnek olarak, kıyı bölgelerinde tsunamiye dirençli konutlar ve yenilikçi okul/sağlık tesisleri inşa edilmiştir. Balıkçı köylerinde geçim kaynaklarını çeşitlendiren projelerle toplumsal direnç güçlendirilmiştir. *2010 Haiti Depremi* döneminde, UNDP, IOM, IFRC, World Bank, UNICEF, USAID işbirliğinde atık

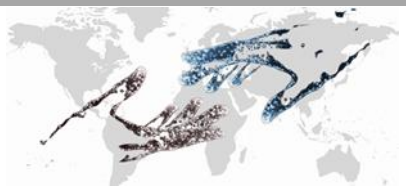

yönetimi, su kanalizasyon altyapısının yenilenmesi projeleri uygulandı, yerel halka topluluk afet hazırlık afet farkındalık eğitim programları tasarlandı, moloz temizliğinin gerçekleşmesi için yaklaşık 200bin kişiye istihdam sağlandı, depreme dayanıklı konutlar tasarlandı. *2011 Japonya Tohoku Depremi ve Tsunamisi* döneminde, UNISDR, Japon Hükümeti ve Uluslararası kuruluşlar işbirliğiyle kıyı savunma duvarları, tsunami duvarlarının yeniden inşa edilmesi projeleri, kamu binalarında enerji verimliliği ve yenilebilir enerji sistemleri uygulandı, afet sonrası psikososyal destek programları ve projeleri uygulanmıştır. *2015 Nepal Depreminde* UNDP, IFRC, IOM, WFP işbirliğiyle etkilenen köylere nakit destek programları (cash for work project) uygulandı, dağlık bölgelere afet hazırlık altyapısı kapsamında yollar, köprüler inşa edildi, yerel kapsamda arama-kurtarma ekipleri kurulmuştur. Afrika'da kuraklık ve iklim kaynaklı diğer krizlere bakıldığında, somali, Nijer, Etiyopya ve Sahel Bölgesi) UN, FAO, WFP, IOM, Oxfam işbirliğiyle kuraklığa dayanıklı tarım projeler, gıda güvenliği, su kuyuları ve güneş enerjili sulama sistemleri, hayvancılık için mobil veteriner hizmetlerini içeren projeler uygulanmıştır.

2023 Türkiye - Suriye Depremi döneminde, bölgesel anlamda depreme dayanıklı geçici barınma çözümleri kapsamında IOM, IFRC ve diğer UN kuruluşları tarafından projeler uygulandı. Yıkılan altyapılar için kamu kurumlarıyla işbirliği içinde destek fonları sağlandı. Kırılgan gruplara nakit destek projeleri (cash grant, cash assistance), bunun yanı sıra yerelde gerek kamu kurumlarına gerekse etkilenen topluluklara yönelik kapasite geliştirme projeleri uygulanmıştır. Türkiye, yüksek deprem riski ve afet geçmişi nedeniyle toplumsal dirençliliği artırmaya yönelik kapsamlı yasal ve operasyonel çerçeveler geliştirmiştir. Bu kapsamda, afet sonrası müdahaleden risk azaltma odaklı bir yönetişim modeline geçişin simgesi olarak birçok stratejik adım atılmıştır. Bunların başında Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında, afet anında tüm kamu kurumlarının ve paydaşların eşgüdümlü hareket etmesini sağlayan bütünleşik bir yönetişim modelidir. Bunun yanı sıra, DASK (Doğal Afet Sigortaları Kurumu) oluşturulmuş, Zorunlu afet sigortası aracılığıyla, bireysel ve maddi refahın korunmasına yönelik finansal bir dirençlilik aracıdır. Uluslararası İş Birliği kapsamında, AFAD ve JICA Örneği Küresel yönetişimin yerel kapasite inşasındaki rolüne en iyi örneklerden biri, AFAD ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ortaklığında yürütülen afet projesidir. Bu kapsamda, Bursa ili pilot bölge seçilerek hayata geçirilen bu proje; afet risklerinin yönetilmesi, yerel yönetimlerin teknik kapasitesinin artırılması ve toplumsal farkındalığın güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu proje sadece iki kurum arasında kalmamış; TİKA, ODTÜ ve çeşitli akademik/kamusal kurumların dâhil olduğu geniş bir ağ üzerinden yürütülmüştür. Bu durum, küresel bilgi birikiminin (Japonya örneği) yerel uzmanlıkla (ODTÜ ve AFAD) birleştirilmesinin, toplumsal dayanıklılığı nasıl çok boyutlu olarak güçlendirdiğini göstermektedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2025).

Sonuç

İklim değişikliğinin giderek derinleşen etkileri, günümüzde yalnızca çevresel bir sorun olmanın ötesine geçerek; insani, ekonomik ve yönetişimsel boyutları olan küresel bir meydan okuma haline gelmiştir. Özellikle çatışma, yoksulluk ve doğal afetlerin (kuraklık, sel, heyelan vb.) bir arada yaşandığı kırılgan bölgelerde, iklim kaynaklı krizler toplulukların yaşam koşullarını zorlaştırmakta ve mevcut insani yardım sistemlerinin kapasitesini zorlamaktadır. Bu bağlamda küresel yönetişim; iklim riskleriyle mücadelede uluslararası eşgüdümün sağlanması, müdahale standartlarının belirlenmesi ve toplumsal dayanıklılığın makro düzeyde desteklenmesi açısından hayati bir işlev görmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen Cox's Bazar, CLIMB ve Sahel Projeleri, küresel yönetişim aktörlerinin (UNDP, DANIDA, JICA vb.) yerel

dinamiklerle iş birliği yaptığında nasıl somut başarılar elde edebileceğini göstermiştir. İnsani yardım aktörleri, artık yalnızca kriz anında acil yardım sağlayan yapılar olmaktan çıkmış; toplumsal direnci uzun vadeli inşa eden stratejik aktörlere dönüşmüştür.

Çalışmanın temel bulgularından biri olan "Build Back Better" (BBB) yaklaşımı, bu dönüşümün merkezinde yer almaktadır. Afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde sadece fiziksel onarımı değil; daha dayanıklı, kapsayıcı ve sürdürülebilir sistemler kurmayı hedefleyen bu paradigma; risk azaltma, erken uyarı sistemlerinin entegrasyonu ve yerel kapasitenin güçlendirilmesi gibi kritik unsurları kapsamaktadır. Sonuç olarak; iklim değişikliğiyle mücadelede başarılı bir toplumsal dayanıklılık modelinin inşası, küresel yönetişim mekanizmalarının etkin kaynak yönetimi sağlaması ve insani yardım stratejilerinin "yeniden daha iyi inşa etme" prensibiyle yerelleştirilmesiyle mümkündür. Çalışmada ele alınan bütün örnekler göstermiştir ki, Japonya, Nepal, Mozambik, Haiti, Bangladeş ve Afrika ülkeleri gibi afetlerden ciddi biçimde etkilenen ülkelerde uygulanan proje örnekleri; yalnızca fiziksel altyapıyı değil, aynı zamanda toplumsal dayanıklılığı da güçlendirmiştir.

Diğer bir yandan yerel halkın karar alma süreçlerine katılımı, afet risklerinin azaltılmasına yönelik eğitimler, sürdürülebilir kent planlaması, ekolojik restorasyon projeleri ve geçim kaynaklarının iklim uyumlu şekilde yeniden tasarlandığı uygulamalar, dayanıklılık kapasitesinin kalıcı biçimde artmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca bu çalışmada bahsedildiği üzere, toplumsal dayanıklılık projeleri yaklaşımları bu dönüşümün en somut araçları olarak öne çıkmıştır. Kalıcı ve etkili bir insani müdahale sistemi için yerel toplulukların bilgi birikimi, küresel yönetişim mekanizmaları, sürdürülebilir finansman modelleri ve iklim biliminin sağladığı veri temelli yaklaşımın bir araya geldiği yeni bir bütüncül yaklaşımı yansıtmıştır.

Bu kapsamda bakıldığında, mevcut küresel yönetişim mekanizmaları iklim riskleriyle mücadele için ortak bir çerçeve oluşturmakla birlikte; finansman kaynaklarına erişim, özellikle kırılgan ülkelerde kapasite eksikliği ve uygulama alanındaki eşitsizlikler büyük bir sorun olmaya devam etmiştir. Dolayısıyla, küresel yönetişim sisteminin daha kapsayıcı, hesap verebilir ve yerel ihtiyaçlara duyarlı bir yapıya evrilmesi gerekmiştir. Bu kapsamda uygulanan veya uygulanacak olan her bir politika, sadece afet sonrası iyileştirme eylemini değil; iklim değişikliğine uyumlu, kapsayıcı ve dayanıklı toplumların inşasına katkı sunmaya devam etmiştir. Sonuç olarak bakıldığında, iklim değişikliğiyle mücadelede toplumsal dayanıklılık uygulamaları, etkin bir küresel yönetişim mekanizması ve stratejik kaynak yönetimiyle desteklendiğinde, toplumların sarsıntılardan güçlenerek çıkması mümkündür. İnsani yardımın geleceği; risk azaltma, proaktif adaptasyon ve kapsayıcı yönetişim ilkelerinin birleşiminde yatmaktadır.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), *"What Is The United Nations Framework Convention on Climate Change*?", https://unfccc.int (Erişim Tarihi: 12.11.2025).

B. Paterson & A. Charles (2029). *"Community-Based Responses to Climate Hazards: Typology and Global Analysis",* Climatic Change, Cilt 152, ss. 327–343.

Bursa Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü. (2025). JICA Türkiye Ofisi ile *"Etkin Afet Risk Yönetimi İçin Kapasite Geliştirme Projes*i" ile İlgili Olarak Bir Toplantı Düzenlendi. Erişim adresi (Erişim Tarihi: 01.11.2025).

Care Bangladesh. (2022). *Community-Led Innovation for Climate Risk Mitigation in Bangladesh* (CLIMB). Erişim

adresi (Erişim Tarihi: 01.11.2025).

Concern Worldwide. (2024). *The Definition of Humanitarian Aid Explained*. Erişim adresi (Erişim Tarihi: 13.04.2024).

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2025). JICA Türkiye Ofisi ile "Etkin Afet Risk Yönetimi İçin Kapasite Geliştirme Projesi" ile ilgili olarak bir toplantı düzenlendi. https://bursa.csb.gov.tr/jica-turkiye-ofisi-ile-quot-etkin-afet-risk-yonetimi-icin-kapasite-gelistirme-projesi-quot-ile-ilgili-olarak-bir-toplanti-duzenlendi.-haber-8418 (Erişim Tarihi: 12.11.2025).

Erat, V. (2023). *İklim Değişikliği Bağlamında Bir Zorunluluk ve Fırsat Olarak Küresel Yönetişim*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), 723-736.

Kahya, C. (2020). *İklim Değişikliği ve Afet Yönetimi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Afet Yönetim Merkezi. Erişim adresi

Paterson, B., & Charles, A. (2019). *Community-Based Responses to Climate Hazards: Typology and Global Analysis.* Climatic Change, 152, 327–343.

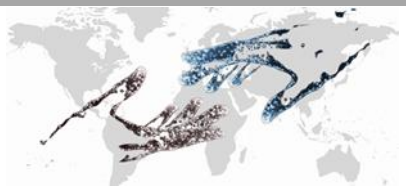
UNDP Africa. (2025). *The Sahel Resilience Project: A Unique Entry Point to Address Climate and Disaster Risks for Resilience-Building in West Africa and Beyond*. Erişim adresi (Erişim Tarihi: 01.11.2025).

UNDP Bangladesh. (2022). *Final Evaluation of Sustainable Solutions to Solid Waste Management (SWM) Project in Cox's Bazar District.*

UNDP Bangladesh. (2022). *Strengthening Disaster Risk Management and Community Resilience in Cox's Bazar*. https://www.undp.org/bangladesh/projects/strengthening-disaster-risk-management-and-community-resilience-coxs-bazar

UNDRR (United Nations Office for Disaster Risk Reduction). (2017). *The Sendai Framework Terminology on Disaster Risk Reduction: Build Back Better*. https://www.undrr.org/terminology/build-back-better (Erişim Tarihi: 11.12.2025).

Varol, N., & Buluş Kırıkkaya, E. (2017). *Afetler Karşısında Toplumun Dirençliliği*. Resilience, 1(1), 1-9.

Türkiye'deki Sendikaların Afetlerdeki Rolü*

Habibe Höçük KÖYLÜ[1]

Özet

Bu çalışma, Türkiye'deki sendikaların afet yönetimi süreçlerindeki rollerini çok boyutlu bir yaklaşımla incelemektedir. Afetler, yalnızca fiziksel yıkım yaratan olaylar değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, örgütlenme kapasitesi ve kurumsal reflekslerin sınandığı kritik süreçlerdir. Bu bağlamda sendikaların afet öncesi hazırlık, afet anı müdahale ve afet sonrası iyileştirme aşamalarında üstlendikleri işlevler, örgütsel kapasitenin ve sivil toplumun gücünün anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında farklı sendikalardan 45 sendika üyesi ve 3 sendika yöneticisiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla hem nicel hem nitel veri elde edilmiştir. Bulgular, sendikaların özellikle büyük ölçekli afetlerde hızlı mobilizasyon, acil insani yardım sağlama, arama-kurtarma ekipleri oluşturma, psikososyal destek sunma ve üyelerinin haklarını koruma gibi alanlarda etkin roller üstlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte risk değerlendirme, kurumsal hazırlık planlaması ve afet yönetimi kapasitesinin kurumsallaştırılması alanlarında çeşitli eksikliklerin olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları, sendikaların afet yönetim sistemine daha bütüncül şekilde entegre edilmesi, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve çok aktörlü iş birliklerinin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sendikalar, Afet Yönetimi, Arama Kurtarma, Kurumsal Kapasite, Toplumsal Dayanıklılık.

The Role of Trade Unions in Turkeyın Disasters

Abstract

This study examines the multifaceted roles of trade unions in disaster management processes in Turkey. Disasters are not only events that cause physical destruction but also critical moments in which societal solidarity, organizational capacity, and institutional responsiveness are tested. In this context, the roles undertaken by trade unions during the phases of disaster preparedness, emergency response, and post-disaster recovery are significant for understanding the strength of civil society and organizational structures. Within the scope of the research, both quantitative and qualitative data were obtained through semi-structured interviews conducted with 45 union members and 3 union managers from different unions. Findings indicate that unions play active roles during major disasters, including rapid mobilization, provision of urgent humanitarian aid, formation of search and rescue teams, delivery of psychosocial support, and protection of members' rights. However, the study also reveals notable gaps in risk assessment, institutional preparedness planning, and the institutionalization of disaster management capacities. The results highlight the need for a more integrated involvement of unions in the national disaster management system, strengthening of institutional capacity, and enhancement of multi-stakeholder collaborations.

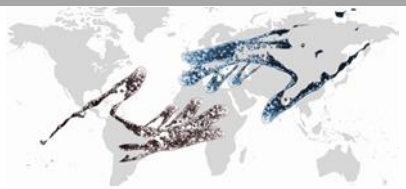
Keywords: Trade Unions, Disaster Management, Search and Rescue, Institutional Capacity, Community Resilience.

Giriş

Afetler, yalnızca fiziksel yıkım değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ağlarının kırılganlık düzeylerini de gözler önüne seren sosyo-politik olaylardır. Bu tür olayların yönetiminde yalnızca kamu otoritelerinin değil, sivil toplumun ve özellikle işçi sınıfını temsil eden örgütlü yapılar olan sendikaların da önemli rolleri bulunmaktadır. Türkiye gibi afet riski yüksek bir ülkede, sendikaların yalnızca üyelerinin ekonomik ve hukuki haklarını değil, aynı zamanda afet öncesi hazırlık, afet anı müdahale ve afet sonrası iyileştirme süreçlerine yönelik işlevlerini yeniden değerlendirmek gerekmektedir (Erten, 1971). Sendikaların kurumsal mahiyetini ve temsil gücünü şekillendiren tarihsel ve hukuki arka plan, bu örgütlerin kriz anlarında nasıl harekete geçtiğini anlamak açısından temel bir dayanak oluşturmaktadır. Türkiye'de sendikalar, 1947 tarihli ilk Sendikalar Kanunu'ndan bu yana farklı dönemlerde değişen hukuki zeminlerde

* Bu makale, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet ve İnsani Yardım Yönetimi Yüksek Lisans Programında Prof. Dr. Aslı AKAY danışmanlığında hazırladığım tezden üretilmiştir.

[1] Lisansüstü Öğrenci; Ankara Sosyal Bilimler Üniverisitesi, Ankara, Türkiye; habibeilkyardim@gmail.com; ORCID: 0009-0003-4112-2856.

faaliyet göstermekte; 1980 sonrası dönemde ise darbe sonrası sınırlamalar ve neoliberal politikalarla şekillenmiş bir yapıda varlık göstermektedir (Şahin & Söylemez, 2017).

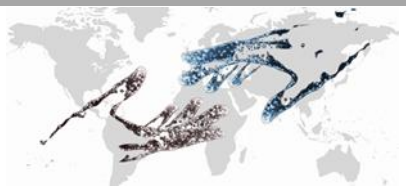
Sendikaların toplumsal kriz anlarında oynayabileceği rol yalnızca sendikal iç dinamiklerle değil, aynı zamanda geniş anlamda sivil toplumun örgütlenme kapasitesiyle de ilişkilidir. Özellikle Brumadinho maden felaketi gibi büyük afetlerde sivil toplumun sürece katılımı, afetin etkilerinin hafifletilmesinde belirleyici olabilmektedir (de Melo vd., 2024). Bu bağlamda Türkiye'deki sendikaların da, özellikle kamu emekçileri ve sağlık iş kolunda faaliyet gösterenlerin, sadece işyeri ölçeğinde değil, bölgesel ve ulusal düzeyde de afetlere müdahil olabilecek potansiyele sahip olduğu görülmektedir (Yorgun, 2007). Fakat bu potansiyel, örgütsel yapıların afet risklerini önceden değerlendirebilecek ve örgüt üyelerine afet eğitimi sağlayabilecek kurumsal planlama becerileriyle doğrudan bağlantılıdır (Tokgöz, 1998).

Afet yönetiminde toplumsal cinsiyet temelli kırılganlıkların ön plana çıktığı durumlarda, sendikaların özellikle kadın çalışanlara yönelik duyarlılıkları ayrı bir önem kazanmaktadır. Bozkurt sel felaketi örneğinde olduğu gibi, kadınların afetlerden orantısız biçimde etkilenmesi, sadece fiziksel değil psikososyal dayanıklılıkların da gözetilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Dogdu Yuceturk, 2025). Bu çerçevede sendikaların kadın çalışanlara yönelik afet eğitimi, kriz iletişimi ve bakım emeği düzenlemeleri konusunda da politika üretmesi gerekmektedir (Zaman Shume vd., 2025). Bu noktada sendikal eğitim programlarının sadece mesleki yeterlilikle sınırlı kalmaması, afet farkındalığı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve psikososyal destek gibi konuları da kapsaması elzemdir (Tokgöz, 1998).

Ayrıca, afet süreçlerinin etkin yönetimi yalnızca merkezî idarelerin sorumluluğunda olmayıp, yerel toplulukların katılımı ile bütüncül hale gelebilmektedir. Bu anlamda sendikaların afet sonrası süreçlerde üyelerinin yeniden istihdamı, psikolojik iyileşmesi ve sosyal güvencelere erişimi açısından destekleyici roller üstlenmesi beklenmektedir (Clark vd., 2025). Avrupa'daki bazı sivil toplum mekanizmalarında olduğu gibi, Türkiye'deki sendikaların da bütüncül afet dayanıklılığı politikalarına entegre olabilmesi için örgütsel yetkinlik ve hukuki esneklik geliştirmesi gerekmektedir (Casartelli vd., 2025). Bu noktada toplu iş sözleşmelerine afet durumlarıyla ilgili hükümler eklenmesi, grev hakkı gibi klasik sendikal enstrümanların afet süreçlerinde sosyal diyalog aracı olarak yeniden yorumlanması da dikkate değerdir (Kar, 2016).

Türkiye'deki doğal afetlerin sıklığı ve etkisi, sendikaların rollerinin salt hak mücadelesiyle sınırlı kalamayacağını göstermektedir. Medyanın afet dönemlerindeki bilgi akışındaki rolüyle birlikte, sendikalar da doğru bilgilendirme, üyeleri için hızlı yönlendirme ve kamuoyu oluşturma alanlarında aktif olmalıdır (Soydan & Alpaslan, 2014). Sendikaların bu noktadaki kurumsal refleksleri ise, denetim mekanizmalarının işleyişinden doğrudan etkilenmektedir. Nitekim afet sonrası denetim eksiklikleri sendikal güveni zedeleyebileceğinden, içsel hesap verebilirlik mekanizmalarının da bu sürece entegre edilmesi gereklidir (Demir, 2016).

Türkiye'deki sendikalar afet yönetimi alanında önemli ama henüz tam anlamıyla kurumsallaşmamış bir aktör konumundadır. Bu durumun gerisinde sendikal yapıların afetlere hazırlık düzeyinin düşük olması kadar, yasal çerçevenin bu rolleri tanımakta eksik kalması da yer almaktadır (Erkul, 1990). Ancak değişen afet paradigması, risk azaltma, müdahale ve yeniden yapılanma süreçlerinin çok aktörlü bir yapı gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bu yeni yapıda sendikaların, dayanıklılığı artıran aktörler olarak kurumsal kapasite geliştirmeleri, üyelerine yönelik afet eğitimi

ve bilgilendirme çalışmaları yapmaları ve yerel yönetimlerle işbirliği içinde olmaları gerekmektedir (Rahman vd., 2025; Dhungana & Pal, 2025).

1. Sendika ve Afet İlişkisine Dair Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

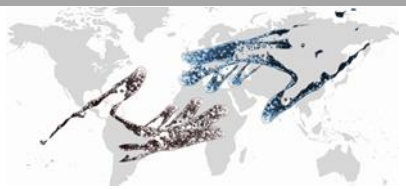
Sendikalar, üyelerin ücret, çalışma koşulları ve iş sağlığı-güvenliğini kolektif olarak savunan örgütlerdir; bu rolleriyle afetlerde kırılganlığı azaltma, toplu pazarlık ve acil koruma sağlama gibi kritik işlevler üstlenirler. Sağlık, barınma, gelir güvencesi ve kayıt dışı çalışanların korunması gibi sosyal sorumluluk alanlarında afet döngüsünün tüm evrelerinde katkı sunar ve devlet ile diğer sivil toplum aktörleriyle koordinasyon yaparak kaynak, bilgi ve hak savunuculuğu sağlarlar.

1.1. Sendika Kavramı ve İşlevleri

Sendikalar, emek-sermaye ilişkilerinin tarihsel bir ürünü olarak ortaya çıkmış, işçi sınıfının kolektif hak mücadelesi temelinde kurumsallaşan ve özellikle sanayi devrimi sonrası hızla yayılan sivil toplum yapılarıdır. Modern anlamda sendikacılık, yalnızca işçilerin ekonomik ve özlük haklarının korunmasına yönelik bir mücadele aracı değil, aynı zamanda toplumsal katılımın, siyasal temsilin ve sosyal adaletin kurumsal garantilerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Erten, 1971). Sendikaların tarihsel olarak işçi hareketlerinin dönüşümündeki etkisi, yalnızca üretim ilişkileriyle sınırlı kalmamakta; sosyal güvenlik sistemlerinin gelişiminden, iş sağlığı ve güvenliği normlarının yerleşmesine, hatta demokratikleşme süreçlerine kadar geniş bir yelpazede etkili olmaktadır. Bu bağlamda sendikalar, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda politik ve kültürel birer aktör olarak değerlendirilmelidir. Türkiye özelinde ise sendikacılık deneyimi, 1947 tarihli Sendikalar Kanunu ile yasal statü kazanmış; 1961 Anayasası ile anayasal güvence altına alınmış; 1980 darbesi sonrası yeniden yapılandırılmış; nihayetinde 2012 tarihli 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur (Şahin & Söylemez, 2017).

Sendikaların temel işlevleri dört ana grupta toplanmaktadır: koruyucu, geliştirici, temsil edici ve denetleyici işlevler. Koruyucu işlev, işçilerin ekonomik çıkarlarını savunma, toplu sözleşme düzeni kurma ve iş güvencesi sağlama gibi temel hakların güvence altına alınmasını içermektedir. Geliştirici işlev ise mesleki eğitim, sendikal eğitim, sosyal dayanışma fonları ve üyeler arasında birlik ruhunun geliştirilmesini kapsamaktadır. Bu noktada özellikle kadın çalışanlara yönelik sendikal eğitim programları, sendikaların geliştirme işlevinin toplumsal cinsiyet perspektifiyle yeniden yorumlanmasını gerekli kılmaktadır (Tokgöz, 1998). Kadın emeği, sendikal yapılarda hem görünürlük hem de temsil açısından tarihsel olarak ihmal edilmiş bir alan olarak kalmıştır. Bu nedenle kadınların sendikal yapılarda daha etkin bir biçimde temsil edilmesi ve afetler gibi toplumsal krizlerde özel koruma önlemleri geliştirilmesi yönünde işlevsel bir dönüşüm yaşanması gerekmektedir. Bu bağlamda sendikaların geliştirme işlevi, yalnızca mesleki eğitimle sınırlı olmayıp; psikososyal destek mekanizmalarının kurulması, afet farkındalığı oluşturulması ve kriz dayanıklılığına yönelik kapasite geliştirme faaliyetlerini de içermelidir (Zaman Shume vd., 2025).

Sendikaların temsil edici işlevi, üyeleri adına yasal süreçlerde taraf olma, davaları takip etme ve kolektif hak arama mekanizmalarında etkin rol üstlenme anlamına gelmektedir. Bu temsil yetkisi, Türk hukuk sisteminde özellikle 1980 sonrası darbe hukukuyla sınırlandırılmış, sendikaların üyeleri adına dava açabilme kapasitesi belirli yasal çerçevelerle sınırlandırılmıştır (Kar, 2016). Ancak afet gibi olağanüstü durumlarda bu temsil işlevi daha da önem

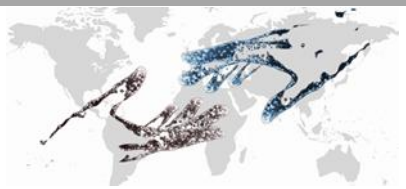
kazanmaktadır. Sendikalar, üyelerinin afetten zarar görmeleri durumunda yalnızca moral destek değil; hukuki, ekonomik ve yönetsel destek sağlama sorumluluğu da taşımaktadır. Bu nedenle sendikaların hukuki ehliyetinin afet gibi olağanüstü durumlarda genişletilmesi ve kriz anında kolektif hak arama mekanizmalarının işler hale getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sendikaların, afet hukukuna entegre edilebilecek esnek ve kapsayıcı bir temsil yetkisiyle donatılması önerilmektedir.

1.2. Sendikaların Sosyal Sorumluluk Alanları

Sendikalar, yalnızca üyelerinin özlük haklarını koruyan örgütler değil, aynı zamanda toplumun genel refahına ve adaletli dönüşümüne katkı sunan sosyal aktörler olarak da sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluk, örgütlü emeğin tarihsel mücadelesinin doğal bir uzantısı olup, yalnızca işyerindeki çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle sınırlı değildir. Özellikle toplumsal eşitsizliklerin derinleştiği, sosyal güvencesizlik ve afet riski gibi tehditlerin yoğunlaştığı dönemlerde, sendikaların bu sorunlara kolektif refleks gösterebilmesi, kurumsal sorumluluk anlayışının yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Türkiye özelinde bu sorumluluk, sendikal yapılar açısından hâlen tartışmalı ve sınırları belirlenmemiş bir alan olarak varlığını sürdürmektedir. Sendikaların sosyal sorumluluk alanları, yalnızca üyelerine dönük dayanışma pratikleriyle sınırlı kalmayıp, kriz anlarında toplumun tüm kırılgan gruplarına yönelik duyarlılığı da içermelidir (Yorgun, 2007). Bu anlamda afet dönemleri, sendikaların sosyal sorumluluk anlayışlarını görünür kılan ve kurumsal dayanıklılıklarını test eden kritik eşikler olarak değerlendirilmektedir.

Sendikaların sosyal sorumluluk alanları içinde ilk sırada yer alan başlık, üyelerine yönelik sosyal destek mekanizmalarının kurulmasıdır. Bu destek yalnızca ekonomik yardım şeklinde değil, aynı zamanda psikolojik dayanışma, afet bilgilendirme, hukuki rehberlik ve eğitim yoluyla güven inşası biçiminde de olmalıdır. Afet anlarında yaşanan ani iş kayıpları, barınma ve sağlık sorunları, sendikaların üyeleriyle doğrudan ilişkisinde somut roller üstlenmesini gerektirmektedir. Ancak mevcut pratikler incelendiğinde, Türkiye'deki sendikaların afetlere karşı bu türden destek mekanizmaları kurmakta yetersiz kaldığı görülmektedir (Demir, 2016). Bu yetersizliğin temelinde hem mevzuat kaynaklı sınırlamalar hem de kurumsal önceliklendirme eksiklikleri yatmaktadır. Oysa uluslararası örneklerde görüldüğü gibi, sendikaların kriz yönetiminde aktifleşmesi, üyelerin örgüte olan aidiyet duygusunu artırmakta, toplumsal güveni pekiştirmekte ve sivil toplumun krizlere verdiği yanıt kapasitesini güçlendirmektedir (Clark vd., 2025). Bu bağlamda, sendikaların sosyal sorumluluk anlayışlarının afet risk yönetimiyle entegre edilmesi, hem örgütsel meşruiyetlerini hem de üyelerine sundukları katkının kapsamını genişletmektedir.

Sendikaların sosyal sorumluluk alanlarındaki bir diğer önemli boyut, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı politikalar üretme ve kadın çalışanlara özgü kırılganlıkları gözetme zorunluluğudur. Kadınlar, afet gibi olağanüstü durumlarda daha derin etkilerle karşı karşıya kalmakta; özellikle bakım emeği, ev içi sorumluluklar ve toplumsal dışlanma gibi yapısal faktörler kadınların afete karşı daha savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır. Bu durum Bozkurt sel felaketi örneğinde de somut olarak gözlemlenmiş; kadınların afetten kaynaklı yükleri, geleneksel cinsiyet rollerine dayalı olarak ciddi biçimde artmıştır (Dogdu Yuceturk, 2025). Dolayısıyla sendikaların sosyal sorumluluğu yalnızca ekonomik dayanışmayla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda kadın üyelerine yönelik özel destek programları, afet sonrası psikososyal yardım planlamaları ve eşit temsil mekanizmalarını da kapsamalıdır. Bu noktada sendikaların eğitim programlarında afet temelli toplumsal cinsiyet kırılganlıklarına ilişkin özel modüller geliştirmesi, kriz anlarında

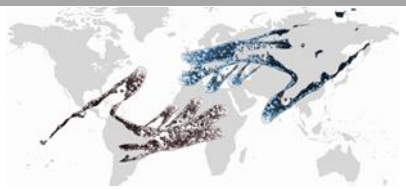
kadınların güçlendirilmesine yönelik stratejiler benimsemesi gerekmektedir (Tokgöz, 1998; Zaman Shume vd., 2025). Aksi halde, sendikal yapıların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki ihmalleri, sosyal sorumluluk alanlarının daralmasına ve sendikal meşruiyetin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Sendikaların afetler karşısındaki sosyal sorumluluğu, aynı zamanda kamu politikalarına yön verme, sosyal diyaloğun kurumsallaşmasına katkı sunma ve kriz yönetim süreçlerine demokratik denetim işleviyle katılma anlamına da gelmektedir. Afetler yalnızca fiziksel yıkıma değil, aynı zamanda yönetişim krizlerine de neden olmaktadır. Bu krizler, özellikle merkeziyetçi yönetim sistemlerinin yerel ihtiyaçları yeterince dikkate almamasıyla daha da derinleşmektedir. Bu noktada sendikalar, yerel düzeydeki sosyal sermaye ağları, saha bilgisi ve örgütlü tabanları sayesinde, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde etkin ve meşru aktörler olarak öne çıkmaktadır. Ancak Türkiye'de sendikal yapıların kriz yönetimi sistemlerine bütüncül biçimde entegre olamadığı; afet sonrası süreçlerde yalnızca bireysel düzeyde müdahalelerde bulunduğu gözlemlenmektedir (Casartelli vd., 2025). Oysa Avrupa'da geliştirilen çok paydaşlı afet yönetimi modellerinde sendikalar, kriz sonrası sosyal uyumun sağlanması, kamu kaynaklarının adil dağıtımı ve kırılgan grupların korunması konularında doğrudan sorumluluk üstlenmektedir. Türkiye'de de benzer modellerin uygulanabilmesi için sendikaların yerel yönetimlerle sistematik işbirlikleri kurması ve afet koordinasyon yapılarında temsil edilmesi gerekmektedir (Clark vd., 2025).

1.3. Afet Yönetimi ve Afet Döngüsü

Afet yönetimi, yalnızca bir kriz anının doğrudan müdahale süreçleriyle sınırlı olmayan; afet öncesi hazırlık, risk azaltma, afet sırasındaki müdahale ve afet sonrası iyileştirme süreçlerini içeren çok katmanlı ve döngüsel bir yapıya sahiptir. Bu döngüsel yapı, afetin etkilerinin en aza indirilmesi kadar, toplumsal dayanıklılığın artırılmasını ve sistemik öğrenmenin kurumsallaşmasını da hedeflemektedir. Afet yönetimi döngüsünün her evresi, farklı paydaşların katkılarını zorunlu kılmakta; özellikle sivil toplum kuruluşları ve sendikalar gibi örgütlü yapılar, bu süreçlerde stratejik roller üstlenmektedir (Casartelli vd., 2025). Türkiye bağlamında ise afet yönetimi politikaları, uzun yıllar boyunca merkeziyetçi bir yapı etrafında şekillenmiş; yerel aktörlerin sürece katılımı sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu durum, afet yönetiminde toplumsal kapsayıcılığı engellemekte, sivil aktörlerin, özellikle de sendikaların bu sürece etkili biçimde entegre olmasının önünü kapatmaktadır (Clark vd., 2025). Oysa afet yönetiminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, yalnızca teknik kapasite değil, aynı zamanda sosyal sermayeyi harekete geçirebilecek örgütlü yapıların varlığını da gerektirmektedir.

Afet döngüsünün ilk evresi olan önleme ve zarar azaltma (mitigation) süreci, afet gerçekleşmeden önce risklerin tanımlanması, potansiyel tehlikelerin etkilerinin azaltılması ve kırılgan grupların güçlendirilmesi faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu süreç, risk değerlendirmesi, yerleşim planlaması, inşaat normlarının gözden geçirilmesi, çevresel sürdürülebilirlik politikalarının uygulanması gibi teknik bileşenleri içermekle birlikte, aynı zamanda örgütlü toplumsal yapıların risk farkındalığını artırıcı faaliyetlerde bulunmasını da gerektirmektedir. Bu bağlamda sendikalar, üyelerine yönelik afet farkındalığı eğitimi düzenleyerek, işyerlerinin ve çalışanların afete hazırlık düzeyini artırarak bu sürece katkı sunmaktadır. Ancak Türkiye'de sendikaların bu anlamda sistematik bir eğitim planına sahip olmadığı, afet risklerini azaltma konusunu kurumsal ajandalarında önceliklendirmedikleri gözlemlenmektedir (Tokgöz, 1998). Bu da sendikal yapıların önleme aşamasında pasif kalmasına ve afetin meydana gelmesinden sonra yalnızca reaksiyonel

müdahalelere yönelmesine neden olmaktadır. Oysa afet öncesinde toplu iş sözleşmelerine risk azaltıcı hükümlerin dahil edilmesi, sendikaların işverenlerle bu konuda sosyal diyalog kurması ve işyerlerinde yapı denetimi, tahliye planları gibi konuların kolektif olarak izlenmesi mümkündür (Kar, 2016).

1.4. Sivil Toplum ve Afet Yönetimi

Afet yönetimi, sadece devletin yürütücü kapasitesine indirgenemeyecek kadar çok boyutlu, kapsayıcı ve katılımcı bir süreçtir. Modern afet yönetimi anlayışı, yalnızca kamu otoritelerinin teknik müdahalelerine değil; aynı zamanda yerel halkın, gönüllülerin, akademinin, özel sektörün ve özellikle sivil toplum kuruluşlarının (STK) katkılarına dayanmaktadır. Sivil toplumun afet yönetimindeki rolü, toplumsal farkındalığın artırılması, risk iletişiminin yaygınlaştırılması, kırılgan grupların desteklenmesi ve uzun vadeli dayanıklılığın sağlanması gibi alanlarda hayati bir işlev üstlenmektedir (Clark vd., 2025). Sivil toplum yapıları, devletin erişemediği alanlara nüfuz edebilme yetisi, mahalle temelli örgütlenmeleri, sosyal sermayeyi harekete geçirebilme kapasitesi ve kriz zamanlarında kolektif refleks gösterebilme özellikleriyle afet yönetimi sistemlerinde tamamlayıcı değil, kurucu aktörler olarak değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye'de afet yönetimi politikaları uzun yıllar boyunca merkeziyetçi ve yukarıdan-aşağıya bir anlayışla yürütüldüğünden, sivil toplumun bu sistemlere bütüncül ve kurumsal biçimde entegre olması mümkün olamamıştır (Casartelli vd., 2025).

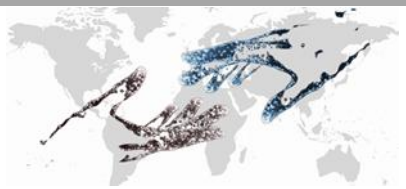
Sivil toplumun afet yönetimi bağlamında en çok öne çıkan işlevlerinden biri, toplum temelli dayanıklılığı güçlendirme becerisidir. Bu beceri, yalnızca kriz anındaki müdahale kapasitesiyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda afet öncesinde toplulukları bilinçlendirme, afet risklerini önleme, yerel bilgiye dayalı çözüm üretme ve afet sonrası rehabilitasyon süreçlerini örgütleyebilme yeteneğini içermektedir. Örneğin, Brumadinho maden felaketinde Brezilya'daki sivil toplum aktörlerinin yürüttüğü faaliyetler, hem mağdurların sesi olma hem de kamu yönetiminin hesap verebilirliğini talep etme açısından örnek teşkil etmektedir (de Melo vd., 2024). Türkiye bağlamında ise bu tür reflekslerin çok daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Özellikle büyük afetler sonrasında ortaya çıkan gönüllü mobilizasyonları, sivil toplumun bireysel düzeyde aktifleştiğini göstermektedir; ancak bu hareketlilik kurumsal kapasiteye dönüşmediği için kalıcılığı tartışmalı hale gelmektedir. Bu da afet sonrası yapılanmanın uzun vadeli sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır.

2. Dünyada Sendikaların Afetlerdeki Rolü: Karşılaştırmalı Çerçeve

Bu bölüm, farklı ülkelerde sendikaların afetlere müdahale, koruma ve iyileştirme süreçlerindeki rollerini karşılaştırmalı olarak ele alacaktır. Ulusal uygulamalardaki çeşitlilik ve uluslararası çerçeveler (özellikle ILO politikaları) üzerinden çıkarılacak dersler, sendikaların dayanışma, hak savunuculuğu ve politika etkileme kapasitesini ortaya koyacaktır.

2.1. Uluslararası Sendikacılık ve Afet Dayanışması

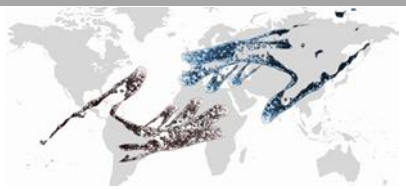
Küresel ölçekte sendikal hareket, yalnızca işçi sınıfının ekonomik taleplerini kolektif pazarlık mekanizmaları yoluyla gündemde tutmakla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda insanî krizlere ve afetlere ilişkin dayanışma ağlarının inşasında da stratejik bir rol üstlenmektedir. Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) ve Küresel Sanayi İşçileri Federasyonu (IndustriALL) gibi üst örgütler aracılığıyla yapılandırılan ağlar, farklı ulusal sendikalar arasında bilgi,

deneyim ve kaynak paylaşımını kurumsallaştırarak, özellikle afet dönemlerinde sınır ötesi yardımlaşmayı mümkün kılan bir altyapı oluşturmaktadır. Bu çerçevede, sendikalar arası dayanışma fonları devreye sokulmakta; afet bölgesine hızlı nakdi yardım akışı sağlanmakta; arama-kurtarma ekiplerinin koordinasyonu gerçekleştirilmektedir ve afetten etkilenen işçilerin yeniden istihdama katılım süreçleri desteklenmektedir (Clark vd., 2025). Böylesi bir örgütlenme mantığı, sendikal hareketin "ulus-ötesi vatandaşlık" nosyonunu güçlendirmekte; dayanışma kavramını ulusal sınırların ötesine taşıyarak emek hareketinin evrenselliğine somut bir içerik kazandırmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası sendikal organizasyonların afet dayanışması alanında yürüttüğü faaliyetler ile ulusal düzeydeki sendikal refleksler arasında niteliksel farkların bulunduğu; Türkiye'deki sendikal yapının, küresel ağların sahip olduğu kurumsal hazırlık, lojistik kapasite ve kriz yönetimi deneyiminden henüz tam anlamıyla yararlanamadığı gözlemlenmektedir (Casartelli vd., 2025).

Uluslararası sendikal dayanışma pratiklerinin en belirgin örneği, 2011 Japonya depremi ve tsunamisi sonrasında ITUC öncülüğünde oluşturulan "Solidarity with Japan" kampanyasıdır. Bu kampanya kapsamında farklı kıtalardan yüzlerce sendika, yalnızca nakdî kaynak transferi yapmakla kalmamış; aynı zamanda radyasyona maruz kalan işçiler için kişisel koruyucu ekipman temin etmiş, işyerlerinin yeniden açılması için sendika-işveren ortak fonları devreye sokmuş ve Japonya'daki sendikalara teknik/psikososyal destek vermiştir (Miyachi vd., 2025). Benzer biçimde 2019'daki Brumadinho maden felaketi, uluslararası sendikal ağların afet sonrası hak arama, tazminat ve yeniden yapılanma süreçlerinde kolektif baskı mekanizması işlevi gördüğünü göstermiştir. IndustriALL ve UNI Global Union'un koordinasyonunda oluşturulan kampanya, hem mağdurlara ulaştırılacak desteklerin şeffaf kullanımını izlemiş hem de çok uluslu madencilik şirketlerinin kurumsal sorumluluğunu uluslararası kamuoyu gündemine taşımıştır (de Melo vd., 2024). Bu örnekler, afet dayanışmasında uluslararası sendikal kapasitenin yalnızca "yardım temelli" değil; aynı zamanda "hesap verebilirlik" ve "uluslararası hukuki baskı" boyutuna sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Türkiye'deki sendikaların ise benzer durumlarda çoğu kez küresel sendikal baskı mekanizmalarından yararlanmadan, ulusal hukuk ve yardım kampanyalarına odaklı kaldığı görülmekte; bu da uluslararası sendikal araçların stratejik kullanımında önemli bir potansiyelin atıl bırakıldığını göstermektedir (Şahin & Söylemez, 2017).

Küresel düzlemde geliştirilen afet dayanışma modelleri incelendiğinde, özellikle toplumsal cinsiyet duyarlılığı yüksek politikalar ile sendikal müdahalelerin kesişim noktası güçlenmektedir. Bangladeş'in kıyı bölgelerinde yürütülen toplumsal cinsiyet odaklı afet risk azaltma programlarında, uluslararası ve yerel sendikalar, ev içi bakım emeğinin görünürlüğünü artırma, afet barınaklarının kadın-dostu düzenlenmesi ve sel dönemlerinde kadın işçilerin gelir kaybını telafi edecek mikro-kredi fonlarının işletilmesi konularında öncü rol üstlenmiştir (Zaman Shume vd., 2025). Türkiye'de Bozkurt sel felaketi sonrasında kadınların maruz kaldığı özgül kırılganlıklar incelendiğinde, sendikaların cinsiyet temelli destek mekanizmaları kurma konusunda henüz kurumsal bir yaklaşım geliştirmediği; yardım faaliyetlerinin çoğunlukla genel ihtiyaçları hedef aldığı anlaşılmaktadır (Dogdu Yuceturk, 2025). Bu durum, uluslararası deneyimin toplumsal cinsiyet boyutunda ortaya koyduğu birikimin, Türkiye'deki sendikal örgütlenmeye entegrasyonunun gerekliliğini ortaya koymaktadır. Zira afet dayanıklılığı, sadece fiziksel altyapı veya ekonomik destekle değil, aynı zamanda eşitsizlikleri gözeten sosyal politikalarla inşa edilmektedir (Rahman vd., 2025).

2.2. ILO ve Uluslararası Afet Politikaları

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 1919'dan bu yana "insana yakışır iş" ve "toplumsal adalet" kavramlarını küresel emek rejiminin merkezine yerleştirmekte, ayrıca kriz dönemlerinde de işçi haklarını güvence altına alan normatif bir çerçeve üretmektedir. ILO'nun afet politikaları, yalnızca işgücü piyasasındaki daralmaları telafi etmeye odaklanmamakta; aynı zamanda çalışma hayatının fizikî güvenliğini güçlendirmeye, istihdamda sürekliliği sağlamaya ve sosyal

koruma ağlarını genişletmeye yönelik bütünsel bir yaklaşım sunmaktadır (Clark vd., 2025). Örgüt, 2001 yılında kabul edilen "Employment and Decent Work in Situations of Conflict and Disaster" kararından itibaren kriz-afetten etkilenen bölgelerde sendikalarla, işveren birlikleriyle ve hükümetlerle üçlü istişare mekanizmaları kurmakta; "toparlanma ve yeniden yapılanma" süreçlerinin çalışma hayatı perspektifinden yönetilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu üçlü yapı sayesinde, afet sonrası istihdam kayıplarının telafisi, işyeri sağlık-güvenlik standartlarının güncellenmesi ve geçici göçmen işgücünün korunması gibi konular, ILO denetimine dâhil edilerek bağlayıcı rehber ilkeler doğrultusunda izlenmektedir (Casartelli vd., 2025).

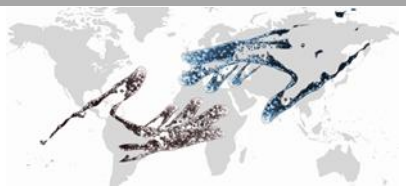
ILO'nun afet politikaları, 1998 Temel Çalışma İlkeleri ile 2008 İnsana Yakışır İş Gündemi arasında kurulan organik bağ üzerinden ilerlemektedir. Bu çerçevede örgüt, afet-risk azaltımını insan hakları perspektifinden kavramsallaştırmakta; işçi sağlığı-güvenliği normlarını yalnızca üretkenlik kriterleri ışığında değil, aynı zamanda yaşamsal bir hak olarak konumlandırmaktadır (Demir, 2016). Örneğin 2015 Nepal depremi sonrasında ILO uzmanları, geçici barınma alanlarında kurulan atölyelerde çocuk işçiliğinin artmasını engellemek amacıyla "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi-182"nin uygulama takibini sıkılaştırmış; yerel sendikalarla birlikte sosyal denetim birimleri kurmuş ve uluslararası yardım fonlarından gelen kaynakların asgari ücret güvencesiyle istihdam yaratacak biçimde yönlendirilmesini sağlamıştır (Dhungana & Pal, 2025). Benzer şekilde Brumadinho maden faciası sonrasında ILO, hem Brezilya hükümetine hem de küresel madencilik şirketlerine yönelik "sağlık-güvenlik" ihlali soruşturmalarında sendikaların taraf sıfatını güçlendiren ara raporlar yayımlamış; örgütlü emeğin kriz sonrası tazminat ve rehabilitasyon sürecine aktif katılımını sorunsuzlaştırmıştır (de Melo vd., 2024).

3. Türkiye'deki Sendikaların Afetlerdeki Rolü: Yöntem ve Bulgular

Bu bölüm, Türkiye'deki sendikaların afet yönetimindeki rollerini hem yapısal hem de ampirik açıdan inceleyecektir. Öncelikle sendikal örgütlenme ve üyelik profili ile ülkenin afet yönetimi sistemi ve ilgili paydaşlar özetlenecek; ardından tarihsel örnekler ışığında sendikaların müdahale ve koruma pratikleri ele alınacaktır. Araştırma kısmında yarı yapılandırılmış mülakatlarla toplanan nitel veriler ve geniş çaplı anketle elde edilen nicel veriler analiz edilerek temel bulgular sunulacaktır.

3.1. Türkiye'de Sendikal Yapı ve Üyelik Profili

Türkiye'de sendikal yapı, tarihsel kökleri Osmanlı'nın son dönemindeki gedik ve lonca teşkilatlarına kadar uzanan, ancak modern anlamda örgütlü işçi hareketinin Cumhuriyet'in ilanından sonra gelişim göstermeye başladığı karmaşık bir örgütlenme sistemini ifade etmektedir. 1947 tarihli Sendikalar Kanunu ile hukuki meşruiyet kazanan sendikal faaliyetler, 1961 Anayasası'nın tanıdığı örgütlenme özgürlüğü sayesinde geniş bir toplumsal tabana yayılmaya

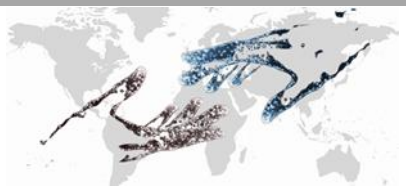
başlamıştır. Bununla birlikte Türkiye'de sendikal hareketin mevcut yapısı, tarihsel kırılmalar, askeri müdahaleler, ekonomik dönüşümler, neoliberal politikaların etkileri ve işgücü piyasasının giderek esnekleşmesi gibi etmenlerin belirlediği çok katmanlı bir görünüm sergilemektedir. Bu nedenle Türkiye'deki sendikal yapının anlaşılabilmesi için hukuki çerçeve, örgütlenme modelleri, işkolları dağılımı, toplu pazarlık süreçleri ve üyelik profili gibi bileşenlerin bütüncül biçimde ele alınması gerekmektedir.

Türkiye'de sendikalar, "işçi sendikaları" ve "kamu görevlileri sendikaları" olmak üzere iki ana sınıfa ayrılmıştır. İşçi sendikaları 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu kapsamında faaliyet göstermektedir. Kamu görevlileri sendikaları ise 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu ile tanımlanmış hukuki düzenlemelere tabidir. Bu iki kanuni düzenleme, sendikal haklar, toplu pazarlık mekanizmaları, grev hakkı, temsil yetkisi, örgütlenme usulleri ve sendikal faaliyetlerin kapsamını belirlemektedir. Ancak iki düzenleme arasındaki temel farklardan biri, kamu görevlilerine grev hakkının tanınmaması ve toplu sözleşme süreçlerinin daha sınırlı bir alanda yürütülmesidir. Bu durum, kamu sendikalarının afet süreçlerindeki hareket kapasitesini de dolaylı biçimde etkilemektedir, çünkü grev hakkının yokluğu ve toplu sözleşme kapsamının darlığı, sendikal müzakere gücünün geniş toplumsal krizlerde sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

Türkiye'de sendikal yapı tarihsel, hukuksal ve sosyolojik süreçlerin bir bileşkesi olarak gelişmekte ve çalışma hayatının kurumsal örgütlenmesi içinde oldukça merkezi bir konumda bulunmaktadır. Sendikaların hukuki statüsü ve örgütlenme biçimleri, özellikle 1947 tarihli ilk Sendikalar Kanunu ile belirginleşmiş, daha sonra 2821 ve 2822 sayılı yasalar aracılığıyla kapsam ve sınırları genişletilmiş ve son olarak 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile güncel çerçevesine kavuşmuştur (Şahin ve Söylemez, 2017). Türkiye'de sendikal yapının niteliğini belirleyen en önemli unsurlardan biri, sendikaların çok katmanlı ve sektörlere göre ayrışan örgütlenme biçimidir. İşçi ve işveren sendikaları arasındaki kurumsal ayrışma, temsil ettikleri alanların sosyoekonomik özellikleriyle birlikte ele alındığında, ülkenin genel çalışma kültürünün şekillenmesinde belirleyici olmaktadır (Erten, 1971).

Türkiye'de sendikal üyelik profili, tarihsel süreç boyunca dalgalı bir seyir izlemektedir. Özellikle 1980 sonrası dönemde uygulanan ekonomik politikalar, özelleştirme uygulamaları ve esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşması sendikal örgütlenme oranlarını doğrudan etkilemektedir (Taşcı, 2011). Bu durum, sendikalarda temsil gücünün zayıflamasına, üyelik sayılarının belirli sektörlerde hızla erimesine ve sendikalara yönelik toplumsal güven duygusunda dalgalanmalar yaşanmasına neden olmaktadır (Yıldız, 2024). Türkiye'de sendikal yapıyı belirleyen bir diğer özellik, kamu ve özel sektör arasındaki örgütlenme düzeyleri arasındaki farktır. Kamu sektöründe sendikalaşma oranı görece daha yüksek seyretmekte iken özel sektörde sendikal örgütlenme, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde oldukça sınırlı kalmaktadır (Erikli, 2018). Bu durum, sendikaların faaliyet alanları, toplu pazarlık gücü ve toplumsal etkileri açısından belirgin bir kapasite farklılaşması yaratmaktadır.

Sendikal yapı, aynı zamanda temsil mekanizmalarının karmaşıklığı nedeniyle çok katmanlı bir yönetsel örgütlenmeye sahiptir. Sendikaların zorunlu organlarının yanı sıra, demokratik temsili güçlendirmek üzere oluşturulan gönüllü veya tamamlayıcı organlar da bulunmaktadır (Erkul, 1990). Bu organlar, sendikal karar alma süreçlerinin meşruiyeti, şeffaflığı ve katılımcılığı açısından önemli işlevler üstlenmektedir. Bununla birlikte sendikaların denetimi

ve iç işleyişlerinin hukuki çerçeve içinde değerlendirilmesi gerekliliği de sendikal yapının kurumsal niteliğini pekiştirmektedir (Demir, 2016).

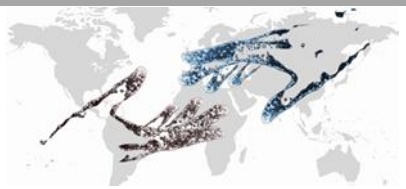
3.2. Türkiye'de Afet Yönetimi Sistemi ve Paydaşları

Türkiye'de afet yönetimi sistemi, jeolojik, meteorolojik ve sosyolojik risklerin yüksek olduğu coğrafi koşullar nedeniyle tarihsel süreç içerisinde sürekli dönüşüm geçiren ve kurumsal kapasitesi giderek genişleyen bir yapıyı ifade etmektedir. Ülke, fay hatları, iklimsel değişkenlikler, kentleşme dinamikleri ve toplumsal hassasiyetler bakımından çok boyutlu risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu nedenle afet yönetimi, yalnızca merkezi idarenin koordinasyonunda yürütülen bir faaliyet değil, aynı zamanda çok aktörlü, katmanlı ve bütünleşik bir yapının eşgüdümlü biçimde işlemesini gerektirmektedir. Türkiye'de afet yönetimi sistemi; yasal çerçeveler, kurumsal yapılanmalar, yerel yönetim mekanizmaları, sivil toplum örgütleri, özel sektör kuruluşları, meslek örgütleri ve sendikalar gibi geniş bir paydaş kitlesinin katılımıyla şekillenmektedir. Bu bölümde, söz konusu sistemin hukuki alt yapısı, kurumsal işleyişi, müdahale mekanizmaları ve paydaş ilişkileri bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Türkiye'de afet yönetimi sisteminin temelini oluşturan yasal çerçeve, 2009 yılında yürürlüğe giren 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile belirlenmiştir. Bu kanunla birlikte geçmiş yıllarda dağınık şekilde faaliyet gösteren birçok kurum tek çatı altında toplanmış ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) oluşturulmuştur. AFAD, afet yönetimi süreçlerinin planlanmasından uygulanmasına, müdahaleden yeniden yapılanmaya kadar tüm aşamaların eşgüdümünü sağlamaktadır. AFAD'ın kurulmasından önce afet yönetimi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ve çeşitli yerel idareler arasında paylaştırılmış bir sorumluluk alanı olarak yürütülmekteydi. AFAD, bu çoklu yapıyı bütünleştirerek afet yönetiminde hiyerarşik ve merkezi bir koordinasyon mekanizması tesis etmektedir.

Türkiye'de afet yönetimi sistemi, disiplinlerarası ve çok aktörlü bir yapıya sahip olup afet risklerinin azaltılması, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerinin bütünleşik bir çerçevede ele alınmasını gerektirmektedir. Bu sistem, merkezi idare, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve meslek örgütleri gibi geniş bir yelpazede aktörün eşgüdüm içinde çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının afet yönetimindeki rolü, demokratik katılım, toplumsal dayanışma ve yönetişim ilkeleriyle birlikte değerlendirildiğinde giderek güçlenen bir alan haline gelmektedir (Sönmez, 2019). Türkiye'de sivil toplumun karar alma süreçlerindeki etkisi, özellikle afet gibi kriz dönemlerinde hem toplumsal mobilizasyonun sağlanması hem de kamu politikalarının etkinliğinin artırılması açısından kritik bir bileşen oluşturmaktadır.

Afetlerde bilgilenme, farkındalık ve kamuoyunun yönlendirilmesi süreçlerinde medya kuruluşlarının etkisi, modern afet yönetiminde merkezi bir konuma sahiptir. Medyanın afet dönemlerinde bilgiyi kamuya zamanında ve doğru şekilde aktarma sorumluluğu, afet iletişiminin niteliğini belirlemektedir (Soydan ve Alpaslan, 2016). Bu bağlamda bilgi akışının etkinliği, toplumun afete yönelik davranışlarını şekillendirmekte ve müdahale aşamasında kamu kurumları ile toplum arasında köprü işlevi görmektedir.

3.3. Afetlerde Sendikaların Tarihsel Rolü ve Örnek Uygulamalar

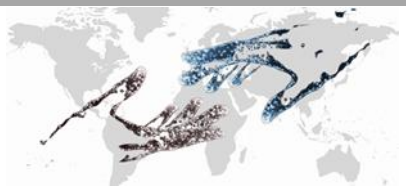
Sendikalar, modern toplumların kurumsal yapıları içinde yalnızca ekonomik ve sosyal hakların savunucusu olan örgütler olarak değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın kriz anlarında görünür hale gelen temsil mekanizmaları olarak önemli roller üstlenmektedir. Afetler, savaşlar, salgınlar, ekonomik çöküşler ve kitlesel göç hareketleri gibi toplumu sarsan olağanüstü durumlar, sendikaların klasik çalışma ilişkilerinin ötesinde toplumsal sorumluluklar üstlendiği özel dönemler olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan sendikaların afetlerdeki tarihsel rollerinin incelenmesi, hem sendikal örgütlenmenin toplumsal kapasitesini hem de kriz yönetiminde sivil toplumun konumunu anlamak bakımından önemli bir perspektif sunmaktadır. Sendikalar, tarihsel olarak afetlerde dayanışma örgütlenmesi sağlamakta, üyelerini koruyucu tedbirler geliştirmekte, devletin yetersiz kaldığı durumlarda toplumsal seferberlik işlevi görmekte ve işçi haklarının afet sonrası süreçlerde korunmasına yönelik müzakere mekanizmaları işletmektedir. Bu çerçevede sendikal hareketin afetler karşısındaki tarihsel rolü, yalnızca sosyal yardımla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kurumsal reflekslerin, örgütsel kapasitenin ve dayanıklılık stratejilerinin gelişmesine katkı sunmaktadır.

Sendikaların afetlerde tarihsel rolü, çalışma yaşamının doğasında bulunan riskler, işyerlerinin yapısal özellikleri ve toplumsal örgütlenmenin kolektif dayanışma temelinde inşa edilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Tarihsel olarak sendikalar, yalnızca ekonomik çıkar mücadelesi yürüten örgütler değil, aynı zamanda kriz dönemlerinde üyelerinin haklarını koruyan, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve kamusal sorumluluk üstlenen yapılar olarak konumlanmaktadır (Erten, 1971). Afetlerin çalışma yaşamı üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde sendikaların üyelerinin güvenliğini, işyerlerinin işleyişini, üretim süreçlerini ve çalışma koşullarını düzenleme kapasitesi, afet dönemlerinde kurumsal bir koruma mekanizması geliştirmektedir. Bu bağlamda sendikalar, hem afet öncesi hazırlık süreçlerinde hem de afet sonrası iyileştirme faaliyetlerinde önemli roller üstlenmektedir.

Türkiye'de sendikaların afetlerdeki tarihsel rolünü anlamak, aynı zamanda iş sağlığı ve güvenliği kültürünün gelişimiyle paralel bir okumayı gerektirmektedir. Özellikle sanayi sektörlerinde yaşanan afet niteliğindeki iş kazaları, sendikal örgütlenmenin iş sağlığı ve güvenliği alanında daha güçlü bir pozisyon almasına neden olmuştur. Metal işkolunda sendikaların iş güvenliği kültürüne yaptığı katkılar, iş kazalarının azaltılması ve risk yönetimi yaklaşımlarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır (Özbek, 2019). Benzer şekilde petrol, kimya ve lastik işkolunda yapılan araştırmalar sendikaların iş güvenliği konusundaki tarihsel mücadelesinin, işyeri örgütlenmesini ve kurumsal kültürü doğrudan etkilediğini göstermektedir (Günday, 1996). Harb İş Sendikası gibi örgütler, stratejik öneme sahip tesislerde iş sağlığı ve güvenliğinin geliştirilmesi yoluyla afet risklerinin azaltılmasına katkı sağlayan örnek uygulamalar sunmaktadır (Demir, 2017).

3.4. Nitel Veri Toplama Süreci: Yarı Yapılandırılmış Mülakatlar

Bu araştırmada nitel veri toplama süreci, sendikaların afet yönetimi kapasitesini, afetlere müdahale süreçlerindeki kurumsal rollerini, örgütsel işleyişlerini ve sahadaki uygulamalarını derinlemesine anlamayı amaçlayan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği aracılığıyla yürütülmektedir. Nitel araştırma yaklaşımı, özellikle karmaşık sosyal olguların deneyim, algı ve kurumsal pratikler üzerinden ayrıntılı biçimde çözümlenmesini mümkün kılmakta ve araştırmacıya katılımcıların deneyimsel bilgisini doğrudan anlamlandırma imkânı sunmaktadır. Bu nedenle çalışmada

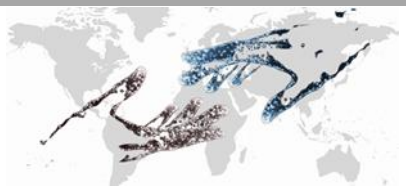

kullanılan mülakat formu hem araştırmanın kuramsal çerçevesiyle hem de Türkiye'de sendikaların afet süreçlerindeki rollerine ilişkin literatür boşluklarıyla uyumlu biçimde hazırlanmakta ve sahadaki üç temel aktörün (sendika yöneticisi, arama-kurtarma ekibi lideri ve sendika afet koordinasyon görevlisi) deneyimlerine dayalı zengin veri üretmeyi sağlamaktadır. Araştırmada gerçekleştirilen üç mülakat, sırasıyla Genç Memur-Sen eski başkan yardımcısı ve arama-kurtarma üyesi olan Katılımcı 1, HAK-İŞ Afet İşleri Komite Başkanı olan Katılımcı 2 ve Genç Memur-Sen Afet İşleri Koordinatörü olan Katılımcı 3 ile yürütülmektedir. Her üç katılımcı da 6 Şubat 2023 depremlerinde sahada aktif görev yapmış kişilerden oluşmakta, bu durum mülakatların doğrudan birincil tecrübelere dayalı derin içgörüler sunmasını sağlamaktadır.

Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmasının temel gerekçesi, afet süreçlerinin çok boyutlu, beklenmedik ve hızlı değişen doğası gereği tek bir kategorik yapı ile anlaşılmasının güç olmasıdır. Bu nedenle mülakat protokolü, hem ortak sorularla karşılaştırılabilir veri üretmekte hem de katılımcıların kendi deneyim alanlarını ayrıntılı biçimde aktarmalarına imkân tanımaktadır. Görüşme formu, sendikaların afetlere hazırlık süreçleri, arama-kurtarma ekiplerinin oluşturulması, akreditasyon süreçleri, afet anındaki müdahale kapasitesi, koordinasyon mekanizmaları, lojistik hazırlıklar, psikososyal destek uygulamaları, gönüllülük esasının kurumsal işleyiş içerisindeki yeri ve afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerine ilişkin deneyimleri kapsayacak biçimde yapılandırılmaktadır. Ancak görüşmeler sırasında katılımcıların sahaya ilişkin anlatılarının çok yönlü bir şekilde derinleşmesi sebebiyle araştırmacı, gerektiğinde yeni sorularla görüşmeleri genişletmektedir. Böylece hem önceden belirlenmiş temalar korunmakta hem de katılımcıların deneyimlerinin özgün boyutları yakalanmaktadır.

Mülakatlar, katılımcıların talebi doğrultusunda sendika merkezlerinde yüz yüze gerçekleştirilmekte ve her görüşme yaklaşık bir saat sürmektedir. Araştırmacı görüşmeler sırasında ses kaydı almakta, bu kayıtlar daha sonra deşifre edilerek analiz edilmektedir. Katılımcıların kimlikleri etik ilkeler gereği gizli tutulmakta ve raporda Katılımcı 1, Katılımcı 2 ve Katılımcı 3 şeklinde kodlanarak kullanılmaktadır. Araştırma sürecinde gönüllülük esasına bağlı kalınmakta, katılımcılara istedikleri soruları yanıtsız bırakma hakkı tanınmakta ve görüşme süreci karşılıklı güven ortamı içinde yürütülmektedir. Katılımcılar özellikle saha deneyimlerinin duygusal yükünü ifade ederken araştırmacıyla samimi bir paylaşım gerçekleştirmekte, bu durum araştırmanın derinlik kazanmasına önemli katkı sunmaktadır.

Mülakatlardan elde edilen veriler incelendiğinde, sendikal afet ekiplerinin profesyonelleşme düzeyine, eğitim süreçlerine ve müdahale kapasitelerine dair kapsamlı bilgiler ortaya çıkmaktadır. Katılımcı 1 özellikle ekiplerin AFAD tarafından verilen eğitim süreçlerini ayrıntılı biçimde açıklamakta ve bu sürecin sendikal kapasiteyi nasıl dönüştürdüğünü vurgulamaktadır. Katılımcı 1'in aktarımına göre, *"Ön merkezimizde çalışanlardan oluşan bir ekip oluşturduk. Bu ekip AFAD bünyesinde hem teorik hem de pratik eğitimleri aldı. Kentsel arama-kurtarma eğitimlerini tamamladıktan sonra AFAD tarafından akredite edildik."* şeklindeki ifade, sendikaların afet müdahalesine yönelik kurumsal hazırlıklarının yalnızca gönüllülüğe değil belirli bir uzmanlık süreçlerine dayandığını göstermektedir. Ayrıca katılımcı, AFAD'ın bu ekipleri düzenli olarak tatbikatlara çağırdığını ve ekip üyelerinin her an sahaya çıkacak şekilde hazır tutulduğunu belirtmektedir. Bu hazır oluş, Katılımcı 1'in sözlerinde şu şekilde ifade edilmektedir: *"AFAD günün herhangi bir saatinde farazi bir deprem olduğunu söyleyip ekibi çağırıyor. Bizim arkadaşlar hemen arama zincirini tamamlayıp AFAD'a gidiyor ve uygulamalı enkaz girişinden raporlama süreçlerine kadar tüm aşamaları*

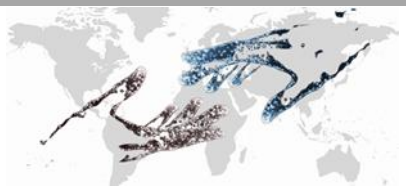
gerçekleştiriyor." Bu ifade, sendikaların afet ekiplerinin sadece teorik değil, operasyonel düzeyde de hazır tutulduğunu göstermektedir.

3.5. Mülakat Verilerinin Analizi ve Temel Bulgular

Bu araştırmada yürütülen yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen nitel veriler, içerik analizi yoluyla sistematik biçimde çözümlenmekte ve bulgular tematik bir yapı altında değerlendirilerek sunulmaktadır. Analiz sürecinde, ilk olarak transkripsiyonlar ayrıntılı biçimde okunmakta, anlam birimlerine ayrılmakta ve araştırma soruları doğrultusunda kodlanmaktadır. Daha sonra bu kodlar bir araya getirilerek temalar geliştirilmekte ve her tema altında sendikaların afet yönetimi süreçlerindeki rolleri, karşılaştıkları zorluklar, müdahale kapasiteleri, kurumsal refleksleri ve örgütsel stratejileri bütüncül bir çerçevede yorumlanmaktadır. Bu bağlamda veriler beş ana tema altında toplanmaktadır: (1) Sendikal Afet Hazırlık Kapasitesi ve Eğitim Süreçleri, (2) Afet Anında Müdahale ve Operasyonel Koordinasyon, (3) Gönüllülük, Psikolojik Dayanıklılık ve Ekip Seçim Süreçleri, (4) Afet Sonrası Sosyal Destek Mekanizmaları ve Psikososyal İyileşme, (5) Kurumsal Öğrenme, Yapısal Genişleme ve Gelecek Stratejileri. Her tema, katılımcıların sunduğu deneyimsel ifadelerle desteklenmekte, alıntılar itinalı biçimde aktarılmakta ve bulgular akademik bir yorumla derinleştirilmektedir.

Mülakat verilerinin analizi sürecinde ortaya çıkan ilk tema sendikaların afet hazırlık kapasitesi ve bu kapasitenin geliştirildiği eğitim süreçlerini kapsamaktadır. Katılımcıların tamamı, sendikal yapının yalnızca toplu iş sözleşmesi ve özlük hakları gibi klasik faaliyetlerle sınırlı olmadığını, afetlerin Türkiye'de yapısal bir gerçeklik olduğu bilinciyle hareket edildiğini ve bu nedenle sendikal yapıların arama-kurtarma kapasitesi geliştirmekte olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı 1 bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: *"Ön merkezimizde çalışanlardan oluşan bir ekip oluşturduk. Bu ekip AFAD bünyesinde hem teorik hem de pratik eğitimleri aldı. Kentsel arama kurtarma eğitimleri tamamlandıktan sonra AFAD bizi akredite etti."* Bu ifade, sendikaların yalnızca gönüllülük temelinde değil, sistematik bir eğitim süreci üzerinden profesyonelleşme hedefiyle hareket ettiğini göstermektedir. Katılımcıların anlatımlarında eğitim sürecinin yalnızca teknik bilgi ile sınırlı olmadığı, ekip üyelerinin enkaza giriş, risk analizi, ekip içi iletişim ve raporlama gibi çok boyutlu teknikleri de içeren bir programdan geçmekte olduğu belirtilmektedir. Katılımcı 1'in şu sözleri bu durumu desteklemektedir: *"AFAD günün herhangi bir saatinde bizi arıyor ve farazi bir deprem senaryosuyla müdahale etmemizi istiyor. Biz hemen arama zincirimizi çalıştırıp AFAD'a gidiyoruz. Tatbikat gerçek müdahale gibi yapılıyor."* Bu eğitim süreci, sendikaların afet yönetiminin profesyonel bir parçası hâline gelmekte olduğunun açık bir göstergesidir.

İkinci tema, afet anında müdahale ve operasyonel koordinasyon süreçlerine ilişkindir. Katılımcıların anlatımları sendikaların afet sırasında hızlı bir mobilizasyon kapasitesine sahip olduğunu ve örgütsel yapının yaygınlığı sayesinde özellikle ilk saatlerde kritik roller üstlendiğini göstermektedir. Katılımcı 2 bu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır: *"Depremin olur olmaz sabah 7'de kriz masası oluşturduk. Teşkilat yapımız sayesinde il başkanlıklardan en alttaki temsilcilere kadar bilgi çok hızlı aktı. Acil ihtiyaçları hemen belirledik."* Bu ifade, afet anında devlet kurumlarının koordinasyonunun kesintiye uğradığı erken saatlerde sendikal örgütlenmenin önemli bir tamamlayıcı aktör olarak konumlandığını göstermektedir. Ayrıca sahada çalışmakta olan arama-kurtarma ekiplerinin AFAD koordinasyonu altında sistematik bir görev dağılımı ile hareket ettiği görülmektedir. Katılımcı 1 bu durumu şu sözlerle dile getirmektedir: *"Maraş'ta AFAD koordinasyonunda çalışıyorduk. Hangi enkazda çalışacağımızı AFAD belirliyordu.*

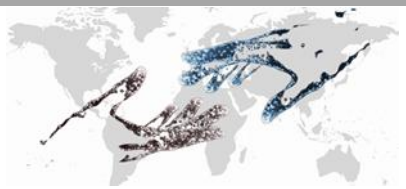
Çalışmayı tamamlayınca raporumuzu veriyor, yeni yönlendirmeyi alıyorduk." Bu koordinasyon, sendikal ekiplerin sahadaki afet yönetimi sistemine uyum sağlamakta olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların deneyimleri afet sahasının yüksek riskli, yoğun fiziksel ve duygusal yük taşıyan bir ortam olduğunu ortaya koymakta ve bu durum üçüncü temayı oluşturan gönüllülük, psikolojik dayanıklılık ve ekip seçimi süreçlerini önemli hâle getirmektedir. Katılımcı 3, ekip oluşturma sürecini ayrıntılı biçimde açıklamakta ve gönüllülüğün tek başına yeterli olmadığını vurgulamaktadır: *"Bir ilde ekip kurulacağı zaman gönüllü listesini topluyoruz. Bazı illerde 70 kişi başvuruyor ama biz 27 kişi alabiliyoruz. Bu nedenle adayları psikolojik dayanıklılık, ekip çalışmasına uygunluk ve fiziksel yeterlilik kriterlerine göre seçiyoruz."* Bu kriterler arasında psikolog görüşmeleri ve bireysel değerlendirmeler de bulunmaktadır. Katılımcı 3 bu durumu şu sözlerle aktarmaktadır: *"Adayların hepsi psikologlarla online görüşmeye giriyor. Ekip ruhuna uygun olmayanları eliyoruz çünkü afet sahası bireysel davranışa uygun değildir."* Bu süreç, sendikal afet ekiplerinin profesyonel bir altyapıyla seçildiğini, tesadüfi veya yalnızca gönüllülük temelinde şekillenmediğini göstermektedir.

3.6. Nicel Veri Toplama Süreci: Anket Uygulaması

Bu araştırmanın nicel veri toplama süreci, Türkiye'de sendikaların afet yönetimi süreçlerindeki rollerini daha geniş bir örneklem üzerinden değerlendirmek amacıyla yapılandırılmış bir anket uygulaması kapsamında yürütülmektedir. Anket formu, sendikaların afet hazırlık düzeyleri, müdahale kapasiteleri, kurumsal refleksleri, sosyal destek mekanizmaları ve üyelerin sendikal afet farkındalığına ilişkin algılarını ölçmek üzere geliştirilmekte ve uygulamaya geçirilmeden önce uzman görüşü alınarak kapsam geçerliliği açısından değerlendirilmekte ve gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Araştırmada nicel verilerin toplanması, karma yöntem deseninin nicel bileşenini oluşturmaktadır. Bu kapsamda yürütülen anket uygulaması, nitel verilerle desteklenen bütüncül bir analiz sürecine imkân tanımaktadır. Katılımcıların sunduğu anlatılar, anket bulgularının yorumlanması ve nicel eğilimlerin anlamlandırılması açısından önemli bir bağlamsal çerçeve sunmaktadır. Katılımcı 1'in şu ifadesi, nicel verilerin değerlendirilmesinde kritik bir açıklayıcı unsur olarak değerlendirilmektedir: *"Bizim üyelerimiz afetlerde hızlıca harekete geçiyor. Eğitimli olanlar da olmayanlar da sendikanın çağrısıyla sahaya inmektedir."* Bu ifade, nicel analizde üyelik süresi, afet deneyimi ve sendikal motivasyon gibi değişkenlerin önemini vurgulamaktadır.

Anket uygulaması, toplam 300 kişilik hedef örneklem içerisinde fiilen erişilebilen 47 yanıt üzerinden değerlendirilmekte, bu yanıtların içinde 45 kişinin anketi tam olarak doldurduğu görülmektedir. Geri dönüş oranının yüksek olması, sendika üyelerinin çalışmaya katılım konusunda gönüllü ve ilgili olduklarını göstermekte ve bu durum, afet yönetimi bağlamında sendikal dayanışmanın kurumsal bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Katılımcı 3 bu durumu nitel görüşmede şu sözlerle ifade etmektedir: *"Bizim üyelerimizin çoğu bu tür çalışmaların içinde yer almak istemektedir. Afet konusu herkesin ortak hassasiyeti olduğu için katılım oldukça hızlı şekilde sağlanmaktadır."* Bu bağlamda, nicel verilerin temsil gücünün güçlü olduğu, örneklemin sendikal yapıyı demografik açıdan dengeli yansıttığı görülmektedir.

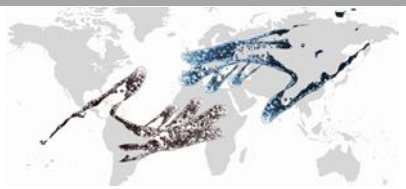

Anket formunun ilk bölümü, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan sorular, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, görev yeri ve sendikaya üyelik süresini kapsamaktadır. Elde edilen demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	**Kategori**	**Frekans (n)**	**Yüzde (%)**
Sendika üyeliği	Evet	45	95,7
	Hayır	2	4,3
Cinsiyet	Kadın	6	13,3
	Erkek	39	86,7
Yaş	18–25	1	2,2
	26–35	12	26,7
	36–45	22	48,9
	46–55	8	17,8
	56+	2	4,4
Eğitim durumu	Lise	16	35,6
	Önlisans	7	15,6
	Lisans	16	35,6
	Yüksek lisans	6	13,3
	Doktora	0	0
Görev yeri	İl merkezi	28	62,2
	İlçe	17	37,8
	Kırsal	0	0
Üyelik süresi	0–1 yıl		
	1–3 yıl	—	—
	4–6 yıl	—	—
	7 yıl ve üzeri	—	—

Nicel veri toplama sürecinde kullanılan anketin ikinci bölümü, sendikaların afet yönetimindeki rolleri, üyelerin bu süreçlere ilişkin farkındalıkları ve sendikal kapasitenin değerlendirilmesine ilişkin maddelerden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan sorular 5'li Likert tipinde yapılandırılmakta ve "Kesinlikle katılıyorum" ile "Kesinlikle katılmıyorum" arasında derecelendirilmektedir. Soruların oluşturulmasında önceki mülakat bulguları önemli rol oynamaktadır. Katılımcı 1'in şu ifadesi, ilgili maddelerin geliştirilmesinde temel bir dayanak oluşturmaktadır: *"Bizim ekiplerimiz bir*

afet olduğunda yarım saat içinde harekete geçmektedir. Ekipmanlarımız hazır beklemektedir." Bu tür ifadeler, anket maddelerinde sendikal müdahale hızı, hazırlık kapasitesi ve koordinasyon yetkinliği gibi kavramların ölçülmesini sağlamaktadır.

Nicel veri toplama süreci, sadece sayısal eğilimleri ortaya koymak için değil, aynı zamanda üyelerin afet konusunda sendikal yapılara duyduğu güveni değerlendirmek için de önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Katılımcı 2'nin şu ifadesi, bu güven boyutunu güçlü biçimde göstermektedir: *"Deprem olur olmaz ilk aradığımız yerlerden biri sendika oldu. Çünkü ilk yardım, yönlendirme ve bilgi akışı sendika üzerinden sağlanmaktadır."* Bu tür nitel ifadeler, anket verilerinde üyelerin sendikal iletişim kanallarına ilişkin yüksek memnuniyet puanlarının nedenlerini açıklamaktadır.

Anket uygulaması sırasında verilerin güvenirliğinin sağlanabilmesi için veri toplama süreci elektronik ortamda yürütülmekte ve katılımcıların tekil yanıt vermesini sağlamak üzere formun yeniden doldurulmasını engelleyen teknik önlemler alınmaktadır. Aynı zamanda katılımcılara araştırmanın etik çerçevesi, kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ve yanıtların yalnızca akademik amaçlarla kullanılacağı bilgisi sunulmaktadır. Bu durum, verilerin doğruluğunu artıran önemli bir unsurdur. Katılımcı 3 bu bağlamda şu ifadeyi dile getirmektedir: *"Gizlilik sağlandığı için insanlar daha rahat yanıt veriyor. Eleştirel konularda bile çekinmeden yanıt veren çok kişi olduğunu gördük."*

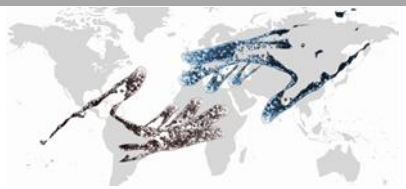
Nicel veri toplama sürecinin bir diğer önemli boyutu, araştırma kapsamındaki soruların katılımcıların afet deneyimleriyle ilişkilendirilebilir nitelikte olmasıdır. Sahada aktif görev almış sendika üyelerinin değerlendirmeleri, anket sorularının gerçek yaşam pratikleriyle uyumlu olduğuna işaret etmektedir. Katılımcı 1'in şu sözü, sahadaki deneyimlerin nicel bulgularla güçlü bir paralellik gösterdiğini ortaya koymaktadır: *"6 Şubat'ta hemen sahaya indik. Bizim gibi yüzlerce üyenin de aynı refleksi gösterdiğini biliyorum."* Bu tür beyanlar, anket sonuçlarında ortaya çıkan "sendikal afet mobilizasyonunun yüksek algılanması" bulgusunu desteklemektedir.

3.7. Anket Verilerinin Analizi ve Bulgular

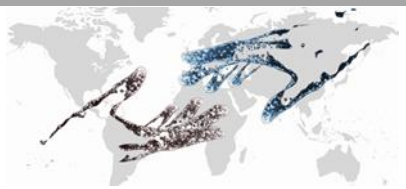
Afet döngüsüne göre yapılandırılmış olan ölçek maddeleri için betimsel frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2'de ayrıntılı olarak sunulmaktadır. Bu tabloda her bir ifade için 1'den 5'e kadar olan yanıt kategorilerinin (kesinlikle katılmıyorum–kesinlikle katılıyorum) frekans ve yüzde değerleri gösterilmektedir. Böylece sendikanın afet öncesi hazırlık, afet anı müdahale, afet sonrası iyileştirme ve genel kurumsal kapasite düzeyine ilişkin üyelerin algıları bütüncül biçimde ortaya konulmaktadır.

Tablo 2: Afet Döngüsüne Göre Anket Maddelerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları (N = 45)

Madde	İfade kısaltması	1 n (%)	2 n (%)	3 n (%)	4 n (%)	5 n (%)
1	Sendikamın afetlere yönelik bir hazırlık planı bulunmaktadır.	3 (6,7)	0 (0,0)	7 (15,6)	18 (40,0)	17 (37,8)
2	Sendikam afetler konusunda beni bilgilendirmektedir.	1 (2,2)	3 (6,7)	10 (22,2)	15 (33,3)	16 (35,6)
3	Sendikamın afetlere yönelik eğitim faaliyetlerinden haberdarım.	1 (2,2)	5 (11,1)	4 (8,9)	14 (31,1)	21 (46,7)

4	Sendikam afetlere karşı üyelerini eğitmekte ve hazırlamaktadır.	2 (4,4)	5 (11,1)	8 (17,8)	14 (31,1)	16 (35,6)
5	Afet öncesi risk analizine yönelik sendikal çalışmalarımız bulunmaktadır.	1 (2,2)	5 (11,1)	9 (20,0)	16 (35,6)	14 (31,1)
6	Sendikam afet anında üyeleriyle hızlıca iletişim kurmaktadır.	0 (0,0)	3 (6,7)	4 (8,9)	14 (31,1)	24 (53,3)
7	Sendikam afet anında ilkyardım, barınma veya gıda gibi temel destekleri sağlamaktadır.	2 (4,4)	2 (4,4)	5 (11,1)	15 (33,3)	21 (46,7)
8	Sendikam, afet sırasında yerel yönetimlerle iş birliği yapar.	0 (0,0)	2 (4,4)	5 (11,1)	13 (28,9)	25 (55,6)
9	Sendikam, devlet kurumlarıyla (AFAD, valilik vb.) iş birliği içindedir.	0 (0,0)	1 (2,2)	7 (15,6)	13 (28,9)	24 (53,3)
10	Sendikamın afet sürecinde sosyal medya veya mesaj yoluyla bilgilendirme yaptığına tanığım.	0 (0,0)	3 (6,7)	4 (8,9)	14 (31,1)	24 (53,3)
11	Afet anında sendikamın maddi–manevi destek vereceğine güveniyorum.	1 (2,2)	1 (2,2)	2 (4,4)	14 (31,1)	27 (60,0)
12	Sendikam afet sonrasında üyelerine psikolojik destek sağlamaktadır.	1 (2,2)	4 (8,9)	9 (20,0)	11 (24,4)	20 (44,4)
13	Sendikam afet sonrasında maddi yardım veya burs desteği sağlamaktadır.	2 (4,4)	1 (2,2)	9 (20,0)	15 (33,3)	18 (40,0)
14	Afet sonrası sendikamın hukuki danışmanlık sunduğunu biliyorum.	2 (4,4)	1 (2,2)	14 (31,1)	12 (26,7)	16 (35,6)
15	Afet sonrası sendikam üyelerinin barınma ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır.	2 (4,4)	2 (4,4)	7 (15,6)	16 (35,6)	18 (40,0)
16	Afet sonrası sendikam kayıplar yaşayan üyelerin haklarını takip eder.	1 (2,2)	2 (4,4)	5 (11,1)	13 (28,9)	24 (53,3)
17	Afet sonrası sendikam üyelerin çalışma koşullarını korumaya çalışır.	1 (2,2)	2 (4,4)	1 (2,2)	16 (35,6)	25 (55,6)
18	Afet sonrası üyelerin çalışma hakkı ve sosyal güvenceleri konusunda sendikam aktif rol oynar.	1 (2,2)	1 (2,2)	5 (11,1)	14 (31,1)	24 (53,3)
19	Afet sonrası sendikam üyelerin taleplerini karar vericilere taşır.	1 (2,2)	1 (2,2)	3 (6,7)	15 (33,3)	25 (55,6)
20	Sendikamın afet sonrası desteği yeterlidir.	1 (2,2)	2 (4,4)	11 (24,4)	15 (33,3)	16 (35,6)
21	Sendikam afet yönetimi konusunda yeterince şeffaf davranmaktadır.	2 (4,4)	1 (2,2)	6 (13,3)	16 (35,6)	20 (44,4)
22	Sendikam afet süreçlerinde üyeleriyle etkin iletişim kurmaktadır.	1 (2,2)	2 (4,4)	4 (8,9)	17 (37,8)	21 (46,7)

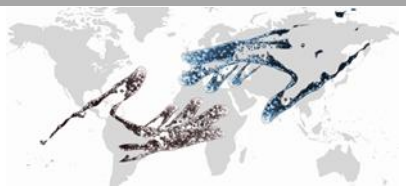

23	Sendikamın afetlerdeki etkinliği artırılmalıdır.	2 (4,4)	3 (6,7)	3 (6,7)	10 (22,2)	27 (60,0)
24	Sendikamın afet süreçlerine yönelik kurumsal kapasitesi geliştirilmelidir.	2 (4,4)	4 (8,9)	4 (8,9)	11 (24,4)	24 (53,3)
25	Sendikamın afetlere karşı kurumsal dayanıklılığı yetersizdir.	13 (28,9)	13 (28,9)	13 (28,9)	3 (6,7)	3 (6,7)
26	Sendikam afet politikaları konusunda diğer STK'larla iş birliği yapmalıdır.	0 (0,0)	1 (2,2)	7 (15,6)	15 (33,3)	22 (48,9)

Tablo 2'nin genel yapısı incelendiğinde, öğelerin büyük çoğunluğunda 4 ve 5 kategorilerinin (katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum) baskın olduğu görülmektedir. Bu durum, üyelerin genel olarak sendikalarının afet yönetimi süreçlerinde aktif ve görünür rol oynadığını düşündüklerini göstermektedir. Özellikle 6, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 17, 18 ve 19 numaralı maddelerde "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" seçeneklerinin toplamı çoğunlukla yüzde 80'in üzerinde seyretmekte ve bu bulgu, sendikal yapıların afet anı müdahalesi ve afet sonrası hak takibi konularında üyeler nezdinde yüksek bir güven algısı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, nitel verilerde Katılımcı 2'nin *"Depremin hemen ardından üyelerimize hem maddi destek hem de hukuki takip konusunda sendika olarak devreye girdik. Üyeler bu süreçte kendilerini sahipsiz hissetmemektedir."* ifadesiyle uyum göstermektedir.

Afet öncesi hazırlık boyutuna ilişkin maddeler (1–5) incelendiğinde, sendikaların afetlere yönelik hazırlık planı, bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerinde genel olarak olumlu bir algı bulunduğu, ancak kararsızlık ve alt düzey katılım oranlarının da tamamen ihmal edilebilir düzeyde olmadığı görülmektedir. Örneğin "Sendikamın afetlere yönelik bir hazırlık planı bulunmaktadır." maddesinde katılımcıların yüzde 77,8'i (4 ve 5) olumlu yanıt verirken, yüzde 15,6'sı kararsız olduğunu, yüzde 6,7'si ise kesinlikle katılmadığını belirtmektedir. Bu dağılım, sendikal hazırlık planlarının varlığına dair algının güçlü olduğunu, ancak bu planların tüm üyelere aynı düzeyde yansımadığını göstermektedir. Katılımcı 1'in *"Bizim afet planımız ve ekipmanlarımız hazırdır ama bütün üyelerin bu planın ayrıntılarından haberdar olduğunu söylemek güçtür."* ifadesi, bu tabloyu nitel olarak açıklamaktadır. Benzer biçimde, "Sendikamın afetlere yönelik eğitim faaliyetlerinden haberdarım." maddesinde 4 ve 5 seçenekleri toplamda yüzde 77,8'e ulaşmakta, bu da eğitim farkındalığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Afet anı müdahale boyutunu temsil eden maddeler (6–11) incelendiğinde, özellikle iletişim ve temel destek sağlama konularında sendikaya duyulan güvenin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. "Sendikam afet anında üyeleriyle hızlıca iletişim kurmaktadır." maddesinde katılımcıların yüzde 84,4'ü (4 ve 5) olumlu yanıt vermektedir. Bu bulgu, nitel verilerde Katılımcı 2'nin *"Depremin sabahında kriz masamızı kurduk ve il başkanlarımız üzerinden üyelerimize çok kısa sürede ulaştık."* sözleriyle örtüşmektedir. Yine "Sendikam afet anında ilkyardım, barınma veya gıda gibi temel destekleri sağlamaktadır." maddesinde katılımcıların yüzde 80'i olumlu görüş bildirmekte, bu da sendikaların insani yardım ve temel ihtiyaç desteği konusundaki rolüne işaret etmektedir. Katılımcı 1, bu durumu *"Tırlarımızı özellikle hijyen ve gıda malzemeleriyle doldurarak bölgeye gönderdik; bu destek ciddi bir boşluğu doldurmaktadır."* ifadesiyle somutlaştırmaktadır.

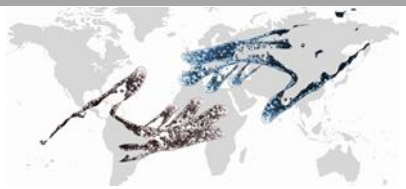
Afet sonrası iyileşme ve hak takibi boyutunda (12–20. maddeler) sendikaların psikolojik destek, maddi yardım, hukuki danışmanlık, barınma ve çalışma koşullarının korunması gibi konularda önemli ölçüde aktif bir rol üstlendiği görülmektedir. "Sendikam afet sonrasında üyelerine psikolojik destek sağlamaktadır." maddesinde 4 ve 5 seçenekleri toplamda yüzde 68,8'i bulurken, "Sendikam afet sonrasında maddi yardım veya burs desteği sağlamaktadır." maddesinde bu oran yüzde 73,3'e yükselmektedir. Psikolojik desteğe ilişkin bu bulgu, Katılımcı 2'nin *"Hizmet-İş Sendikamız depremde yakınlarını kaybeden üyeler için psikososyal destek platformu kurdu; profesyonel psikologlar birebir görüşmeler yaptı."* ifadesiyle doğrudan desteklenmektedir. Hukuki danışmanlık ve hak takibi boyutunda da benzer bir eğilim görülmekte, "Afet sonrası sendikamın hukuki danışmanlık sunduğunu biliyorum." maddesinde 4 ve 5 seçenekleri toplamda yüzde 62,3'e, "Afet sonrası sendikam kayıplar yaşayan üyelerin haklarını takip eder." maddesinde ise yüzde 82,2'ye ulaşmaktadır. Bu durum, sendikaların afet sonrası hak temelli süreçlerde üyeleri adına aktif bir temsil fonksiyonu gördüğünü göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırmanın nitel ve nicel bulgularının bütüncül olarak incelenmesi, Türkiye'deki sendikaların afet yönetimi döngüsünün tüm aşamalarında giderek artan bir rol üstlendiğini göstermektedir. Katılımcı görüşleri ile SPSS analizleri birlikte değerlendirildiğinde, hem üyelerde sendikal yapıya yönelik güçlü bir güven duygusunun bulunduğu hem de bu güvenin kurumsal performansın daha profesyonel bir yapıya kavuşturulması yönünde belirgin taleplerle birleştiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, katılımcı görüşleri sendikaların hem güçlü yanlarını hem de geliştirilmesi gereken yönlerini somut biçimde görünür kılmaktadır.

Nitel görüşmelerde katılımcılar, özellikle 6 Şubat depremleri sırasında sahada edindikleri deneyimlerin sendikaların afetlere müdahale kapasitesine yönelik algılarını belirgin biçimde şekillendirdiğini ifade etmektedir. Katılımcı 1, sendikal arama kurtarma ekiplerinin sahaya ilk inen gruplardan biri olduklarını vurgulayarak *"Biz ilk gece bölgedeydik; saat 6 itibarıyla ekiplerimiz AFAD koordinasyonuna bağlı şekilde sahaya giriş yapmıştı."* ifadesini kullanmaktadır. Bu söylem, SPSS bulgularında "Sendikam afet anında üyeleriyle hızlıca iletişim kurmaktadır." maddesine verilen %84,4'lük yüksek olumlu yanıt oranıyla uyumludur. Bu da üyelerin sendikal örgütlenmeyi acil durumlarda etkin hareket edebilen bir yapı olarak algıladıklarını göstermektedir. Benzer şekilde Katılımcı 2, *"Sabah 7 olmadan kriz masamızı oluşturduk ve hem bölgeye hem diğer illere talimat akışını başlattık."* diyerek, örgütsel refleksin hızlı olmasının sendikal etkililik algısını güçlendirdiğini belirtmektedir.

Sendikaların afet sırasında üyelerine sunduğu insani yardım uygulamalarına yönelik görüşler oldukça olumludur. Katılımcı 3, *"İlk gün tırlarımızı çıkardık; gıda, hijyen, battaniye, ne varsa gönderdik. Üyelerimize ayrıca doğrudan maddi destek sağladık."* diyerek sendikaların kurumsal dayanışma ve sosyal yardım kapasitesinin güçlülüğünü vurgulamaktadır. Bu ifadeler, SPSS tablolarında "Sendikam afet sonrasında maddi yardım veya burs desteği sağlamaktadır." maddesine verilen toplam %73,3'lük olumlu yanıtla uyumludur. Bu sonuç, sendikal faaliyetlerin yalnızca temsil ve hak savunma boyutuyla sınırlı olmadığı, aynı zamanda üyelerin temel ihtiyaçlarını karşılama kapasitesi açısından da yüksek beklentiyi karşılayabildiğini göstermektedir.

Mülakat bulgularında özellikle sendikaların profesyonel arama kurtarma kapasitesi dikkat çekmektedir. Katılımcı 1, sendikal arama kurtarma ekiplerinin AFAD tarafından akredite edildiğini belirterek *"Ekiplerimiz AFAD'ın eğitimlerinden geçti; pratik, teorik, kentsel arama kurtarma eğitimlerini tamamladı."* şeklinde açıklamada bulunmaktadır. Bu durum SPSS verilerinde "Sendikam afetlere yönelik eğitim faaliyetlerinden haberdarım." maddesine verilen yüksek olumlu yanıtlarla paralellik göstermektedir. Eğitim kapasitesinin sendikal örgütlenmede profesyonelleşmeyi güçlendirdiği anlaşılmaktadır.

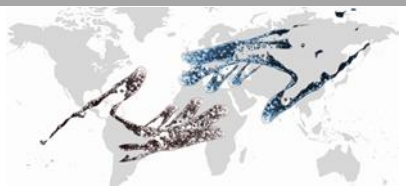
Katılımcı ifadelerinin en dikkat çekici yönlerinden biri, sendikal gönüllülük kültürünün güçlülüğüdür. Katılımcı 2 bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: *"Bu ekip tamamen gönüllülük esasına göre çalışmaktadır. İnsanlar herhangi bir maddi karşılık beklemeksizin bu yapıya dahil olmaktadır."* Bu vurgu, sendikal afet müdahale kapasitesini diğer bazı sivil yapıların ötesine taşıyan önemli bir unsurdur. SPSS sonuçları da bu durumu desteklemektedir; özellikle "Sendikamın afetlerdeki etkinliği artırılmalıdır." maddesine verilen %82,2'lik olumlu yanıt, sendikal gönüllü kapasitenin kurumsal bir çerçeveye kavuşturulması gerektiğini göstermektedir.

Nitel bulgular, sendikal yapıların afet sonrası psikolojik destek alanında da etkin rol oynadığını göstermektedir. Katılımcı 3, *"Deprem sonrası psikososyal destek platformu kurduk; psikologlarımız üyelerle birebir görüştü. Birçok üyemiz bu destek sayesinde toparlandı."* sözleriyle bu alandaki uygulamaları açıklamaktadır. Bu ifade SPSS bulgularındaki "Sendikam afet sonrasında üyelerine psikolojik destek sağlamaktadır." maddesine verilen %71,1'lik olumlu yanıt oranıyla tutarlıdır. Bu durum sendikaların sadece fiziksel iyileştirme değil, psikososyal iyileştirme süreçlerinde de önemli aktörler olduklarını göstermektedir.

Katılımcıların önerileri genel anlamda üç ana başlık altında toplanmaktadır: (1) kurumsal kapasite artırımı, (2) profesyonelleşme ve sürdürülebilirlik, (3) afet yönetimi alanında kurumlar arası iş birliğinin güçlendirilmesi. Katılımcı 1, bu çerçevede *"Bölgesel ekiplerin sayısı artırılmalıdır; ülkenin her bölgesine anında müdahale edebilecek bir yapıya kavuşulmalıdır."* önerisinde bulunmaktadır. Katılımcı 2 ise *"Psikolojik dayanıklılık testlerini daha kapsamlı hale getirmeliyiz; ekip içi eğitimleri yıl boyunca devam ettirmeliyiz."* diyerek profesyonelleşme gereksinimini vurgulamaktadır. Katılımcı 3 ise iş birliği boyutuna dikkat çekerek *"STK'larla ortak eğitimler yapılmalıdır; yerel yönetimlerle ortak tatbikatlar hayati önemdedir."* ifadesini kullanmaktadır.

Bu kapsamda araştırmanın hem nitel hem nicel bulgularına dayalı değerlendirme, sendikaların Türkiye'de afet süreçlerinde etkili ve güven duyulan aktörler olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu etkinliğin sürdürülebilirliği için kurumsallaşma, profesyonelleşme, kapasite geliştirme ve iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği açıktır. Bu çerçevede öneriler şu şekilde yapılandırılmaktadır:

1. Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi gerekmektedir. SPSS bulgularında bu yönde güçlü bir talep bulunmakta olup eğitim, ekipman ve lojistik kapasitenin güçlendirilmesi gerekmektedir.
2. Sendikal arama kurtarma ekipleri artırılmalıdır. Katılımcı ifadelerinde belirtildiği üzere bölgesel ekiplerin yaygınlaştırılması afet anında müdahale hızını artırmaktadır.

3. Eğitim faaliyetlerinin sürekli hale getirilmesi gerekmektedir. Hem katılımcı ifadeleri hem de anket bulguları sendikal eğitim kapasitesinin üyeler tarafından olumlu algılandığını göstermektedir; bu kapasitenin düzenli eğitim programlarıyla güçlendirilmesi gerekmektedir.
4. Psikososyal destek birimleri kurumsal bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu desteklerin hem üyeler hem de üyelerin aileleri için sistematik hale getirilmesi gerekmektedir.
5. Afet sonrası hak takibi süreçleri genişletilmelidir. Sendikaların bu konudaki güçlü yönleri kurumsal rehberler ve standart prosedürler ile desteklenmelidir.
6. İş birliği ağları güçlendirilmelidir. AFAD, Türk Kızılay, belediyeler ve diğer STK'larla ortak çalışmalar kurumsal hale getirilmelidir.
7. Dayanıklılık stratejileri oluşturulmalıdır. Sendikaların kurumsal dayanıklılık kapasitesinin görünür hale gelmesi için risk yönetimi planları hazırlanmalıdır.

Bu bakımdan, katılımcı görüşleri ve SPSS verileri birlikte değerlendirildiğinde Türkiye sendikalarının afet süreçlerinde önemli, güvenilir ve etkili aktörler olduğu; ancak bu etkinliğin daha güçlü bir kurumsal çerçeveye oturtulması gerektiği anlaşılmaktadır. Sendikalar sahip oldukları örgütlenme gücü, insan kaynağı ve geniş iletişim ağları sayesinde afet yönetimi döngüsünün tüm aşamalarında kritik roller üstlenmektedir. Ancak bu rollerin sürdürülebilirliği için daha profesyonel, sistematik ve kurumsal bir yapının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Casartelli, V., Salpina, D., & Mysiak, J. (2025). An innovative framework to conduct peer reviews of disaster risk management capabilities under the Union Civil Protection Mechanism (UCPM). *International Journal of Disaster Risk Reduction, 80,* 103524. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.103524

Clark, N., Boersma, K., & Vollmer, M. (2025). Strengthening all-of-society approaches for disaster resilient societies through competency building: A European research agenda. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 79,* 103495. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.103495

Dağı, D. (2025). Weber's Protestant work ethic and unions: Are they compatible? *Evliya Çelebi Siyasal Bilimler Dergisi, 3*, 61–67.

de Melo, T. L., de Oliveira Guimarães, L., & Philippe Cortese, T. T. P. (2024). Disaster governance and the role of civil society: A study of the mining disaster in Brumadinho, Brazil. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 76,* 103269. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2023.103269

Demir, E. (2017). *Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği kültürünün oluşturulması ve yaygınlaştırılmasında sendikaların rolü: Harb-İş Sendikası-Gölcük Tersanesi örneği* (Yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi, Yalova.

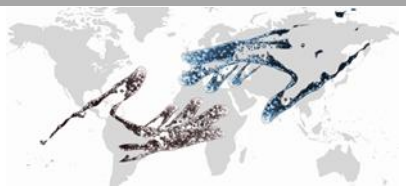
Demir, F. (2016). Sendikaların denetimi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* 74, 881–889.

Dhungana, G., & Pal, I. (2025). Assessing the role of international agencies in disaster governance in Nepal. *Progress in Disaster Science, 18,* 100285. https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2025.100285

Dogdu Yuceturk, G. (2025). Assessment of gendered vulnerability, climate change awareness, and resilience patterns among coastal women regarding urban flooding disasters in Bozkurt, Turkiye. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 80,* 103530. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2025.103530

Erikli, S. (2018). Türkiye'de sendikaların durumu ve yeni misyon arayışları. *International Journal of Labour Life and Social Policy, 1(1),* 18–25.

Erkul, İ. (1990). Sendikaların zorunlu organları dışındaki organlarının bazı işçi ve işveren kuruluşlarında düzenleniş biçimi üzerine. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 8(1), 341–350.

Erkul, İ. (1990). Sendikaların zorunlu organları dışındaki organlarının bazı işçi ve işveren kuruluşlarında düzenleniş biçimi üzerine. *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(1)*, 341–350.

Erten, A. (1971). Sendikaların mahiyeti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(1). https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001071

Gül, M., & Öztürk, H. (2021). *Eğitim programlarının hazırlanmasında eğitim sendikalarının işlevine ilişkin sendikaların görüşlerinin incelenmesi* (Araştırma makalesi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.

Günday, Y. (1996). *İşçi sağlığı ve iş güvenliğinde iş yeri temelli işçi örgütlenmeleri yönünden sendikaların işlevleri* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kar, B. (2016). Sendikaların dava ehliyeti, taraf sıfatı ve davayı takip yetkisi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 74, 977–992.

Miyachi, T., Ozaki, A., & Sato, S. (2025). Fiscal resilience and equity: Analyzing Japan's tax strategy for post-disaster reconstruction. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 78*, 103461. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2024.103461

Özbek, A. (2019). *Türkiye'de metal iş kolunda sendikaların iş sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkileri: Çorlu örneği* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.

Rahman, M. M., Chaity, N. J., & Alam, E. (2025). Exploring factors affecting disaster risk perception in ethnic minority: A case study in Garo community, Bangladesh. *Progress in Disaster Science, 18*, 100289. https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2025.100289

Soydan, E., & Alpaslan, N. (2014). Medyanın doğal afetlerdeki işlevi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 53–64.

Sönmez, E. K. (2019). The role of Turkish civil society in political decision making. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 74(3)*, 961–981. https://doi.org/10.33630/ausbf.536428

Şahin, A., & Söylemez, A. (2017). Sendikalara yönelik politikaların belirlenmesinde sendikaların rolü ve 6356 sayılı Sendikalar Kanunu. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17, 135–144. https://doi.org/10.30976/susead.348153

Taşcı, F. (2011). Türkiye'de sendikaların özelleştirme yaklaşımları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 54*, 95–115.

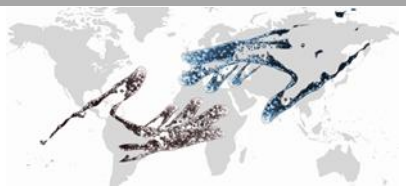
Tokgöz, G. (1998). Sendikaların eğitim programları ve kadın çalışanlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53(1). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001950

Türe, M. G. (2019). Sendikaların toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetme yükümlülükleri. *İş ve Hayat, 5(9)*, 63–86.

Yıldız, K. (2024). Sendikaların gözünden sendikal sorunlar ve olası çözümler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 13(36)*, 167–200. https://doi.org/10.31199/hakisderg.1467553

Yorgun, S. (2007). Sivil toplum düzeninde sendikaların geleceği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (53), 313–330.

Zaman Shume, A., Hossain, M. Z., & Rahaman, K. R. (2025). Gender-responsive disaster risk reduction strategy at the community level: A qualitative approach to analyze coastal communities in Bangladesh. *Futures, 154*, 103261. https://doi.org/10.1016/j.futures.2024.103261

Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) Modeli: Görev Çakışması ve Mükerrer Yardım Sorunlarına Federatif Bir Çözüm

Halil İbrahim SÖZÜDOĞRU[1]

Özet

Türkiye, insani yardım kapasitesi açısından dünyada önde gelen ülkelerden biridir. Özellikle afetler, göç hareketleri ve uluslararası krizlerde hızlı müdahale kabiliyetiyle dikkat çekmektedir. Ancak bu güçlü kapasiteye rağmen, sahada faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK'lar) arasında koordinasyon eksikliği nedeniyle görev çakışmaları, mükerrer yardımlar ve kaynak israfı yaşanmaktadır. Bu durum yalnızca mali kayıplara yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda kamu güvenini zedelemekte ve toplumun insani yardım sistemine duyduğu güveni azaltmaktadır. Resmi verilere göre Türkiye'de 6.326 insani yardım derneği bulunmaktadır (DERBİS, 2025). Bu sayı, sistemin büyüklüğünü göstermektedir; ancak aynı zamanda koordinasyon eksikliğinin yarattığı riskleri de artırmaktadır. Nitekim raporlara göre insani yardım süreçlerinde yılda yaklaşık 1,5–2,5 milyar TL kaynak israfı yaşanmaktadır (AFAD, 2023; TİKA, 2022). Bu rakam, insani yardım sisteminin mevcut yapısal sorunlarını açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle afet dönemlerinde aynı bölgede birden fazla kuruluşun benzer yardımları yapması, bazı bölgelerde aşırı kaynak kullanımına yol açarken, diğer bölgelerde ciddi eksiklikler doğurmaktadır. Literatürde STK'ların afet yönetimindeki rollerine ilişkin önemli çalışmalar yapılmıştır. Yaman (2021), STK'ların afet yönetimindeki rollerini analiz etmiş; ancak görev çakışması ve kaynak israfı gibi sorunlara karşı yapısal bir çözüm önermemiştir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlamakta ve federatif bir model önerisi geliştirmektedir. Uluslararası örnekler incelendiğinde, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC, 2022) ve BM'nin Kurumlararası Daimî Komite (IASC, 2020) yapıları, federatif modellerin etkinliğini göstermektedir. Bu yapılar, farklı kuruluşları kriz bölgelerinde eşgüdüm içinde çalıştırarak kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda önerilen Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) modeli, STK'ların bağımsızlıklarını koruyarak merkezi bir federasyon çatısı altında birleşmesini öngörmektedir. Model, küçük ölçekli STK'ların varlığını sürdürmesini, büyük ölçekli kuruluşların kaynaklarını daha etkin kullanmasını ve dijital sistemlerle şeffaflığın artırılmasını hedeflemektedir. Ayrıca kamu kurumları, özel sektör ve yerel yönetimlerin de bu federatif yapıya dâhil edilmesiyle insani yardım sisteminde bütüncül bir koordinasyon sağlanacaktır. TİYAF modeli, yalnızca afet dönemlerinde değil, göç, salgın ve sosyal krizlerde de etkin bir çözüm sunmayı amaçlamaktadır. Dijital koordinasyon sistemleri sayesinde bağışların ve gönüllü faaliyetlerin şeffaf biçimde takip edilmesi, kamu güveninin yeniden tesis edilmesine katkıda bulunacaktır. Böylece hem kaynak israfı önlenecek hem de toplumun insani yardım sistemine duyduğu güven güçlenecektir. Sonuç olarak, Türkiye'nin insani yardım kapasitesi güçlüdür; ancak bu kapasitenin etkin kullanılabilmesi için yeni bir kurumsal modele ihtiyaç vardır. TİYAF modeli, bu ihtiyaca cevap vermeyi amaçlayan federatif bir çözüm olarak önerilmektedir. Modelin hayata geçirilmesiyle görev çakışmaları önlenecek, mükerrer yardımlar engellenecek, kaynaklar daha etkin kullanılacak ve kamu güveni güçlenecektir.

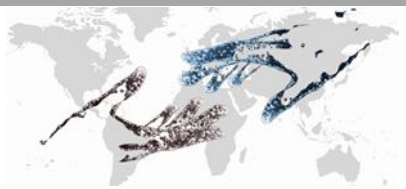
Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, Federatif Model, STK, Koordinasyon, Kaynak Etkinliği, Şeffaflık, Kamu Güveni, TİYAF .

The Turkish Humanitarian Aid Federation (TİYAF) Model: A Federative Solution to Overlapping Tasks and Duplicate Aid

Abstract

Türkiye has appeared as one of the leading countries in the field of humanitarian aid, both in terms of national disaster response and international relief operations. Its geographical position, historical legacy, and strong civil society tradition have enabled rapid mobilization in times of crisis. However, despite this significant capacity, the humanitarian aid system in Türkiye faces persistent structural challenges. Chief among these is overlapping tasks among non-governmental organizations (NGOs), duplication of aid, and inefficient use of resources. These problems not only result in financial losses but also undermine public trust in the humanitarian system. Official records show that Türkiye hosts 6,326 humanitarian aid associations, a figure that proves the scale of civil society engagement in this sector (DERBİS, 2025). Yet this substantial number of organizations also increases the risk of uncoordinated interventions. Reports suggest that 1.5–2.5 billion Turkish Lira (AFAD, 2023; TİKA, 2022) is wasted annually due to duplication of aid and lack of coordination. In practice, this means that while certain regions receive excessive aid, others stay underserved, creating significant disparities in humanitarian response. The academic literature has addressed the role of NGOs in disaster management, but few studies have proposed structural solutions to the problems of task overlap and resource waste. For instance, Yaman (2021) analyzed the role of NGOs in disaster management but did not offer a federative model to address these systemic

[1] Lisansüstü Öğrenci; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; halilibrahimsozudogru@gmail.com; ORCID: 0009-0008-5621-4178.

issues. International examples, however, show the effectiveness of federative structures. The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC) and the Inter-Agency Standing Committee (IASC) of the United Nations are prominent cases where federative coordination has improved efficiency, transparency, and fair distribution of aid. Against this backdrop, this study proposes the Turkish Humanitarian Aid Federation (TİYAF) model as a federative solution to the coordination challenges in Türkiye's humanitarian aid system. The model envisions NGOs keeping their independence while joining under a central federative umbrella. Through digital coordination platforms, donations and volunteer activities would be transparently tracked, ensuring accountability and strengthening public trust. Furthermore, the model looks to protect small-scale NGOs from being marginalized, while enabling larger organizations to distribute resources more effectively. The TİYAF model is designed not only for disaster response but also for broader humanitarian contexts such as migration crises, pandemics, and social emergencies. By institutionalizing coordination, preventing duplication, and promoting transparency, the model aims to transform Türkiye humanitarian aid system into a more efficient, fair, and trusted structure. The adoption of a federative model would prevent overlapping tasks, cut duplicate aid, perfect resource use, and reinforce public confidence in humanitarian institutions.

Keywords: Humanitarian Aid, Federative Model, Ngos, Coordination, Resource Efficiency, Transparency, Public Trust, TİYAF.

Giriş

Türkiye, insani yardım kapasitesi açısından dünyada önde gelen ülkelerden biridir. Özellikle afetler, göç hareketleri ve uluslararası krizlerde hızlı müdahale kabiliyetiyle dikkat çekmektedir. Jeopolitik konumu, tarihsel birikimi ve güçlü sivil toplum geleneği, insani yardım alanında Türkiye'ye önemli avantajlar sağlamaktadır. Ancak bu güçlü kapasiteye rağmen, sahada faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK'lar) arasında koordinasyon eksikliği nedeniyle görev çakışmaları, mükerrer yardımlar ve kaynak israfı yaşanmaktadır. Bu durum yalnızca mali kayıplara yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda kamu güvenini zedelemekte ve toplumun insani yardım sistemine duyduğu güveni azaltmaktadır.

Resmi verilere göre Türkiye'de 6.326 insani yardım derneği bulunmaktadır (DERBİS, 2025). Bu sayı, insani yardım sisteminin büyüklüğünü göstermekte; ancak aynı zamanda koordinasyon eksikliğinin yarattığı riskleri de artırmaktadır. Nitekim raporlara göre insani yardım süreçlerinde yılda yaklaşık 1,5–2,5 milyar TL kaynak israfı yaşanmaktadır (AFAD, 2023; TİKA, 2022). Bu rakam, yalnızca ekonomik kayıpları değil, aynı zamanda toplumun insani yardım sistemine duyduğu güvenin zedelenmesini de beraberinde getirmektedir. Çünkü mükerrer yardımlar, bazı bölgelerde aşırı kaynak kullanımına yol açarken, diğer bölgelerde ciddi eksiklikler doğurmaktadır.

Türkiye'de insani yardım faaliyetleri tarihsel olarak güçlü bir sivil toplum geleneğine dayansa da modern dönemde bu faaliyetlerin ölçeği ve çeşitliliği artmıştır. Özellikle 1999 Marmara Depremi, 2011 Van Depremi ve 2023 Kahramanmaraş Depremleri insani yardım sisteminin sınırlarını zorlamış ve koordinasyon eksikliklerini görünür hale getirmiştir (AFAD, 2023). Bu afetlerde STK'ların hızlı mobilizasyonu önemli bir avantaj sağlasa da aynı anda farklı kuruluşların aynı bölgede benzer yardımları yapması, kaynakların etkin kullanılmasını engellemiştir.

Bu noktada insani yardım sisteminin yalnızca gönüllülük ve iyi niyet üzerine değil, aynı zamanda kurumsal koordinasyon ve şeffaflık üzerine inşa edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü afet ve kriz dönemlerinde en değerli unsur zaman ve kaynaktır. Bu unsurların etkin kullanılabilmesi için STK'ların birbirleriyle ve kamu kurumlarıyla uyumlu çalışması zorunludur. Ancak mevcut sistemde bu uyum çoğu zaman sağlanamamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de insani yardım sisteminde yaşanan görev çakışması ve mükerrer yardım sorunlarına federatif bir çözüm önermektir. Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) modeli, STK'ların bağımsızlıklarını koruyarak merkezi bir federasyon çatısı altında birleşmesini öngörmektedir. Bu model, hem küçük ölçekli STK'ların varlığını sürdürmesini hem de büyük ölçekli kuruluşların kaynaklarını daha etkin kullanmasını sağlayacaktır. Ayrıca dijital sistemlerle şeffaflığın artırılması, kamu güveninin yeniden tesis edilmesine katkıda bulunacaktır.

Şekil 1: Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) amblemi *(Yazar tarafından oluşturulmuştur).*

Federatif yapının görsel temsili olarak önerilen TİYAF amblemi, insani yardımda koordinasyon, şeffaflık ve küresel vizyonu simgeler.

Kırmızı eller: Dayanışma, koruma ve insani yardımın sıcaklığını temsil eder.

Altın küre: Küresel boyutu vurgular.

Eller küreyi kavraması: Şeffaflık ve güveni simgeler.

Federatif yapı: Kurumların bağımsızlıklarını korurken ortak çatı altında birleşmesini sembolize eder.

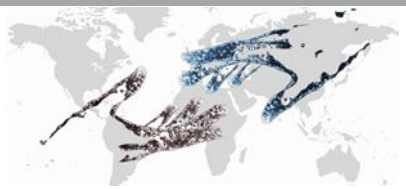
Sonuç olarak, Türkiye'nin insani yardım kapasitesi güçlüdür; ancak bu kapasitenin etkin kullanılabilmesi için yeni bir kurumsal modele ihtiyaç vardır. TİYAF modeli, bu ihtiyaca cevap vermeyi amaçlayan federatif bir çözüm olarak önerilmektedir.

1. Literatür Taraması

Türkiye'de insani yardım ve afet yönetimi literatürü, özellikle STK'ların rolü, koordinasyon sorunları ve devlet-sivil toplum ilişkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalar, insani yardım kapasitesinin güçlü olmasına rağmen etkinlik sorunu yaşandığını ortaya koymaktadır.

Yaman (2021), STK'ların afet yönetimindeki rollerini analiz etmiş, bu kuruluşların afet öncesi hazırlık, afet sırası müdahale ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinde kritik görevler üstlendiğini belirtmiştir. Ancak görev çakışması ve kaynak israfı gibi sorunlara karşı yapısal bir çözüm önermemiştir. Bu eksiklik, Türkiye'de insani yardım sisteminin daha etkin hale getirilmesi için yeni bir kurumsal model arayışını gerekli kılmaktadır.

Aktürk (2023), dini gruplara bağlı yardım organizasyonlarının deprem bölgesindeki faaliyetlerini incelemiş, bu organizasyonların yalnızca insani yardım değil aynı zamanda sosyo-politik temsiller açısından da önemli işlevler

üstlendiğini göstermiştir. Bu bulgu, insani yardım sisteminde farklı aktörlerin motivasyonlarını ve örgütlenme biçimlerini anlamanın önemini ortaya koymaktadır.

Eryılmaz (2024), afet yönetiminde bürokratik engeller ve güç ilişkilerinin etkinliği azalttığını, bu nedenle yeni bir dağıtık afet yönetim sistemine ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşım, yerel yönetimlerin ve STK'ların daha fazla otonomiye sahip olmasını ve afet süreçlerinde daha etkin rol üstlenmesini öngörmektedir.

Uluslararası literatürde federatif modellerin etkinliği sıkça vurgulanmaktadır. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), farklı ülkelerdeki insani yardım kuruluşlarını ortak bir çatı altında toplayarak koordinasyonu sağlamaktadır (IFRC, 2022). Birleşmiş Milletler'in Kurumlararası Daimî Komite (IASC) yapısı da kriz bölgelerinde farklı kuruluşların federatif bir mantıkla eşgüdüm içinde çalışmasını mümkün kılmaktadır (IASC, 2020).

Sonuç olarak literatür, Türkiye'de insani yardım sisteminin güçlü bir kapasiteye sahip olduğunu ancak koordinasyon eksikliği, görev çakışması ve kaynak israfı gibi sorunlar nedeniyle etkinlik sorunu yaşadığını ortaya koymaktadır. Uluslararası federatif modellerin incelenmesi, Türkiye için yeni bir federatif çözüm arayışının bilimsel dayanağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda önerilen TİYAF modeli, literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlayan özgün bir katkı olarak öne çıkmaktadır.

2. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma, Türkiye'de insani yardım sisteminde yaşanan görev çakışması, mükerrer yardım ve kaynak israfı sorunlarını inceleyerek federatif bir çözüm modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma metodolojisi, nitel araştırma yaklaşımı üzerine kurulmuş ve literatür incelemesi ile karşılaştırmalı analiz teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma yaklaşımı:

Çalışma betimleyici ve çözüm odaklıdır. Mevcut insani yardım sisteminin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmuş, uluslararası federatif modeller incelenmiş ve Türkiye için özgün bir federatif model önerisi geliştirilmiştir.

Veri kaynakları:

Türkiye'de insani yardım faaliyetlerine ilişkin resmi raporlar (AFAD, 2023; TİKA, 2022; TÜİK, 2023; DERBİS, 2025; Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2024).

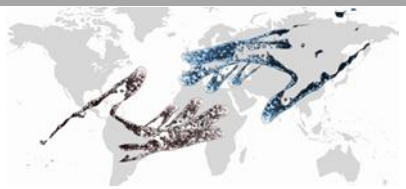
STK'ların faaliyet raporları, saha gözlemleri ve medya yansımaları; uluslararası insani yardım kuruluşlarının federatif yapıları (IFRC, 2022; IASC, 2020); akademik literatür (Yaman, 2021; Aktürk, 2023; Eryılmaz, 2024; Sunar, 2018).

Uluslararası insani yardım kuruluşlarının (IFRC, IASC) federatif yapıları.

Akademik literatür (Yaman, 2021; Aktürk, 2023; Eryılmaz, 2024; Sunar, 2018).

Analiz yöntemi:

Türkiye'deki insani yardım sisteminin güçlü ve zayıf yönleri SWOT analizi ile değerlendirilmiştir.

Uluslararası federatif modeller karşılaştırmalı olarak incelenmiş, Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun yönleri belirlenmiştir. (Sunar, 2018).

Tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri, federatif model mantığıyla sistematik olarak geliştirilmiştir.

Model geliştirme süreci:

Mevcut sistemdeki sorunlar (görev çakışması, mükerrer yardım, kaynak israfı, şeffaflık eksikliği) tanımlanmıştır.

Uluslararası örneklerden hareketle federatif modelin temel ilkeleri belirlenmiştir. (IFRC, 2022; IASC, 2020).

Türkiye için özgün bir federatif yapı olan Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) modeli tasarlanmıştır.

Bu metodoloji sayesinde çalışma, yalnızca teorik bir tartışma sunmakla kalmamış, aynı zamanda uygulanabilir bir kurumsal model önerisi geliştirmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Türkiye'de insani yardım sisteminde yapılan incelemeler, mevcut kapasitenin güçlü olmasına rağmen koordinasyon eksiklikleri nedeniyle ciddi sorunlar yaşandığını ortaya koymaktadır. Resmi raporlara göre yılda 1,5–2,5 milyar TL civarında kaynak israfı meydana gelmektedir (AFAD, 2023; TİKA, 2022). Bu durum, afet yönetiminde görev çakışması ve mükerrer yardımın sistematik bir sorun olduğunu göstermektedir.

Uluslararası federatif modeller incelendiğinde, IFRC'nin 192 ulusal derneği tek çatı altında toplayarak koordinasyonu sağladığı görülmektedir (IFRC, 2022). Benzer şekilde IASC, kriz bölgelerinde farklı kuruluşların federatif mantıkla eşgüdüm içinde çalışmasını mümkün kılmaktadır (IASC, 2020). Bu modeller, bağımsız kuruluşların varlığını korurken ortak bir koordinasyon mekanizması üretmektedir (IFRC, 2022; IASC, 2020).

Türkiye'deki sorunlar ile uluslararası federatif modellerin sunduğu çözümler karşılaştırıldığında, federatif bir yapının kaynak israfını azaltabileceği, görev çakışmasını önleyebileceği ve şeffaflığı artırabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda önerilen Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) modeli hem ulusal hem de uluslararası deneyimlerden çıkarılan derslerle şekillendirilmiş özgün bir çözüm olarak öne çıkmaktadır.

3.1 Mevcut Sistem ve Sorunlar

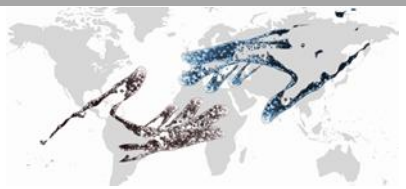
Türkiye'de insani yardım kapasitesi oldukça güçlüdür. Ancak sahada faaliyet gösteren binlerce STK arasında koordinasyon eksikliği nedeniyle: görev çakışmaları, mükerrer yardımlar, kaynak israfı, şeffaflık sorunları yaşanmaktadır.

Resmi raporlara göre *yılda 1,5–2,5 milyar TL civarında* kaynak israfı meydana gelmektedir (AFAD, 2023; TİKA, 2022). Bu durum yalnızca ekonomik kayıplara yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda kamu güvenini zedelemektedir.

3.2. Uluslararası Federatif Modellerden Çıkarılan Dersler

Uluslararası insani yardım sistemlerinde federatif yapılar öne çıkmaktadır:

• IFRC (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu): 192 ulusal derneği tek çatı altında toplayarak koordinasyonu sağlar (IFRC, 2022).

• IASC (BM Kurumlararası Daimî Komite): Kriz bölgelerinde farklı kuruluşların federatif mantıkla eşgüdüm içinde çalışmasını mümkün kılar (IASC, 2020). Bu modeller, bağımsız kuruluşların varlığını korurken ortak bir koordinasyon mekanizması üretmektedir (IFRC, 2022; IASC, 2020).

Türkiye için bu örnekler, güçlü kapasitenin etkin kullanılabilmesi adına federatif bir yapının gerekliliğini göstermektedir.

3.3. Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) Modeli

Bu çalışmanın özgün katkısı, Türkiye'de insani yardım sistemine yönelik federatif bir çözüm önerisi geliştirmesidir. TİYAF modeli, STK'ların bağımsızlıklarını koruyarak merkezi bir federasyon çatısı altında birleşmesini öngörmektedir.

Amaç: Görev çakışmalarını, mükerrer yardımı önlemek, kaynak israfını azaltmak ve şeffaflığı artırmak.

Yapı:

- Federasyon çatısı altında tüm insani yardım STK'ları kayıtlı olacak.
- Küçük ölçekli STK'lar federasyon desteğiyle varlığını sürdürecek.
- Büyük ölçekli STK'lar kaynaklarını daha etkin kullanacak.

İşleyiş:

- Dijital sistemlerle bağış ve yardım süreçleri şeffaf şekilde izlenecek.
- Federasyon, görev paylaşımını ve koordinasyonu sağlayacak.
- Kamu kurumlarıyla eşgüdüm içinde çalışılacak.

Sağlık Sisteminden İlham: e-Nabız Modeli

Türkiye'de sağlık sisteminde kullanılan e-Nabız uygulaması, TİYAF için güçlü bir örnek teşkil etmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2024). Nasıl ki vatandaş hangi hastaneye giderse gitsin yapılan muayene, tetkik ve reçeteler merkezi sisteme yüklenmekte ve e-Devlet üzerinden görülebilmektedir (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2024); insani yardım sisteminde de benzer bir dijital federatif yapı kurulmalıdır.

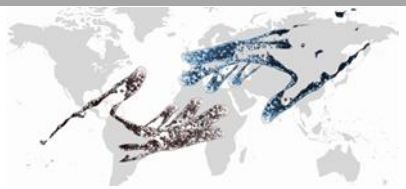
• *Her STK'nın yaptığı yardım,* hangi bölgede ne dağıttığı, hangi aileye ulaştığı federasyonun dijital sistemine kaydedilecektir.

• Bu kayıtlar *e-Devlet entegrasyonu* ile vatandaşlar tarafından görülebilecek, böylece şeffaflık sağlanacaktır (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2024).

• Bu sistem sayesinde mükerrer yardımlar önlenecek, kaynak israfı azalacak ve kamu güveni yeniden tesis edilecektir.

TİKA ve AFAD'ın Denetleme ve Entegrasyon Rolü

TİYAF modeli yalnızca ulusal STK'ların koordinasyonunu değil, aynı zamanda TİKA ve AFAD'ın denetleme ve

entegrasyon rolünü de içermektedir (TİKA, 2022; AFAD, 2023).

Denetleme: TİKA ve AFAD, federasyon çatısı altındaki STK'ların faaliyetlerini denetleyerek yardımların gerçekten ihtiyaç sahiplerine ulaşıp ulaşmadığını kontrol edebilir (AFAD, 2023).

*Entegrasyon***:** TİKA uluslararası projeleri, AFAD ise ulusal afet yönetimi süreçlerini TİYAF'ın dijital sistemine entegre ederek tüm yardımların kaydını merkezi olarak tutabilir (TİKA, 2022; AFAD, 2023). Böylece hem ulusal hem uluslararası raporlama kolaylaşır.

*Uluslararası Ağlar***:** TİKA'nın Afrika, Asya ve Balkanlar'daki projeleri TİYAF ile uyumlu hale getirilirse, Türkiye'nin insani yardım kapasitesi küresel ölçekte daha görünür olur (TİKA, 2022).

Ulusal Koordinasyon: AFAD'ın afet dönemlerinde yürüttüğü resmi koordinasyon TİYAF ile bütünleştiğinde, STK'ların sahadaki faaliyetleri daha etkin ve düzenli hale gelecektir (AFAD, 2023).

Beklenen Sonuçlar

- Kaynakların etkin kullanımı,
- Görev çakışmalarının önlenmesi,
- Dijital şeffaflık ile kamu güveninin artması,
- TİKA entegrasyonu sayesinde uluslararası alanda daha güçlü bir insani yardım kapasitesi (TİKA, 2022),
- AFAD entegrasyonu sayesinde ulusal afet yönetiminde daha etkin ve düzenli koordinasyon (AFAD, 2023).

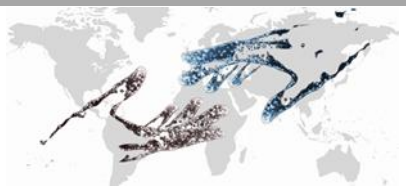
Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'de insani yardım sisteminin güçlü kapasitesine rağmen koordinasyon eksiklikleri, görev çakışması ve kaynak israfı gibi sorunlar nedeniyle etkinlik sorunu yaşadığını ortaya koymuştur. Resmi raporlarda belirtilen yıllık 1,5–2,5 milyar TL düzeyindeki kaynak israfı (AFAD, 2023; TİKA, 2022) mevcut sistemin sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır.

Uluslararası federatif modellerden çıkarılan dersler, Türkiye için federatif bir yapının gerekliliğini göstermektedir. IFRC'nin 192 ulusal derneği tek çatı altında toplayarak koordinasyonu sağlaması (IFRC, 2022) ve IASC'nin kriz bölgelerinde farklı kuruluşların federatif mantıkla eşgüdüm içinde çalışmasını mümkün kılması (IASC, 2020), Türkiye'de benzer bir yapının uygulanabilirliğini desteklemektedir.

Bu bağlamda önerilen Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) modeli hem ulusal hem de uluslararası deneyimlerden çıkarılan derslerle şekillendirilmiş özgün bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. TİYAF modeli, bağımsız kuruluşların varlığını korurken ortak bir koordinasyon mekanizması üretmeyi, kaynak israfını azaltmayı, görev çakışmasını önlemeyi ve şeffaflığı artırmayı hedeflemektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de insani yardım sisteminin etkinliğini artırmak için federatif bir yapının kurulması gereklidir. Bu öneri, literatürdeki boşluğu doldurmakta ve insani yardım sistemine uygulanabilir bir kurumsal çözüm sunmaktadır.

Yaman (2021), STK'ların afet yönetimindeki rollerini analiz etmiş; ancak görev çakışması ve kaynak israfı gibi

sorunlara karşı yapısal bir çözüm önerisi sunmamıştır. Bu çalışma, federatif bir model önererek literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Önerilen Türkiye İnsani Yardım Federasyonu (TİYAF) modeli, ulusal insani yardım sisteminde koordinasyon eksikliklerini gidermeyi, kaynak israfını azaltmayı ve şeffaflığı artırmayı hedefleyen özgün bir kurumsal çözüm sunmaktadır. Model, bağımsız kuruluşların varlığını korurken ortak bir koordinasyon mekanizması üretmesi bakımından uluslararası federatif örneklerle uyumlu, ancak Türkiye'nin ihtiyaçlarına özgü bir yapıya sahiptir (IFRC, 2022; IASC, 2020).

Bu yönüyle çalışma hem ulusal literatüre hem de uluslararası insani yardım tartışmalarına özgün bir katkı sağlamaktadır. Türkiye'de insani yardım sistemine yönelik federatif bir çözüm önerisi, daha önce akademik düzeyde sistematik olarak ele alınmamış olup, bu çalışma ile literatüre yeni bir perspektif kazandırılmıştır.

AFAD entegrasyonu: Ulusal afet yönetiminde resmi koordinasyonu sağlayarak STK'ların sahadaki faaliyetlerini düzenler (AFAD, 2023).

TİKA entegrasyonu: Uluslararası insani yardım projelerini federatif sistemle uyumlu hale getirerek küresel ölçekte görünürlük sağlar (TİKA, 2022).

Dijital şeffaflık: e-Nabız benzetmesiyle, tüm yardımlar merkezi dijital sistemde kayıt altına alınır ve e-Devlet üzerinden görülebilir (Sağlık Bakanlığı, 2024; Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2024).

Öneriler

Federatif Yapı: TİYAF modeli, tüm insani yardım STK'larını kapsayan bir federatif yapı olarak hayata geçirilmelidir.

Dijital Altyapı: Bağış ve yardım süreçlerinin şeffaf şekilde izlenebilmesi için e-Devlet entegrasyonu sağlanmalıdır (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2024).

Kamu-STK İş birliği: AFAD ve TİKA'nın entegrasyonu ile ulusal ve uluslararası koordinasyon güçlendirilmelidir(AFAD, 2023; TİKA, 2022).

Uluslararası Ağlar: Türkiye'nin insani yardım kapasitesi, federatif model aracılığıyla küresel ölçekte daha görünür hale getirilmelidir(IFRC, 2022; IASC, 2020.

Eğitim ve Profesyonelleşme: STK çalışanları ve gönüllüler için eğitim programları düzenlenerek profesyonelleşme desteklenmelidir.

Türkiye'nin insani yardım kapasitesi güçlüdür; ancak bu kapasitenin etkin kullanılabilmesi için yeni bir kurumsal modele ihtiyaç vardır (AFAD, 2023; TİKA, 2022). TİYAF modeli, AFAD ve TİKA entegrasyonu ile desteklenen federatif bir çözüm olarak bu ihtiyaca cevap vermeyi amaçlamaktadır (InterAgency Standing Committee [IASC], 2020; International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies [IFRC], 2022). Ayrıca, modelin illerde açılacak temsilcilikler aracılığıyla yerel koordinasyonu güçlendirmesi, küçük ölçekli STK'ların merkeze bağlanmasını sağlaması ve kaynakların adaletli dağılımını garanti etmesi hedeflenmektedir (Yaman, 2021; Eryılmaz, 2024). Bu temsilcilikler

tüzel kişilik olmayacak, federasyonun uzantısı olarak yerelde gönüllü yönetimi, bağış takibi ve kriz anlarında hızlı müdahale kapasitesi sağlayacaktır (Aktürk, 2023). Böylece TİYAF modeli hem ulusal hem de küresel düzeyde insani yardımda şeffaflık, etkinlik ve güveni kurumsallaştıracaktır (Sunar, 2018).

Kaynakça

AFAD. (2023). 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan (Kahramanmaraş) Mw: 7.7 – Mw: 7.6 Depremleri Raporu. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. https://deprem.afad.gov.tr

Aktürk, M. (2023). *İnsani Yardımda Koordinasyon Sorunları*.

DERBİS. (2025). Dernekler Bilgi Sistemi Yıllık Raporu 2025. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı. [URL eklenmeli]

Eryılmaz, H. (2024). *Afet Yönetiminde Dijitalleşme ve Şeffaflık*.

IFRC. (2022). Annual Report 2022. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. https://www.ifrc.org/document/annual-report-2022

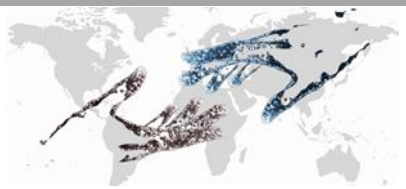
ASC. (2020). Inter-Agency Standing Committee Annual Report 2020. Inter-Agency Standing Committee. [URL eklenmeli]

Sunar, S. (2018). *SWOT Analizi ve Stratejik Yönetim*.

TİKA. (2022). 2022 Yılı Faaliyet Raporu. Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. https://tika.gov.tr

TÜİK. (2023). Türkiye İstatistik Kurumu Yıllık İstatistik Raporu 2023. Türkiye İstatistik Kurumu.

Yaman, A. (2021). *Türkiye'de Afet Yönetiminde STK'ların Rolü*. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 6(2), 45–67.

Ekonomik Krizler ve İnsani Yardım

İbrahim DEMİR[1]

Özet

İnsani yardım, insani amaçlarla yapılan karşılıksız kaynak transferi olmak bakımından ekonomik bir faaliyettir. Tüm ekonomik faaliyetler gibi insani yardım faaliyetleri de ekonomik krizlerden olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir. İnsani yardım faaliyetleri bağışlarla finanse edilen beşerî ve finansal kaynakların kullanımı ile mümkündür. Bu bağlamda insani yardım faaliyetleri ile ekonomik krizler arasında ne tür etkileşimler bulunduğuna ilişkin literatürde eksiklikler söz konusudur. Bu çalışma literatürdeki bu eksikliği gidermek ve ekonomik krizlerle ile insani yardım faaliyetleri arasında ne tür etkileşimler bulunduğunu ortaya koymak amacını taşımaktadır. Ekonomik krizler insani yardım faaliyetlerini başlıca iki kanaldan etkilemektedir. Birincisi, ekonomik kriz dönemlerinden bağış miktarlarının azalmasıdır. İkincisi ekonomik kriz dönemlerinde yoksulluğa, çatışmalara ve yerinden edilmelere itilerek insani yardıma muhtaç hale gelen nüfus kitlelerinin artmasıdır. Ekonomik kriz dönemlerinde ortaya çıkan bu iki negatif etki insani yardım faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda, OECD verilerini kullanan çalışma ekonomik krizler ile yardıma muhtaç birey sayısı ve Resmi Kalkınma Yardımları (RKY) arasında istatistiki olarak anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Çalışma bulguları insani yardım bakımından kırılgan toplumların, yardım ajanslarının, uluslararası insani yardım organizasyonlarının ve Türkiye gibi önde gelen insani yardım aktörlerinin ekonomik kriz dönemlerinde ilave tedbirlere yönelik politikalar geliştirmelerine ışık tutacaktır. Çalışma diğer taraftan ekonomik krizlerin insani yardım faaliyetleri üzerindeki etkilerini inceleyen gelecekteki çalışmalara ışık tutacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, Ekonomik Kriz, Resmi Kalkınma Yardımları.

Economic Crises and Humanitarian Aid

Abstract

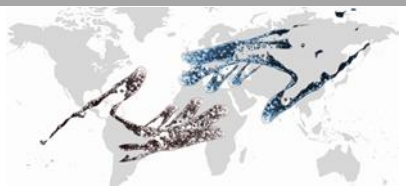
Humanitarian aid, as the transfer of resources without compensation for humanitarian purposes, is an economic activity. Like all economic activities, humanitarian aid activities can be positively or negatively affected by economic crises. Humanitarian aid activities are made possible through the use of human and financial resources financed by donations. In this context, there are gaps in the literature regarding the types of interactions between humanitarian aid activities and economic crises. This study aims to address this gap in the literature and to reveal the types of interactions between economic crises and humanitarian aid activities. Economic crises affect humanitarian aid activities primarily through two channels. First, there is a decrease in the amount of donations during periods of economic crisis. Second, there is an increase in the population that is pushed into poverty, conflict, and displacement, becoming dependent on humanitarian aid during periods of economic crisis. These two negative effects that occur during periods of economic crisis negatively impact humanitarian aid activities. In this context, the study, using OECD Official Development Assistance (ODA) and Harvard Business School economic crisis data, found statistically significant relationships between economic crises and the ratio of ODA to Gross National Income (GNI). The study's findings will shed light on how vulnerable communities, aid agencies, international humanitarian organizations, and leading humanitarian actors like Turkey can develop policies for additional measures during periods of economic crisis. Furthermore, the study will provide guidance for future research examining the impact of economic crises on humanitarian aid activities.

Keywords: Humanitarian Aid, Economic Crisis, Official Development Assistance.

Giriş

İnsani yardım, karşılıksız bir kaynak transfer olmak bakımından özünde ekonomik bir faaliyettir. Bu faaliyetin ekonomik krizlerden etkilenmesi normaldir. Ekonomik kriz dönemlerinde bağış miktarları düşebilir ve yoksulluk ya da aşırı yoksulluk oranı artabilir. Diğer taraftan ekonomik krizler; savaşlar, yerinden edilmeler ve göçlerle neticelenebilecek şekilde iç/bölgesel/küresel siyasi/ideolojik çatışmalar doğurabilir ya da mevcut çatışmaları şiddetlendirebilir. Ekonomik krizler, toplumların afetlere hazırlıklı olmak ve direnç seviyelerini azaltarak afetlerin

[1] Prof. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; idemir@aybu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-2425-0288.

felakete dönüşmesinde katalizör rolü oynayabilir.

Ekonomik krizler ve insani yardım arzı/talebi ile alakalı yukarıda sayılan önermelerle alakalı sınırlı miktarda bulgu ve analiz söz konusudur ve ilgili literatürde eksiklikler mevcuttur. Ekonomik büyüme ve insani yardım ilişkisi incelenmişken (bkz. Idris, 2016; Easterly, 2003; Lyons, 2014) bu incelemeler ekonomik kriz bağlamında değildir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı ekonomik krizler ve insani yardım arasında ne gibi etkileşimler ve ilişkileri analiz etmektir.

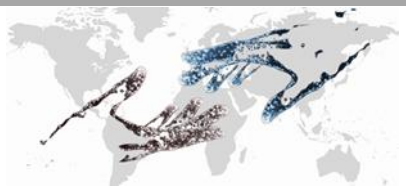
Çalışma, öncelikle ekonomik krizlerle alakalı kavramsal ve kuramsal çerçeveyi çizecek sonrasında ekonomik krizler ve insani yardım arz ve talebi arasındaki olası etkileşim ve ilişkileri ortaya koyacaktır. Sonrasında insani yardım ve ekonomik krizler arasındaki ilişkilere ilişkin ekonometrik analiz bulguları tartışılacaktır.

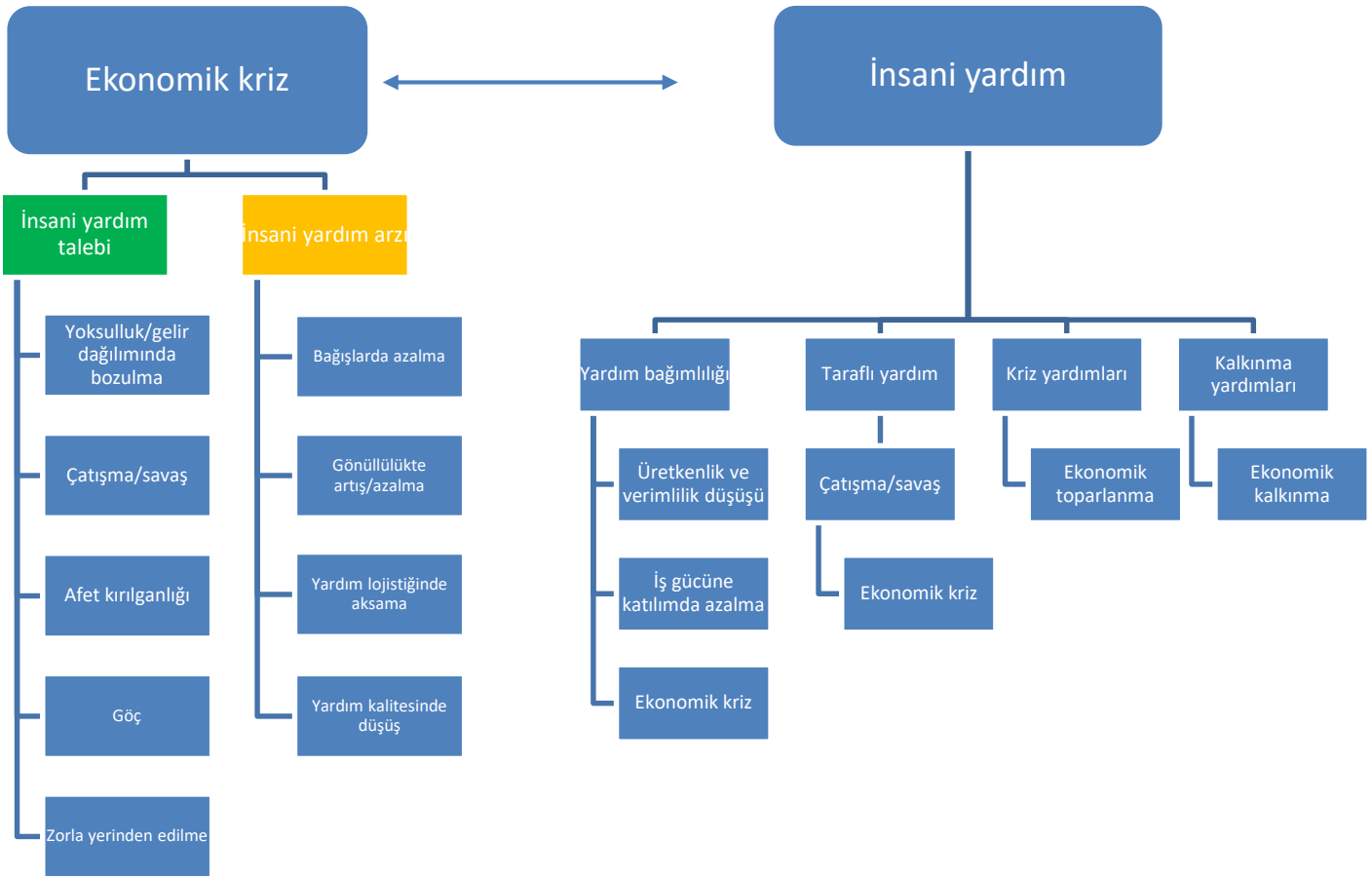
1. Ekonomik Krizler ve İnsani Yardım

Ulusal ve bölgesel ya da küresel ekonomiler, ekonomik kriz olarak tabir edilen ve daha çok üretim azalması ve/veya istihdam kayıpları şeklinde kendini gösteren dalgalanmalar gösterebilmektedir. Ekonomik krizlerin sınıflandırılmaları, sebepleri, boyutları ve süreleri tartışılagelmiştir. Temel olarak üç çeşit ekonomik krizden bahsetmek mümkündür: Birincisi, %10 veya daha fazla üretim kaybı ve %20 veya daha işsizlikle tanımlanan buhranlardır (depresyon). Bu manada modern dönemde bilinen ilk ve tek buhran 1929'da başlayıp yayılan Büyük Buhran'dır (The Great Depression). İkincisi, daha sık rastlanan ve 'ekonomik kriz' ifadesiyle özdeşleşen resesyondur. Resesyonlar 6 ay boyunca kesintisiz süren ekonomik çıktı daralması olarak tanımlanır. Ancak, birçok ekonomik sistemde resesyonların resmi otoriteler tarafından ilan edilmesi gerekmektedir. Resesyonlara ülke, bölge ve küresel bazda sık rastlanmaktadır. Yakın dönemde biri 2008'de Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve 'mortgage krizi' olarak bilinen, diğeri de COVİD-19 pandemisi nedeniyle 2019'da başlayan ve Büyük Resesyon denilen iki önemli resesyon görülmüştür. Üçüncüsü, durgunluk (ekonominin büyümemesi) ve enflasyonun (fiyatlar genel seviyesinde belli bir süre devam eden artış) birlikte görüldüğü stagflasyondur.

Ekonomik krizlerin sebepleri tartışılagelmektedir. Bu tartışmalara ev ekonomik krizlerin karakteristik özelliklerinin detaylarına bu çalışmanın kapsamı dışında olduğu için burada değinilmeyecektir. Ancak ekonomik krizler ile insani yardım arasındaki etkileşim ve ilişkilerin teorik arka planının açıklanması yerinde olacaktır.

Temel olarak ekonomik krizler ile insani yardım arasında çift yönlü etkileşimler söz konusudur, ekonomik krizler insani yardımı etkilerken insani yardım da ekonomik krizleri etkileyebilmektedir. Bu etkileşimleri aşağıdaki şekille izah etmek mümkündür:

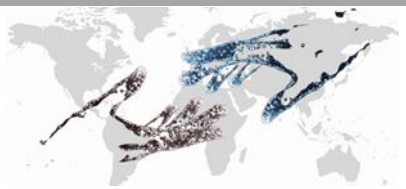

Şekil 1. Ekonomik Krizler ve İnsani Yardım Arasındaki Etkileşimler

Şekilde görüldüğü üzere, insani yardım ve ekonomik krizler arasında çift yönlü etkileşimler modellenebilir. Öncelikle, ekonomik krizler hem insani yardım talebini hem de insani yardım arzını etkileyebilir. İnsani yardım talebi bağlamında, ekonomik krizler sonucu gelir dağılımı bozulabilir, yoksulluk artabilir, iç ve bölgesel çatışmalar artabilir; göçler, zorla yerinden edilmeler ortaya çıkabilir ve savaşlar patlak verebilir. Diğer taraftan ekonomik krizler toplumları afetlere karşı kırılgan yaparak afetlere hazırlıklı olmayı olumsuz etkileyebilir. Bütün bunlar insani yardım ihtiyacını artırıcı etkiler yapacaktır.

Ekonomik krizler insani yardım arzını da olumlu veya olumsuz etkileyebilir. İnsani yardım arzını iki tür altında incelemek yerinde olacaktır. Birincisi, ülke içinden iç veya dış yardım ihtiyacına cevaben sunulan yardım arzıdır. Bir toplum finansal, ayni ve gönüllülük kaynaklarıyla iç ve dış yardım talebine cevaben yardım arz edebilir. İkincisi, ülke dışından ülke içindeki yardım ihtiyacına finansal, ayni ve gönüllülük kaynaklarıyla yardım arz edilebilir. Gerek ülke içi gerekse ülke dışı yardım arzı ekonomik krizlerden olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Örneğin, ekonomik krizler gelir düşüşü nedeniyle iç ve dış finansal ya da ayni yardımları azaltabilir. Türkiye, 2010'lardan itibaren artan insani yardım arzına sahip olmuşken COVİD-19 pandemisi sonrası gelişen ekonomik kriz Türkiye'nin insani yardım kapasitesini olumsuz etkilemiştir. Ekonomik kriz zamanlarında gönüllülükte azalma olabilir ve yardım malzemelerinin lojistiği aksayabilir. Ekonomik krizlerin insani yardım arzını olumsuz etkileyebileceği alanlardan biri de insani yardım kalitesidir. Normal ekonomik durumlara göre ekonomik kriz zamanlarında insani yardım kalitesi yeteri kadar kaynak

ayrılamayacağı için düşebilecektir.

Ekonomik krizler insani yardımı etkileyebileceği gibi insani yardım da ekonomik krizleri etkileyebilecektir. Büyük çaplı ve yaygın etkiye sahip doğal afetler ekonomik krizlere yol açabilir. Örneğin, Türkiye'de 2023 yılında meydana gelen ve ondan fazla ilde ciddi yıkımlara yol açan 6 Şubat 2023 Depremleri üretim kapasitesine darbe vurmuş ve ülkede COVID-19 sonrası devam eden ekonomik krizin şiddetini artırmıştır. Yapılan iç yardımlar bölgesel dış yardımlar da genel ekonomik toparlanmayı olumlu etkilemiştir.

İnsani yardım bağımlılığı, yardım alan ülkelerde üretkenlik, verimlilik ve iş gücüne katılımı olumsuz etkileyerek ekonomik krizlere zemin hazırlayabilir. Diğer taraftan çatışma bölgelerine yapılan taraflı yardımlar – ki uluslararası insancı hukuk ve insani yardım etiğine aykırıdır- çatışmaların derinleşmesine yol açarak ekonomik krizlere yol açabilecektir. Kalkınma yardımları, yardım alan toplumlardaki ekonomilerin ekonomik krizden çıkmalarına ve krizlere dayanıklı hale gelmelerine neden olabilecektir.

Görüldüğü üzere insani yardım ve ekonomik krizler arasında çift yönlü ve karmaşık etkileşimler söz konusudur. Ancak bu etkileşimleri daha iyi anlayıp daha iyi insani yardım politikaları geliştirilmesine yarayacak bulgu ve analiz eksikliği ciddi boyuttadır.

2. Yöntem

Ekonomik kriz ve insani yardım arasındaki etkileşimlere ilişkin bulgulara katkıda bulunmak amacındaki bu çalışma bu çabayı ikincil verinin ekonometrik analizi yöntemi ile gerçekleştirmektedir. Bu yöntemde kesitsel (ülke bazlı) zaman serileri, panel veri ve dinamik panel veri analiz yöntemleri kullanılarak ekonomik kriz yaşanan yıllarda küresel insani yardım arzında azalma olup olmadığına cevap aranmıştır.

3. Veri

Çalışmada, Harvard Business School (HBS) tarafından hazırlanıp yayımlanan küresel ekonomik kriz veri seti (HBS, 2025) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı'nın (OECD) Resmi Kalkınma Yardımları (RKY) veri seti (OECD, 2025) kullanılmıştır.

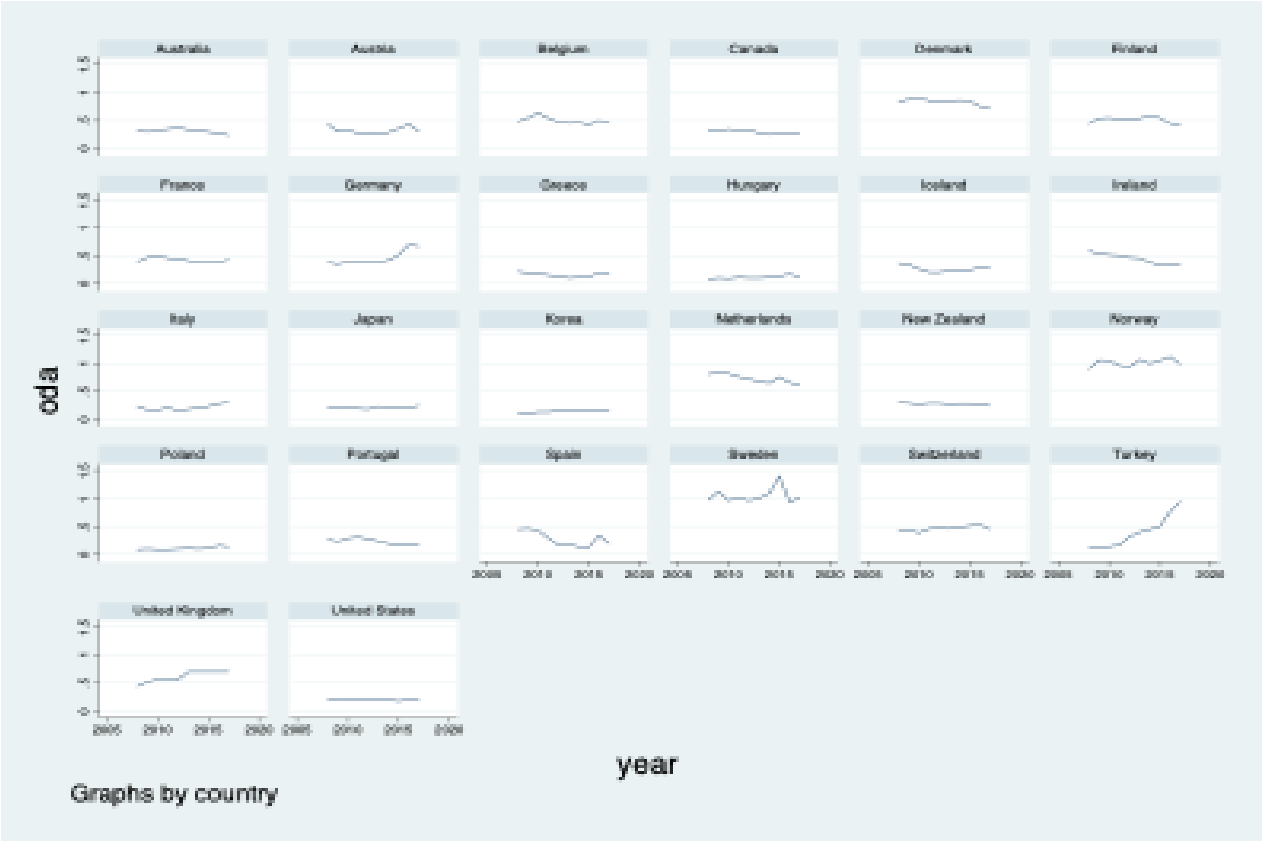
HBS küresel ekonomik kriz veri seti; 1800-2016 yılları için yapısal kriz, bankacılık krizi, temerrüt, enflasyon krizi, finansal kriz ve bağımsızlık krizi gibi değişkenlere ilişkin verilerden oluşmaktadır.

Çalışma, HBS verisinde yüksek miktarda eksik veri bulunduğu için veri bulunan 23 OECD ülkesini (Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri) ve 2008-2016 aralığını kapsamaktadır. Diğer taraftan küresel ekonomik kriz veri setindeki eksik veri nedeniyle kriz değişkeni olarak sistemik kriz göstergesi benimsenmiştir. İnsani yardım değişkeni için RKY'nin Gayri Safi Milli Gelire (GSMG) oranı benimsenmiştir. 2008-2016 dönemi için RKY/GSMG değişkeni özet istatistikleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. RKY Özet İstatistikleri (%, 2008-2017)

Değişken		Ortalama	Std. Sapma	Min.	Maks.	Gözlem sayısı
(RKY/GSMG)x%100	overall	.401	.2702098	.08	1.4	N = 260
	between		.2615717	.099	1.052	n = 26
	within		.0834932	.122	.9626	T = 10

Tabloda görüldüğü üzere, 26 OECD ülkesinin 2008-2017 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde (N = 260) RKY'nin GSMG'e oranı ortalaması yaklaşık %0,4'tir (min. %.08, maks. %1,4). Aynı dönemde ülkelerarası ortalama %0,26 (N = 26) iken ülke içi 10 yıllık ortalama ise %0,08 (N = 10) olmuştur. Bu veriye ilişkin ülke grafikleri aşağıdaki gibidir:

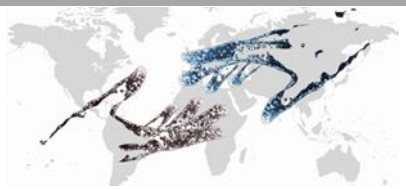

Şekil 2. RKY'nin GSMG İçindeki Oranı (%, 2008-2016)

Kaynak: OECD, 2025 verisinden oluşturulmuştur.

4. Veri Analizi ve Bulgular

HBS ve OECD verisi kullanılarak yapılan panel veri analizi tahminlerinin en iyi model sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 2. Ekonomik Krizler ve İnsani Yardım Panel Veri Analizi Sonuçları

Değişken	RKY
L2.RKY	0.852***
	-18.75
L4.Sistemik kriz (1=Evet, 0=Hayır)	-0.0557*
	(-2.12)
Sabit	0.0819***
	-3.37
N	153

t istatistikleri parantez içindedir.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

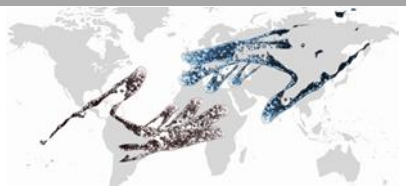
Panel veri analizine veri eksiklikleri nedeniyle analize dâhil olan gözlem sayısı 153 olmuştur. Tahmin sonuçlarına göre 2 dönem önceki RKY payı ile güncel RKY payı istatistiki olarak anlamlı pozitif ilişkiye sahiptir, ceteris paribus. Diğer taraftan RKY payı ile 4 yıl önce gözlemlenen sistemik ekonomik kriz arasında istatistiki olarak anlamlı negatif bir ilişki söz konusudur, ceteris paribus.

5. Tartışma

Bu çalışma, sadece 2016'ya kadar veri içermek ve veri setlerindeki eksik veri sorunları nedeniyle ciddi sınırlılıklar taşımaktadır. Bunun yanında bulgular teorik beklentilerle örtüşmektedir. Gelecekteki çalışmalarda daha geniş zaman kapsamlı ve daha eksiksiz ekonomik kriz verisi ile analizlerin tekrarlanması ilgili literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Sonuç

Ekonomik krizler ile insani yardım arasında karmaşık ve çift yönlü etkileşimler söz konusudur. İnsani yardım ekonomik krizleri olumlu veya olumsuz etkileyebilecekken, ekonomik krizler de insani yardımı etkileyebilmektedir. Ekonomik krizler ve insani yardım arasındaki etkileşimlere ilişkin analiz eksikliği söz konusudur. Bu alandaki literatür eksikliğini azaltmak amacıyla yapılan giriş niteliğindeki bu çalışmada, panel veri analizi sonuçları gecikmeli sistemik ekonomik kriz ile insani yardım arasında negatif ilişki tespit etmiştir. Uluslararası organizasyonlar, uluslararası insani yardım STK'ları, hükümetler ve yardım alanlar ekonomik kriz ve insani yardım arasındaki gecikmeli ilişkiyi dikkate alarak insani yardım politik ve tercihlerini yapılandırabilirler.

Kaynakça

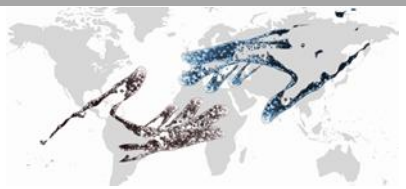
Easterly, W. (2003). Can Foreign Aid Buy Growth? Journal of Economic Perspectives. Volume 17, Number 3—Summer 2003—Pages 23– 48.

HBS (Harvard Business School). (2025). Global Crisis Data by Country. Bağlantı: https://www.hbs.edu/behavioral-finance-and-financial-stability/data/Pages/global.aspx (son erişim tarihi 4 Aralık 2025).

Idris, I. (2016). *Economic impacts of humanitarian aid* (GSDRC Helpdesk Research Report 1327). Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham.

Lyons, J. (2014). Foreign aid is hurting, not helping Sub-Saharan Africa. Le Journal International Archives. Bağlantı: https://www.lejournalinternational.fr/Foreign-aid-is-hurting-not-helping-Sub-Saharan-Africa_a2085.html (son erişim tarihi 4 Aralık 2025).

OECD. (2025). DAC1: Flows by provider (ODA+OOF+Private). Bağlantı: https://data-explorer.oecd.org (son erişim tarihi 4 Aralık 2025).

Türkiye'de Yardım Kuruluşlarının Anayasal Statüsü: Yeni Anayasa Perspektifinden Bir Değerlendirme

Mustafa Eren GÜÇARSLAN[1]

Özet

Sivil toplum, devlet otoritesinin dışında kalan, gönüllülük esasına dayalı ve özerk bir alanı ifade etmektedir. Bu alanın en dinamik unsurlarından biri olan insani yardım kuruluşları, sadece hayırseverlik faaliyeti yürüten yapılar değil, aynı zamanda sağlık, barınma ve gıda gibi temel hakların korunmasında devletin pozitif yükümlülüklerine katkı sağlayan stratejik aktörlerdir. Ancak Türkiye'de sivil toplumun hukuki ve anayasal çerçevesi, büyük ölçüde 1982 Anayasası'nın getirdiği kısıtlayıcı ve devletçi reflekslerin etkisi altındadır. Bu çalışmanın amacı, insani yardım kuruluşlarının örgütlenme özgürlüğü bağlamındaki anayasal statülerini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi (AYM) içtihatları ışığında değerlendirmektir. Çalışmada, mevcut anayasal düzenin dernek ve vakıf gibi klasik örgütlenme modellerini önceledeği, buna karşın platform, inisiyatif gibi tüzel kişiliği olmayan esnek yapıları güvencesiz bıraktığı tespit edilmiştir. Ayrıca, tüzel kişilik kazanma süreçlerindeki bürokratik engellerin ve denetim mekanizmalarının, yardım faaliyetlerinin etkinliğini zayıflattığı görülmüştür. Araştırma sonucunda, anayasaların durağan metinler olmaktan çıkarılarak "yaşayan anayasa" doktrini çerçevesinde yorumlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, yeni bir anayasa perspektifiyle, örgütlenme özgürlüğünün önündeki "izin" ve "tescil" odaklı engellerin kaldırılarak, "bildirim" esaslı ve çoğulcu bir sivil toplum yapısının anayasal güvenceye kavuşturulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1982 Anayasası, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Örgütlenme Özgürlüğü, Sivil Toplum.

Constitutional Status of Aid Organizations in Türkiye: An Evaluation Form the Perspective of a New Constitution

Abstract

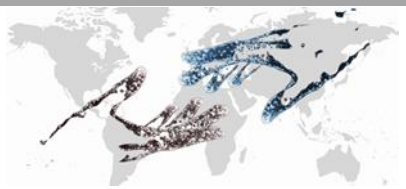
Civil society refers to an autonomous sphere based on volunteerism, existing outside state authority. Humanitarian aid organizations, as one of the most dynamic elements of this sphere, are not merely charitable entities but strategic actors contributing to the state's positive obligations in protecting fundamental rights such as health, shelter, and food. However, the legal and constitutional framework of civil society in Türkiye is largely influenced by the restrictive and statist reflexes introduced by the 1982 Constitution. The aim of this study is to evaluate the constitutional status of humanitarian aid organizations within the context of freedom of association, considering the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) and the Constitutional Court (AYM). The study identifies that the current constitutional order prioritizes classical organizational models such as associations and foundations, while leaving flexible structures without legal personality, such as platforms and initiatives, unsecured. Furthermore, it is observed that bureaucratic hurdles in acquiring legal personality and heavy inspection mechanisms weaken the effectiveness of aid activities. Consequently, the research emphasizes that constitutions should cease to be static texts and be interpreted within the framework of the "living constitution" doctrine. In this context, it is concluded that with a new constitutional perspective, barriers focused on "permission" and "registration" regarding freedom of association should be removed, and a "notification-based" and pluralistic civil society structure should be constitutionally guaranteed.

Keywords: 1982 Constitution, European Convention on Human Rights, Freedom of Association, Civil Society.

Giriş

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi, modern demokratik devletlerin varlık nedenlerinin başında gelmektedir. Ancak devlet mekanizmasının yapısal hantallığı, özellikle afet, göç ve salgın gibi ani gelişen insani krizlerde bireylerin temel ihtiyaçlarına yanıt vermede yetersiz kalabilmektedir. Bu boşluğu dolduran en önemli aktörler, şüphesiz sivil toplum örgütleri (STÖ) ve özelinde insani yardım kuruluşlarıdır. Sivil toplum örgütleri, sadece birer "yardımlaşma derneği" değil, demokratik bir toplumun işleyişi için elzem olan katılımcılık ve çoğulculuk ilkelerinin

[1] Dr.; İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İstanbul, Türkiye; mustafaerengucarslan@esenyurt.edu.tr; ORCID: 0000-0003-0906-9568.

taşıyıcısıdır (Erdoğan, 2019).

Türkiye'de sivil toplumun hareket alanı, tarihsel süreç içerisinde çeşitli yasal düzenlemelerle şekillenmiştir. Ancak, temel normatif çerçevesini 1982 Anayasası çizmektedir. Bir darbe dönemi ürünü olan bu anayasa, her ne kadar 2001 ve 2010 yıllarında yapılan değişikliklerle kısmen demokratikleştirilmiş olsa da özü itibarıyla devleti önceleyen ve sivil alanı denetim altında tutmaya çalışan bir perspektife sahiptir. Kaboğlu'na (2013) göre, 1982 Anayasası'nın sınırlama rejimi, özgürlüklerin kullanımını istisna, sınırlamayı ise kural haline getiren bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Bu durum, özellikle kriz anlarında hızlı ve esnek hareket etmesi gereken yardım kuruluşlarının elini kolunu bağlayan bürokratik engellere dönüşebilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren yardım kuruluşlarının anayasal statüsü, örgütlenme özgürlüğü bağlamında ele alınacaktır. Çalışmanın temel problemi, mevcut anayasal yapının, modern insani yardımın gerektirdiği esneklik ve hıza yanıt verip veremediğidir. Bu kapsamda, öncelikle örgütlenme özgürlüğünün kavramsal çerçevesi ve sivil toplumun işlevi irdelenecek, ardından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi (AYM) içtihatları ışığında mevcut sorunlar analiz edilecektir. Sonuç bölümünde ise, "yaşayan anayasa" anlayışı çerçevesinde yeni bir anayasa için somut öneriler sunulacaktır.

1. Örgütlenme Özgürlüğünün Kavramsal Çerçevesi ve Sivil Toplum

1.1. Sivil Toplum ve İnsani Yardım İlişkisi

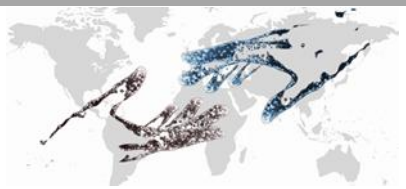
Sivil toplum, devlet otoritesinin ve piyasa mekanizmalarının dışında kalan, bireylerin ortak amaçlar doğrultusunda gönüllü olarak bir araya geldiği özerk bir alanı ifade eder. Hegel'den günümüze uzanan teorik tartışmalarda sivil toplum, bazen devletin karşıtı bazen de tamamlayıcısı olarak konumlandırılmıştır. Demokratik teoride ise sivil toplum, katılımın ve çoğulculuğun teminatı olarak kabul edilmektedir (Çaha, 2017).

İnsani yardım, tarihsel olarak hayırseverlik ve dini motivasyonlarla ilişkilendirilse de, modern dünyada insan hakları temelli bir yaklaşımla ele alınmaktadır. İnsani yardım günümüzde sadece ayni ve nakdi destek sağlamanın ötesine geçerek, kriz bölgelerinde kamu diplomasisinin ve insan hakları savunuculuğunun bir aracı haline gelmiştir. Bu bağlamda yardım kuruluşları, Tönnies'in "Gemeinschaft" (cemaat/topluluk) kavramında belirttiği samimi birliktelikleri, "Gesellschaft" (cemiyet/toplum) düzeyindeki rasyonel örgütlenmelere dönüştüren yapılardır. (Tönnies, 2018).

1.2. AİHS Bağlamında Örgütlenme Kavramının Otonom Yapısı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 11. maddesi, herkesin barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne sahip olduğunu güvence altına almaktadır. AİHM içtihatlarına göre "örgütlenme" kavramı, ulusal hukuklardaki tanımlardan bağımsız, otonom bir anlama sahiptir. Yani bir devletin, bir yapıyı "dernek" veya "vakıf" olarak tanımlayıp tanımlamamasından bağımsız olarak, bireylerin bir amaç etrafında bir araya gelerek oluşturdukları fiili birliktelikler de AİHS korumasındadır (Schabas, 2015; Akbulut, 2013).

Bu otonom yorum, insani yardım alanında faaliyet gösteren ancak tüzel kişiliği olmayan platformlar, inisiyatifler veya geçici çalışma grupları için hayati önem taşımaktadır. Zira afet anlarında ortaya çıkan sivil inisiyatifler, bürokratik tescil süreçlerini beklemeden sahada aktif rol almaktadır. AİHM'nin bu geniş yorumu, devletlerin "yasal boşluk"

iddiasıyla bu yapıları engellemesinin önüne geçmektedir.

2. Türkiye'deki Mevcut Anayasal Çerçeve ve Yapısal Sorunlar

2.1. 1982 Anayasası'nın Kategorik ve Kısıtlayıcı Yaklaşımı

Türkiye'de anayasalar, kriz çözen değil, kriz yaratan bir niteliğe sahip olup, esas itibariyle kriz zamanlarında yapılmıştır. Dayatılmış bir anayasa, toplumun anayasal düzene yabancılaşması sonucunu doğurur (Gülsoy, 2012). Bu ortamda doğan 1982 Anayasası'nın 33. maddesinde sadece "Dernek Kurma Hürriyeti" başlığı altında örgütlenme özgürlüğünü kısmen dernekler ve vakıflar özelinde düzenlenmiştir. Anayasa koyucu, genel ve kapsayıcı bir "Örgütlenme Özgürlüğü" tanımı yapmak yerine; dernek, vakıf, sendika ve siyasi parti gibi belirli örgütlenme türlerini kategorik olarak sayma ve diğer maddelerle de ayrıca düzenleme yoluna gitmiştir. Bu yaklaşım, sayılanlar dışında örneğin platformlar veya sivil inisiyatifler gibi diğer örgütlenme biçimlerinin anayasal güvenceden yoksun kalması riskini doğurmaktadır (Güçarslan, 2023).

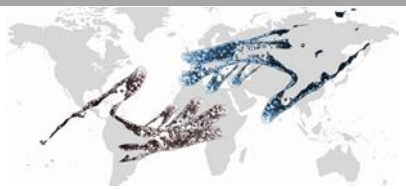
Anayasa'nın dili incelendiğinde, metnin bütünlüğünü bozan terminolojik tutarsızlıklar göze çarpmaktadır. Metnin bazı maddelerinde eski dille "maksat" denirken, yeni eklenen maddelerde "amaç" denilmekte; "hakça" ve "adil" gibi kavramlar birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu durum, anayasanın sistematik bütünlüğünü zedelemekte ve hukuki belirlilik ilkesine zarar vermektedir. Anayasa, sivil toplumu destekleyen bir metin olmaktan ziyade, onu "milli güvenlik", "kamu düzeni" gibi kavramlarla sınırlandıran bir metin görünümündedir.

1982 Anayasası, bir askeri darbe ürünü olup, sırf güvenlikçi bir yaklaşımla hazırlanmış ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihmal etmiştir (Korucu, 2025). Bu Anayasa'nın vesayetçi hükümlerinin çoğu ortadan kalkmış olsa bile günümüzde askeri vesayet anayasası olarak hala yürürlüktedir (Erdoğan & Acar, 2016). Mevcut Anayasa'da bugüne kadar 21 kez değişiklik yapılmış ve maddelerin önemli bir kısmı değiştirilmiş olduğundan, bu durum yeni bir anayasa yapılması gereğinin bir diğer göstergesidir (Erdoğan & Acar, 2016).

2.2. Tüzel Kişilik Kazanma: Bildirim mi, İzin mi?

İnsani yardım kuruluşlarının etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmesi; fon toplayabilmesi, personel istihdam edebilmesi ve hukuki işlemlere taraf olabilmesi için tüzel kişilik kazanmaları büyük önem taşır. Türk hukukunda dernekler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu uyarınca "bildirim" esasına göre kurulmaktadır (Dernekler Kanunu, 2004; Türk Medeni Kanunu, 2021). 7405 sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu, uygulamada idarenin tüzük incelemeleri ve denetimleri, süreci fiili bir "izin" sistemine dönüştürebilmektedir (Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu, 2022).

AİHM, *Ramazanova ve Diğerleri/Azerbaycan* kararında, tescil işlemlerinin idare tarafından keyfi olarak geciktirilmesini veya evrak eksikliği bahanesiyle sürüncemede bırakılmasını örgütlenme özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirmiştir. Mahkemeye göre, tüzel kişilik kazanmak, örgütlerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için "hayati" bir araçtır (Ramazanova ve Diğerleri/Azerbaycan, para. 36-38).

3. Yargı İçtihatları Işığında Hak İhlalleri ve Devletin Yükümlülükleri

3.1. Devletin Negatif ve Pozitif Yükümlülükleri

Örgütlenme özgürlüğü bağlamında devletin iki temel yükümlülüğü bulunmaktadır. Birincisi, negatif yükümlülüktür. Devletin, sivil toplum örgütlerinin kuruluşuna ve faaliyetlerine keyfi olarak müdahale etmemesi, onları kapatmaması veya faaliyetlerini durdurmamasıdır. AİHM, *Sidiropoulos ve Diğerleri/Yunanistan* kararında, bir derneğin tüzüğünde yer alan amaçların devletin resmi politikalarıyla uyuşmamasının, o derneğin kurulmasına engel teşkil edemeyeceğini belirterek negatif yükümlülüğün sınırlarını çizmiştir (Sidiropoulos ve Diğerleri/Yunanistan, para. *41*).

İkincisi ise pozitif yükümlülüktür. Devletin, bireylerin örgütlenme hakkını etkili bir şekilde kullanabilmesi için gerekli hukuki ve idari ortamı yaratmasıdır. AİHM içtihatları, devletin sadece "gölge etmeme" yükümlülüğü olmadığını, aynı zamanda sivil toplumun gelişimi için elverişli bir ekosistem yaratması gerektiğini vurgular (Boyar, 2013).

3.2. Anayasa Mahkemesi'nin Yaklaşımı ve İçtihat Etkileşimi

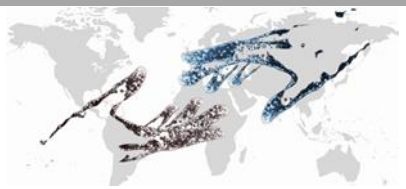
Anayasa Mahkemesi (AYM), 2010 yılında bireysel başvuru yolunun açılmasıyla birlikte örgütlenme özgürlüğü konusunda AİHM standartlarına yaklaşan önemli kararlar vermiştir. Örneğin *Tayfun Cengiz* kararında AYM, örgütlenme özgürlüğünün sadece dernek ve vakıfları değil, belirli bir amaç etrafında bir araya gelen toplulukları da kapsadığını belirterek, "örgütlenme" kavramına geniş ve özgürlükçü bir yorum getirmiştir (Tayfun Cengiz, 2014). Bu karar, Anayasa'nın daraltıcı metnine rağmen yargısal yorumla alan açılması açısından kritiktir.

Ancak, *Mehmet Salim Erdal* (2022) kararında görüldüğü üzere, idarenin yardım kuruluşlarına veya derneklere yönelik idari para cezaları gibi yaptırımları, "demokratik toplumda gereklilik" ve "ölçülülük" ilkelerine aykırı olabilmektedir. Bu kararda, doğa sporları yapan bir derneğin faaliyetinin ticari faaliyet sayılarak cezalandırılması, örgütlenme özgürlüğüne müdahale olarak değerlendirilmiş ve ihlal kararı verilmiştir (Mehmet Salim Erdal, 2022, para. 51). Bu tür idari pratikler, yardım kuruluşları üzerinde "caydırıcı etki" (chilling effect) yaratmakta ve sivil alanı daraltmaktadır (Süngü, 2021).

3.3. Denetim, Yardım Toplama ve "Yabancı" Algısı

İnsani yardım kuruluşlarının karşılaştığı en büyük yapısal sorunlardan biri, kaynak yaratma ve yardım toplama süreçlerindeki kısıtlamalardır. 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu, yardım toplamayı kural olarak izne tabi kılmakta, izinsiz yardım toplamayı istisna olarak düzenlemektedir (Yardım Toplama Kanunu, 1983). Bu durum, acil durumlarda hızlı aksiyon alması gereken kuruluşları bürokratik izin süreçlerine mahkûm etmektedir.

AİHM kararları incelendiğinde, yabancı fon alan kuruluşlara yönelik şüpheci yaklaşım, örgütlenme özgürlüğünü zedeleyen önemli bir diğer unsurdur. AİHM, *Ecodefence ve Diğerleri/Rusya* kararında, yabancı fon alan kuruluşların "yabancı ajan" olarak etiketlenmesinin ve ağır denetimlere tabi tutulmasının, örgütlenme özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmetmiştir (Ecodefence ve Diğerleri/Rusya para. 78*).* Mahkemeye göre bu tür etiketlemeler, kuruluşlar üzerinde damgalayıcı bir etki (stigmatising effect) yaratmakta ve faaliyetlerini felç etmektedir (Güçarslan, 2023).

4. Yeni Bir Anayasa Perspektifi ve Çözüm Önerileri

Mevcut sorunların kökeninde, 1982 Anayasası'nın sivil topluma bakışındaki yapısal sorunlar ve kanunların bu anayasal zeminden aldığı kısıtlayıcı güç yatmaktadır. Bu nedenle, yapılacak anayasal reformlarda ve yasal düzenlemelerde aşağıdaki hususların dikkate alınması elzemdir:

Anayasa'nın 33. maddesi yeniden düzenlenirken, sadece dernek ve vakıf gibi klasik tüzel kişilikler değil, "herkesin örgütlenme özgürlüğüne sahip olduğu" şeklindeki genel ve kapsayıcı bir ifade kullanılmalıdır. Almanya Anayasası'nın 9. maddesinde olduğu gibi, "topluluklar ve dernekler kurma hakkı" gibi geniş bir ifade, platformlar, inisiyatifler ve ağlar gibi yeni nesil sivil toplum yapılarının da anayasal güvence altına alınmasını sağlayacaktır (Almanya Temel Kanunu, 1949).

Tüzel kişilik kazanma süreci, idari bir "izin" veya ağır bürokratik bir "tescil" işleminden çıkarılarak, basit ve hızlı bir "bildirim" sistemine dönüştürülmelidir. İdarenin takdir yetkisi, sadece şekli eksikliklerin giderilmesiyle sınırlandırılmalı, tüzükteki amaçların yerindelik denetimine dönüşmemelidir. Yeni anayasa, örgüt kurmayı bir "izin" değil, doğrudan kullanılan bir "hak" olarak güvence altına almalıdır.

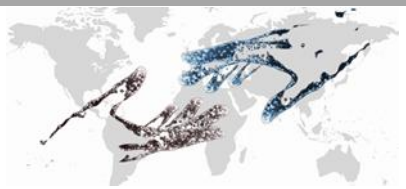
Yeni bir anayasa yazım sürecinde, hukuki belirlilik ilkesi gereği dil birliği sağlanmalıdır. 1982 Anayasası'nın yamalı yapısından kaynaklanan terminolojik tutarsızlıklar giderilmeli, sivil toplumu tanımlayan kavramlar netleştirilmelidir. Anayasalar donuk metinler değil, toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen "yaşayan belgeler" olmalıdır (Korucu, 2025).

İnsani yardım kuruluşlarının varlıklarını sürdürebilmeleri finansal kaynaklara erişimlerine bağlıdır. Yeni anayasal düzen ve buna bağlı yasal mevzuat, STÖ'lerin kaynak yaratma özgürlüğünü güvence altına almalıdır. Yardım toplama faaliyetlerine ilişkin denetim sorumluluğu, kamu güveninin ve hukukun üstünlüğünün korunması bağlamında tamamen dışlanamaz bir nitelik taşımaktadır. Bu sorumluluğun bütünüyle devredilmesi, ilgili hukuki düzenlemeler ve etik standartlar göz önüne alındığında, kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Zira yardım toplama süreçlerinde yaşanabilecek fonların zimmete geçirilmesi, yasa dışı amaçlarla kullanılması veya kötüye kullanımı gibi hukuksuz durumlar, sadece hukuki yaptırımları gerektirmekle kalmaz; aynı zamanda yardımsever kişi ve kurumların bağış yapma motivasyonunu ciddi ölçüde zedeleyerek insani yardım sistemine olan güveni temelden sarsar. Yardım toplama faaliyetlerinde "izin" sistemi yerine "bildirim" ve "şeffaflık" esaslı bir denetim mekanizmasına geçilmelidir.

Sonuç

İnsani yardım kuruluşları, toplumsal dayanışmanın kurumsallaşmış hali olup, sosyal devlet ilkesinin hayata geçirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Ancak Türkiye'deki anayasal ve yasal çerçeve, bu kuruluşların potansiyelini tam olarak ortaya koymalarını engelleyen bürokratik ve zihniyet temelli bariyerler içermektedir.

AİHM ve AYM içtihatları, örgütlenme özgürlüğünün sadece bir dernek kurup tabelasını asmak olmadığını; tüzel kişilik kazanmayı, fonlara erişimi, faaliyetlerini özgürce yürütmeyi ve yersiz denetim baskısından uzak olmayı da kapsadığını ortaya koymaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde yardım kuruluşlarının hızlı reaksiyon gösterebilmesi, insan yaşamı ve onuru açısından hayati önemdedir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin ihtiyacı olan şey, 1982 Anayasası'nın yamalı bohçaya dönmüş metni üzerinde yapılacak teknik bir tadilat değildir. İhtiyaç duyulan, devlet-toplum ilişkisini tanımlayan, devleti sivil toplumun "kolaylaştırıcısı" olarak konumlandıran yeni ve özgürlükçü bir anayasa perspektifidir. Böyle bir perspektif, yardım kuruluşlarının afetlerde ve krizlerde daha hızlı, esnek ve etkili hareket etmesini sağlayacak, bu da nihayetinde toplumun refahına ve ülkedeki demokrasinin kalitesine doğrudan katkı sunacaktır.

Kaynakça

Akbulut, Ö. (2013). *Yerel yönetimler*. Ankara: Okutman Yayıncılık.

AİHM. (1998). *Sidiropoulos ve Diğerleri/Yunanistan*. B. No: 26695/95. Yayım Tarihi: 10.07.1998.

AİHM. (2007). *Ramazanova ve Diğerleri/Azerbaycan*. B. No: 44363/02. Yayım Tarihi: 01.02.2007.

AİHM. (2022). *Ecodefence ve Diğerleri/Rusya*. B. No: 9988/13. Yayım Tarihi: 14.06.2022.

Almanya Temel Kanunu (1949). Erişim adresi: https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf

AYM. (2014). *Tayfun Cengiz*. B. No: 2013/8463. Yayım Tarihi: 18.09.2014.

AYM. (2022). *Mehmet Salim Erdal*. B. No: 2019/11893. Yayım Tarihi: 02.03.2022.

Boyar, O. (2013). Devletin pozitif yükümlülükleri ve dolaylı yatay etki. S. İnceoğlu (Ed.), *İnsan hakları Avrupa sözleşmesi ve anayasa: Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru kapsamında bir inceleme* içinde (s. 53-80). İstanbul: Beta Yayınları.

Çağa, Ö. (2017). *Sivil toplum sivil topluma karşı*. İstanbul: Mana Yayınları.

Dernekler Kanunu (2004). *Resmi Gazete*. Yayım Tarihi: 23.11.2004. Sayısı: 25649. Numarası: 5253.

Erdoğan, M. (2019). *İnsan hakları teorisi ve hukuku*. (7. b.). Ankara: Hukuk Yayınları.

Erdoğan, S. & Acar, E. (2016). Türkiye'de yeni anayasa yapım süreci ve TBMM anayasa uzlaşma komisyonu (2011-2013). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 50,* 180-191.

Güçarslan, M. E. (2023). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi içtihatları çerçevesinde örgütlenme özgürlüğü*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Gülsoy, T. (2012). Anayasa yapımı ve Türkiye'de anayasa arayışları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16*(3), 1-22.

Kaboğlu, İ. Ö. (2013). *Özgürlükler hukuku 1: İnsan hakları kuramına genel giriş*. Ankara: İmge Kitabevi.

Korucu, S. (2025). *Yaşayan anayasacılık teorileri ve Türkiye'de anayasal yorum pratiği*. Ankara: Liberte Yayınları.

Schabas, W. A. (2015). *The European convention on human rights: A commentary*. Oxford: Oxford University Press.

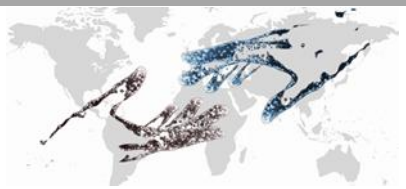
Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu (2022). *Resmi Gazete*. Yayım Tarihi: 26.04.2022. Sayısı: 31821. Numarası: 7405.

Süngü, F. (2021). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru kararlarında "chilling effect" kavramı. *İnsan Hakları Yıllığı, 39,* 105-134.

Tönnies, F. (2018). *Cemaat ve cemiyet*. (E. Güler, Çev.). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

Türk Medeni Kanunu (2001). *Resmi Gazete*. Yayım Tarihi: 08.12.2001. Sayısı: 24607. Numarası: 4721.

Yardım Toplama Kanunu (1983). *Resmi Gazete*. Yayım Tarihi: 23.06.1983. Sayısı: 18086. Numarası: 2860.

The United Nations Mission in El Salvador (ONUSAL) and the UN Mission in Central African Republic (MINUSAL)

Omar Ali MOHAMUD[1]

Seyit Ali AVCU[2]

Abstract

This research paper analyses the United Nations peacekeeping missions in El Salvador (ONUSAL, 1991-1995) and the Central African Republic (MINUSCA, 2014-present) to explain the factors that determine success or failure of these missions. The research question is what lessons can be learned by comparing the factors that contribute the success of UNUSAL and what are the challenges which MINUSCA faces?By using a qualitative comparative case-study approach, this article makes clear that missions are beyond just military deployment; they require clear strategy international support and good communication with local community.

This research paper assesses four key independent variables: the clarity of mandate; the level of communication with local people and political leaders;The support from international powers and integration of military, political and socio-economic strategy. The research finds that ONUSAL's success comes from its well-articulated objectives and clear mandate, good communication with local people and its unwavering support from the international community. On the other hand, MINUSCA's failure comes from its unclear objectives, weak institutions and lack of good communication with the local population. The article concludes that effective peacekeeping missions require more than just deploying troops; they require a clear mandate, good communication with locals and international support.

Keywords: Peacekeeping Effectiveness, ONUSAL, MINUSCA, Local Ownership, Multidimensional Mandates.

Birleşmiş Milletler El Salvador Misyonu (ONUSAL) ve Birleşmiş Milletler Orta Afrika Cumhuriyeti Misyonu (MINUSAL)

Özet

Bu araştırma makalesi, Birleşmiş Milletler'in El Salvador'daki (ONUSAL, 1991-1995) ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki (MINUSCA, 2014-günümüz) barış koruma misyonlarının başarısını veya başarısızlığını belirleyen faktörleri açıklamak için bu misyonları analiz etmektedir. Araştırma sorusu, UNUSAL'ın başarısına katkıda bulunan faktörleri karşılaştırarak hangi derslerin çıkarılabileceği ve MINUSCA'nın karşılaştığı zorlukların neler olduğudur. Niteliksel karşılaştırmalı vaka çalışması yaklaşımını kullanan bu makale, misyonların sadece askeri konuşlandırmadan ibaret olmadığını; açık bir strateji, uluslararası destek ve yerel toplulukla iyi iletişim gerektirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu araştırma makalesi dört temel bağımsız değişkeni değerlendirmektedir: görev tanımının netliği; yerel halk ve siyasi liderlerle iletişim düzeyi; uluslararası güçlerden destek ve askeri, siyasi ve sosyo-ekonomik stratejinin entegrasyonu. Araştırma, ONUSAL'ın başarısının, iyi ifade edilmiş hedefleri ve açık görevi, yerel halkla iyi iletişimi ve uluslararası toplumdan gelen sarsılmaz desteğinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, MINUSCA'nın başarısızlığı, belirsiz hedeflerinden, zayıf kurumlarından ve yerel halkla iyi iletişim kuramamasından kaynaklanmaktadır. Makale, etkili barış koruma misyonlarının sadece asker konuşlandırmaktan ibaret olmadığını; net bir yetki, yerel halkla iyi iletişim ve uluslararası destek gerektirdiğini sonucuna varmaktadır.

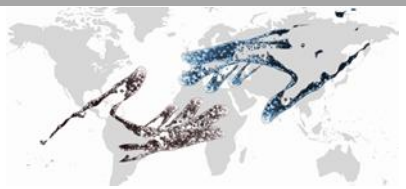
Anahtar Kelimeler: Barış Koruma Etkinliği, ONUSAL, MINUSCA, Yerel Sahiplenme, Çok Boyutlu Yetkiler.

Introduction

The United Nations organisation was founded in 1945 with the main objective of maintaining international security and to bring peace and cooperation between nations. Peacekeeping missions are one of its main purposes. According to the UN dictionary, peacekeeping missions means to help countries to solve conflicts between them or

[1] Lisansüstü Öğrenci; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; mohamudo383@gmail.com.

[2] Prof. Dr.; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye; saavcu@aybu.edu.tr; ORCID: 0000-0001-6890-9139.

inside their territory through negotiations, mediations or by deploying troops. The charter of the UN gives the Security Council the ability and responsibility to take actions to ensure international peace and security. For this reason, the international community waits for the Security Council to give the authority to make peacekeeping missions. Most of the UN missions are done by the UN itself through troops which serve under the UN operational command.

After the end of World War II, new conflicts arose in the world, mostly based on ethnicity, exploration of resources or religion. Over the past 3 decades the United Nations has been involved in addressing challenges of the world. The main purpose is to address conflicts of the world from the Balkans, the Middle East and Africa.These missions have focused on maintaining ceasefire, protecting human rights and supporting the process of democracy. Since 1948, there have been more than 80 UN peacekeeping missions throughout the world. Although some of these missions have succeeded, however, they are not always successful.

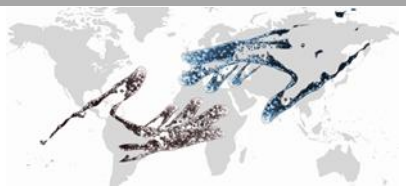
A prominent example of successful international intervention in conflict resolution is the United Nations Mission in El Salvador (ONUSAL). On the other hand, some UN peacekeeping missions are considered failures. MINUSCA is one of the missions which is counted as a failure.

The mediation and negotiation activities of the UN in El Salvador show a new era in the history of peacekeeping because this mission is the first one in which the UN is involved in solving internal conflict in a sovereign nation and deploying peacekeeping troops. Actually the security council unanimously approved the UN mission in El Salvador, which was named ONUSAL, on 21 May, 1991, when the civil war crisis broke out in the country. Because of the human rights crisis, ONUSAL became the first peacekeeping mission which started for the reason of human rights abuse. This conflict was between the government of El Salvador and the coalition of 5 leftist groups called FMLN (Farabundo Martí Front for National Liberation). These groups challenged the government through armed conflict, and their main goal was to make social and economic reforms. On January 16, 1992, both parties (the El Salvador government and FMLN groups) signed the Chapultepec Agreement that brought the civil war to an end. This agreement includes the dissolving of these armed groups and turning the FMLN into a political party and the reform of the military, police and judicial system.

After the end of this civil war, the UN role expanded from peacekeeping to transforming a military-dominated society into a democratic society. The UN secretary-general at the time, Boutros Boutros-Ghali, said that "this revolution was achieved through negotiations, and it's proof that we can solve conflicts through negotiations."

After the agreement, the UN secretary-general appointed Iqbal Riza, an international civil servant from Pakistan and former head of the UN mission in Nicaragua (ONUVEN), as the chief of this mission. His main purpose was to control the implementation of this agreement and to prevent its violation. On the other hand, let's give a brief explanation about the other mission.

The United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in the Central African Republic (MINUSCA) which was passed by the Security Council in April 2014, but the mission became operative after 5 months.

The Central African Republic is a country located in Central Africa. It's rich with different resources such as rare minerals and oil. Its citizens are about 5 million. The country does not enjoy stability because For decades it struggled with abusive political rule and widespread killing by militant groups.

MINUSCA has three important tasks.

- Protecting civilians, especially women and kids, from the threat of militant groups
- Supporting political reform especially to make elections and referendums
- To control agreements and to protect it from violations.

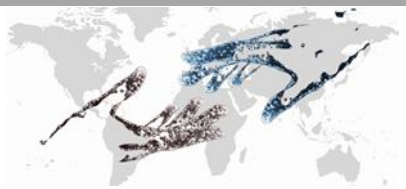
In May 2015, the UN mission supported the political process and disarmed a few militant groups, such as DDR armed groups. Unfortunately, in late 2016 this peace broke because of the withdrawal of French forces and African Union (AU)-led regional task forces, leaving a security vacuum. Additionally, CAR internal security forces were weak and unable to control the peace. MINUSCA reacted to this peace-breaking by deploying 900 additional troops in 2017. Unfortunately, this deployment changed nothing.

In 2019, more than 19 armed groups signed a peace deal in Khartoum, Sudan, with the government of the Central African Republic. The biggest problem was that the government is weak, and it doesn't even control more than 80% of the country. The police chief and the governors did not stay in the country for the whole year because of lack of security.

In late 2019, the UN Security Council gave MINUSCA extra power to control this peace deal, and it can use excessive power if it is necessary. This leads the peacekeeping troops to do anything they want, and for that reason, more than 100 sex scandals were accused of the MINUSCA troops in exchange for food. Despite deploying thousands of troops, MINUSA has failed to prevent a disastrous humanitarian crisis; more than one-fifth of the population has been displaced, and thousands have died in this conflict.

This research article aims to answer the important research question: which lessons can be gained by comparing the ongoing challenges faced by the United Nations Multidimensional Comprehensive Stabilisation Mission in the Central African Republic (MINUSCA) with the mechanisms or tactics that led to the successful implementation of ONUSAL in promoting peace in El Salvador? By analysing the frameworks and tactics used by ONUSAL, this research paper tries to identify the key elements that made it successful while also looking at MINUSCA's weaknesses in reaching comparable results.

The urgent importance of evaluating the effectiveness of multinational peacekeeping operations in various circumstances makes these questions essential. There are many examples of peacekeeping missions that have succeeded, such as the UN Transitional Authority in Cambodia (UNTA), which helped to make new elections and establish a new system. Another successful mission of the UN is the UN operation in Mozambique (ONUMOZ), which helped end the civil war and transition to a democratic system or failed missions, such as the UN mission in Somalia (UNSOM). The main purpose of this mission was to end the civil war and to protect civilians, but due to a lack of cooperation from conflicted parties, this mission failed.

After almost three decades, Somalia is still struggling with the effects of civil war, although there are few changes and developments in the literature, but comparative research which compares successful missions like ONUSAL with ones that are currently facing major obstacles like MINUSCA is noticeably missing. It is necessary to understand the elements that contribute to effective peacekeeping in order to direct future interventions and policy choices.

This research will make the case that ONUSAL's success can be linked to a number of important elements, such as its well-defined mission, successful interactions with regional stakeholders, and the unwavering backing of the global community. The mission's capacity to promote confidence and encourage communication between disputing parties was crucial to establishing enduring peace. On the other hand, MINUSCA has faced numerous challenges that have limited its efficiency, such as political instability, a shortage of resources, and a lack of collaboration from local actors. This study will provide a thorough knowledge of the requirements for a successful peacekeeping deployment by combining these findings.

Additionally, different explanations for the varying results of these missions will be thoroughly evaluated in this research. People who analyse peacekeeping missions may argue that deploying foreign forces is enough to guarantee peace, but this paper will challenge that idea by showing that missions can fail in the absence of a clear mandate and sincere interaction with local communities.

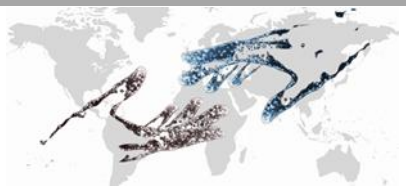
MINUSCA’s experiences serve as an example of how failure can result from depending just on military presence in the absence of comprehensive plans for social and political integration. The necessity of comprehending the larger context in which peacekeeping operations function has been made clear by MINUSCA's failure to create an atmosphere that is secure and stable.

Lastly, this research will use a qualitative approach, analysing the operational frameworks of both ONUSAL and MINUSCA using case studies and archival research. This research will use primary and secondary sources to compare these two missions in detail by looking at mission reports, historical settings, and academic analyses. This method not only makes it possible to thoroughly examine the achievements and difficulties of every operation, but it also makes it easier to comprehend the key factors that influence peacekeeping effectiveness.

This paper will be organised into multiple sections. The first section will give a through historical overview of ONUSAL, outlining its goals, methods of implementation, and results achieved while in operation. After that, the second half will concentrate on MINUSCA, examining the various difficulties it faces and the lessons learnt from ONUSAL's experience, as well as conceptualisation and the theoretical framework. Lastly, the conclusion will summarise the analysis's main conclusions and offer suggestions for the next peacekeeping operations, stressing the significance of using lessons from previous interventions to improve the efficacy of global efforts to resolve conflicts

1. Literature review

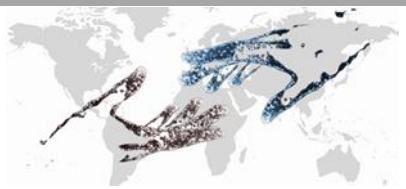
Different studies in the field of international relations analyse how well international organisations can contribute to solving international crises, especially when it comes to their peacekeeping missions. Bellamy and Williams(2000) argue that peacekeeping missions are bigger than just sending troops to stop conflict. These peacekeeping missions always take place in political environments where history, culture and local interest are important. If the peacekeepers

ignore these important aspects, it will be hard for them to achieve their peacekeeping goals. Even if they have strong military forces, these peacekeeping missions will fail. Understanding who has the strongest power, why this crisis started and how the local community reacted is important for the mission. Also, listening and conversing with local people is very important. The local people understand their challenges and problems more than outsiders. When peacekeepers engage with the local community, they will get their trust and cooperation. This helps peacekeeping troops to respond quickly and more effectively because the local community will work with them. Without the support and cooperation of the local community, peacekeepers will look like foreigners or unwanted people, and this will affect the mission. Additionally, military troops alone cannot guarantee peace; they might stop the violence, but they cannot bring long-lasting peace. Long-lasting peace requires political solutions such as dialogue, building strong institutions and democratic government. Peacekeeping missions will succeed when they have strong communication with local people and political understanding. In this way, peacekeeping missions are not just about protection, but they're about communication and cooperation.

ONUSAL was different from other UN missions because it realised the importance of local community and political leaders for the peace process and invited all citizens to take their role. This helped both the UN peacekeepers and local people because everyone feels peace belongs to them. For that reason, the process was easier and quicker. ONUSAL invited both the El Salvador government and rebel groups to talk to each other. They also invited human rights groups and civil society to check human rights and peace agreement violations. This process enables local leaders to disarm local gangs and armed groups and prepare democratic elections. Since the local people have their fair share with these processes, they follow rules and regulations. Both sides promised to follow the agreement and work together for a better future. At the end, cooperation and trust of former enemies started. Both sides started to work with each other, and local people feel safer around them. The peace of El Salvador lasted decades because of this good strategy. The ONUSAL proved that when the local people and political leaders are true partners, the peace process will be easier and strong and long-lasting. Actually, this is why people who analyse UN missions call ONUSAL the best and most successful mission in UN history.

Another important study comes from Virginia Page Fortna in her book, Does Peacekeeping Work? Shaping Belligerents' Choices After Civil War (2008). She argues that since the end of the Cold War, the UN peacekeepers have helped a lot of countries to end conflicts and civil wars. In that case sending peacekeeping troops will help the situation to escalate and conflicts to start again. She claims that peacekeeping missions are most likely to success when they have clear tasks and goals and also if they have strong support from the international community, such as the UN, EU and AU. Fortna explains why clear tasks and goals are important for peacekeeping missions. Clear tasks and goals means that the peacekeepers know what they are doing and what their job really is. For example, watching the ceasefire agreements, helping to disarm the local armed groups and helping that nation to transform into a democratic country. Also, international support means the mission has both diplomatic and financial support. For example, who will pay the salary of the peacekeeping troops? Some missions failed because of the lack of money. For example, the African Union mission in Somalia (AMISOM) changed their name at different times because of a lack of finance and support. She explained that missions that succeeded, such as the United Nations Operations in Mozambique (ONUMOZ) and the

United Nations Mission in Sierra Leone (UNAMSIL), succeeded because they had clear objectives and goals. These clear tasks will reduce the fear and will build trust between peacekeepers and local people. In this matter, long-lasting peace can be reached easily.

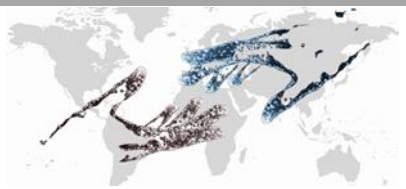
There are several things that helped the UN mission in El Salvador (ONUSAL) to succeed. First, the civil war reached a situation where neither side could win. Both the government and FMLN rebels were tired; they both realised that no one can win this fight. They both agreed that negotiations and peace talks are the only solution to end this conflict. After the peace deal they promised that they will keep the peace and stay far away from its violation. (Stanley (1996). Second, both sides followed the rules of the peace agreement after it was signed in 1992. They agreed not to violate the ceasefire and monitor human rights. The rebels transformed into a political party, and their armed soldiers were turned into government police and army. This helped the ONUSAL to control these ceasefires and watch the elections (The UN 1996). Third, the United States government put strong pressure on both parties to talk and negotiate after the end of the Cold War. The UN wanted democracy and stability in the region and transformation of democratic government. Just with in two years from 1991-1992, US gave 4 billion dollars to El-Salvadorian government and the congress threatened to them that they will cut this aid if the government does not agree with the peace agreement. This pressure helped the mission to work successfully without any issues. In contrast to successful missions like ONUSAL in El Salvador, analysts such as Dobbins (2007) claim that peacekeeping missions will fail if the peacekeepers ignore the socio-economic and political realities of the hosting country.

MINUSCA has faced and still today facing some challenges because this mission ignored the realities in the Central African Republic. It did not have the engagement with local people and political leaders. For this reason, the mission is about to fail completely. In fact, the UN security council extended one more year until 2027to check out if the mission can make some progress

The key challenges which ONUSAl faced include: The United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in the Central African Republic (MINUSCA) operated in one of the most challenging environments for peacekeeping; the country has poor infrastructure, and when it rains, it's hard to use the roads. This makes the peacekeepers go to different regions of the country, and because of that, the agreements always fail. It also means that peacekeeping troops cannot move quickly to protect the civilians and to deliver aids such as food and medicine. The mission does not have enough resources to fix the roads and bridge (Stanley 2019).

Second, in 2019, in Khartoum, Sudan, 14 armed groups and the government signed a peace deal; both sides promised to stop the conflict and start to work together to get peace and stability. After a few months, some of the groups broke the peace deal. A group called the Coalition of Patriots for Change (CPC) attacked the government to stop elections (Dobbins et al., 2019).

Thirdly, In April 2025 two armed groups called the Union for Peace in the Central African Republic (UPC) and Return, Reclamation and Rehabilitation (3R) signed a peace deal in the capital of Chad, N'Djamena, and they confirmed that they will disarm their militants. They handed over their weapons and promised they would stop the violence. After that, 11 out of the 14 armed groups disbanded and stopped the violence. Unfortunately, a small group still causes some

problems and attacks civilians and peacekeepers. There is no trust between the government and armed groups; for this reason, stability and peace will be hard to achieve. Another problem which caused the MINUSCA to fail is that there are more than 100 sexual scandals and abuses which are accused by some peacekeepers. These cases involved women and kids, including minors; they give food in exchange for sex. Over the past years there have been hundreds of allegations, these crimes are committed by their soldiers from Gabon, Tanzania and some other countries. Some of these soldiers even admitted they commit rape and abuse. (Fortna 2020) Today in 2025 these crimes still continue; these crimes caused a lack of trust in the local people. Because of these scandals and allegations, local people see this mission as less legitimate and the operation as having lost its reputation. Local people are afraid to come near the peacekeepers and report crimes because the troops might rape them. The unfortunate thing is that the UN does not investigate these crimes, yet it shows how the world is losing respect for this organisation.

These two cases prove that deploying strong troops cannot guarantee peace. Long-lasting peace requires a clear mandate or objective, strong international support, good communication with local people and a comprehensive approach that gives priority to human rights and socio-economic development. The comparative analysis of ONUSAL and MINUSC shows that successful peacekeeping missions go far beyond just military presence. The UN mission in El Salvador succeeded because of its well-structured objectives, engagement with the local community and its unwavering international support. On the other hand, after 10 years, MINUSCA is still struggling to succeed due to its unclear objective, lack of good communication with local people and political leaders, bad roads and infrastructure and its damage to legitimacy and reputation.

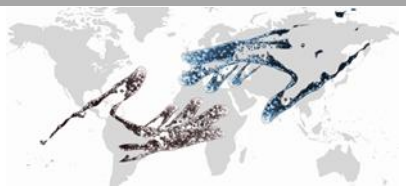
In the future, if missions want to succeed, they must prioritise a clear mandate and objective, a deep political and cultural understanding of the host country, active engagement of local people and political leaders and support from the international community. If the missions ignore these facts, it will be impossible to reach long-lasting peace, and it will struggle for a long time. alsoThe UN personnel should take notes and learn from there pervious mistakes in order to learn how to create successful peacekeeping missions. Lastly, the UN staffs should take more trainings about how to handle bad weather and bad roads like in Central African Republic.

2. Conceptual and theoretical framework

This research paper points out the fact that peacekeeping missions go far beyond just military presence; they require better understanding of other factors such as the political and social roots of the conflict. It's important to think about having good communication with the local community, international support and a clear mandate.

2.1. Definition of Peacekeeping Success (Dependent Variable)

It's important to make something clear: peacekeeping is not just about stopping big conflicts or wars (negative peace); in fact, it's about building trust and long-lasting peace, an environment in which people can live together without violence. Stopping the conflict is not the ultimate solution because the conflict can start again; instead, it's better to build trust and cooperation between the local people. To build this success, it's important to point out a few things: First, fixing or rebuilding government institutions that people trust and work for them fairly and equally. Second, creating good

training and a disciplined army which works to protect the citizens and follow rules. Third, protecting human rights, especially for women, kids and elderly people.

Key independent variables are:

This article compares the two missions, ONUSAL and MINUSCA, and identifies four main factors that contribute to the success of missions: The first one is the clarity of mandate. This means checking if the UN Security Council gave the mission a clear, realistic and achievable task, not just military tasks. Also, it's important to consider human rights and building intuition.

The second factor is the level of communication of local people and political leaders. If the mission focuses on having good contact with local people, it will build trust and cooperation between peacekeepers and locals. If this will help the peacekeepers to do their job easily and quickly,

The third factor is the support from the international community. This support could be political, diplomatic or financial support. The peacekeeping troops need money to do their job. These financial supports are usually paid by the United Nations, the European Union or the African Union. The fourth factor is the integration of military, political, and socio-economic strategies. Most of the missions support countries to transform into democratic nations, to hold elections and to protect human rights, especially women and children.

Theoretical Pillars:

The framework is based on the following theoretical propositions drawn from leading scholars: Primacy of the Political Context (Bellamy & Williams, 2010) Military deployment alone does not guarantee success. Active, sustained communication and negotiation with local political actors and communities are equally—if not more—important. Clear Mandate and International Support as Necessary Conditions (Fortna, 2008) Missions with precise objectives and strong backing from great powers and the Security Council are significantly more likely to produce lasting peace.

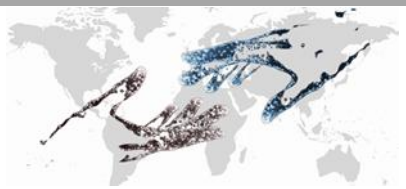
Alignment with Host-Country Socio-Political Realities (Dobbins et al., 2007) Peacekeeping strategies must be tailored to the specific political, cultural, and historical context of the host country. Ignoring local dynamics almost inevitably leads to failure. Ripeness and Mutual Commitment (Zartman, 1985;Stanley, 1996) A mutually hurting stalemate and genuine political will from the conflicting parties create a favourable environment for third-party intervention.

Application to the Cases:

Example of success: ONUSAL

ONUSAL (1991-1995) benefited from: ONUSAL is a good example of how missions can succeed after the brutal war which killed more than 75,000 civilians. After a decade of civil war, both sides, the government and the rebel groups, agreed to make peace and to stop violence. Both sides suffered, and they were ready to negotiate. The mission succeeded because everything was well planned. The plan was not just to end the war but to transform the military government into a civil government. The UN worked with both sides to make sure the peace works.

Example of Failure: MINUSCA

MINUSCA started in 2014 and will still continue in 2025. After a decade, the missions are still struggling because the objectives are unclear and change every time, which makes it even harder.

The Central African Republic government is weak, and people do not feel safe. Another problem is bad infrastructure; roads are dirty, and most of the years it rains, which makes it difficult for the peacekeeping convoys to travel through the country. also the neighbouring countries Interfere in the internal affairs because his country is rich in natural resources.

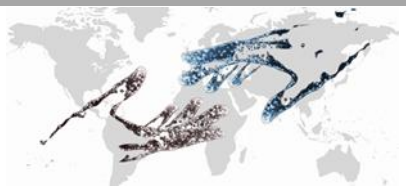
2.2. Hypothesis

Based on the conceptual and theoretical framework outlined above, this article has a set of testable hypothesis about the factors that determine the success of peacekeeping missions.

Drawing on Bellamy and Williams (2007), Fortna (2008), Dobbins et al. (2007) and Zartman (1985), the research confirms that the success of peacekeeping missions is shaped by political, institutional and social variables rather than just military deployment alone. This study compares two UN peacekeeping missions, ONUSAL (successful) and MINUSCA (struggling), to figure out why some peacekeeping operations succeed while others don't.

It tests five hypotheses using simple comparison.

- *Clear mandate and rules:* ONUSAL had a clear mandate and tasks that helped them to do their job quickly and clearly. The tasks include human rights, police reform and fair elections. On the other hand, MINUSCA does not have a clear plan, and it changes every time, which confuses local people.
- *Missions are more successful when the local people play their role:* ONUSAL worked closely with both locals and political leaders; that's why the success of the mission came faster. This built trust between peacekeepers and locals. MINUSCA ignored these facts, and the result was lack of trust from the local population.
- *Strong support from the big powers:* ONUSAL got strong backing from theUN and EU financially and diplomatically. MINUSCA faced different challenges. It did not get strong support from the big powers. Their troops struggled from lack of salary.
- *Missions should focus on both political and socio-economic factors:* ONUSAL combined all of this, and that is why it fixed all local problems easily. MINUSAL only relies on the military, and it failed quickly and easily.
- *Missions work better when both sides want peace:* In El Salvador, both the government and rebel groups wanted peace and stability, and they talked seriously. In CAR, the armed groups are still fighting because they see these conflicts as useful. The testing of these hypotheses shows strong theoretical and empirical evidence between the framework and the case outcomes. ONUSAL adapted all of these 5 hypotheses, while MINUSCA systematically ignores all of them.

Conclusion

The comparative analysis of the United Nations Observer Mission in El Salvador (ONUSAL, 1991-1995) and the United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in the Central African Republic (MINUSCA, 2014-present) explains factors that determine the success of peacekeeping missions.

ONUSAL was a successful mission because of its well-planned and clear objectives while focusing on human rights, police reform and transforming the government into a democratic system. This element allowed a smooth transition from civil war to stable government, making ONUSAL the first successful UN mission in history. On the other hand, even today after 11 years, MINUSCA is still facing challenges. The biggest reason for this challenges is because of its unclear mandates, weak institutions and heavily armed groups. Also, sexual scandals and corruption damaged the reputation of this mission, which caused the local people to lose trust in the peacekeepers.

This research proves that peacekeeping missions are beyond just military deployment; they require a clear mandate, international support, engagement with the local population and a strategy that addresses the socio-economic and political realities of the hosting country. The lessons of these missions are relevant every time; the success of ONUSAL comes from focusing on the five factors that research explained, but MINUSCA is still struggling because it ignores these factors. Future UN peacekeeping missions should prioritise good communication with locals and a clear mandate to build stability and solve ongoing conflicts.

References

Baranyi, S., & North, L. L. (1996). The United Nations in El Salvador: The promise and dilemmas of an integrated approach to peace (CERLAC Occasional Paper). Centre for Research on Latin America and the Caribbean, York University.

Bellamy, A. J., & Williams, P. D. (2010). Understanding peacekeeping (2nd ed.). Polity Press.

Boutros-Ghali, B. (1992). An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping (A/47/277-S/2411). United Nations.

Dobbins, J., Jones, S. G., Crane, K., & DeGrasse, B. C. (2007). The beginner's guide to nation-building. RAND Corporation.

Dobbins, J., et al. (2019). Lessons from peacebuilding in the Central African Republic. RAND Corporation.

Fortna, V. P. (2008). Does peacekeeping work? Shaping belligerents' choices after civil war. Princeton University Press.

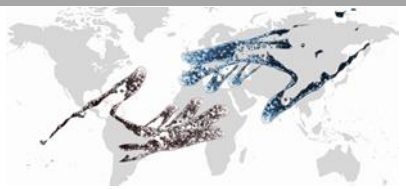
Fortna, V. P. (2020). Peacekeeping and sexual exploitation and abuse: Evidence and policy responses. International Peacekeeping, 27(1), 43–68.

Stanley, W. (1996). The protection racket state: Elite politics, military extortion, and civil war in El Salvador. Temple University Press.

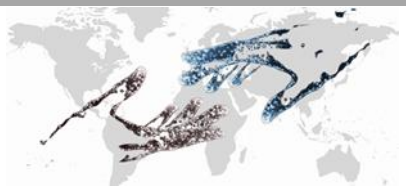
Stanley, W. (2019). Logistical challenges in contemporary peacekeeping operations. Journal of Intervention and Statebuilding, 13(2), 156–178.

Stanley, W., & Holiday, D. (1997). Peace mission strategy and domestic actors: UN mediation, verification, and institution-building in El Salvador. International Peacekeeping, 4(2), 22–??. (Note: Page range incomplete in original; typically 22-49 based on common citations.)

United Nations. (1995). The United Nations and El Salvador, 1990-1995 (The United Nations Blue Books Series, Vol. IV). United Nations Department of Public Information.

United Nations. (1996). The United Nations and El Salvador, 1990-1995 (The United Nations Blue Books Series, Vol. IV). United Nations Department of Public Information. (Note: Original lists both 1995 and 1996; standard publication year is 1995/1996.)

Küresel Vicdan ve İnsani Yardımın Kur'an'daki İz Düşümüne Dair: Akabe ve Merhamet

Sevgi TÜTÜN[1]

Özet

Dünya üzerinde farklı coğrafyalarda yaşayan insanlar tarihin hemen her döneminde bir takım krizlerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu krizler bazen savaş, bazen kıtlık, bazen deprem ve sel gibi doğal afetler yahut salgın hastalıklar şeklinde tezahür etmiştir. İnsanlar krizin türüne göre zaman zaman lokal ya da küresel tepki ve destek çalışmalarında bulunmuşlardır. Elbette dünyada bazı devletler, örgütler ve toplum kuruluşları bu çalışmalarda öne çıkmaktadır. Biz bu çalışmada insanları muhtelif şekillerde etkileyerek zarar veren kriz şartlarında İslam'ın mukaddes kitabı olan Kur'an'ın söz konusu yardım faaliyetlerine ve küresel vicdana yönelik söylemini tespit etmeye gayret edeceğiz. Bu çerçevede konunun spesifik olarak ele alınmasının daha doğru olacağı kanaatiyle Beled suresinde yer alan kısaca sarp yokuş anlamını verebileceğimiz Akabe kavramı üzerinde duracağız. Buna ilaveten yine aynı surede geçen ve akabeyi tanımlayan ayetlerin ardından gelen Merhamet kavramı da ayrıca üzerinde duracağımız bir diğer kavram olacaktır. Burada dikkat çeken bir husus hayat kurtarma, aç, yoksul ve kimsesiz kalmış olanlara destek sağlamaya yönlendiren akabe ve ardından vicdan hassasiyetini vurgulayan merhamet kavramlarının Kur'an'da bu formda sadece bu surede yer almış olmasıdır. Araştırmamızda Kur'an nazarında ilgili ayetler çerçevesinde insani yardımın çerçevesinin nasıl çizildiğinin ortaya konması hedeflenmektedir. Böylece son ilahi dinin kitabı Kur'an'ın genel olarak çağımız insanına özel olarak ise Müslümanlara yaptığı insani yardım çağrısındaki evrensel söylemini gündeme taşımış olacağız. Ayrıca Beled suresinin bu ayetlerinin işaret ettiği gerçeklerin inanç, vicdan ve insanlık açısından getirdiği sorumluluğun günümüzde Gazze ve Filistin başta olmak üzere Suriye, Sudan gibi birçok Müslüman ülkede gerçekleştirilen soykırımların paralelinde canlılığını koruduğunu gözler önüne sermiş olacağız. Çalışmamız, hem Müslümanların bu konudaki bilinçlerinin arttırılması hem de diğer inanç mensuplarına Kur'an'ın insani yardım anlayışındaki perspektifini tanıtma açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, İnsani Yardım, Vicdan, Akabe, Merhamet.

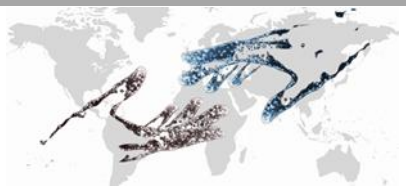
On the Reflection of Global Conscience and Humanitarian Aid in the Quran: Aqaba and Marhamah

Abstract

People living in different regions of the world have faced some crises in almost every period of history. These crises sometimes manifested as war, sometimes as famine, sometimes as natural disasters such as earthquakes and floods, or as epidemics. Depending on the type of crisis, people have sometimes engaged in local or global response and support efforts**.** Of course, some states, organizations and community organizations around the world stand out in these studies. In this study, we will endeavor to identify the discourse of the Quran, the holy book of Islam, regarding aid activities and global conscience in crisis conditions that affect people in various ways and cause harm. In this context, we will focus on the concept of Aqaba, where we can briefly give the meaning of the steep slope contained in Surat al-Beled, believing that it would be more correct to address the issue specifically. In addition, the concept of Merhamah, which follows the verses describing aqaba in the same sura, will be another concept we will also focus on. noteworthy point here is that the concepts of aqaba, which leads to saving lives, providing support to those who are hungry, poor and orphaned, and then merhamah, which targets the sensitivity of conscience, are included only in this surah in this form in the Qur'an. Our research aims to reveal how the framework of humanitarian aid is drawn within the framework of relevant verses in the Qur'an. Thus, we will bring to the agenda the universal discourse of the Quran, the book of the last divine religion, in its call for humanitarian aid to humanity in general and to Muslims in particular. We will also reveal that the responsibilities brought about by the realities pointed out by these verses of the Al-Balad Surah in terms of faith, conscience, and humanity remain alive today, parallel to the genocides carried out in many Muslim countries, especially in Gaza and Palestine, as well as Syria and Sudan. Our study is important both in terms of increasing the awareness of Muslims on this issue and in terms of introducing the Quran's perspective on humanitarian aid to members of other faiths.

Keywords: Quran, Humanitarian Aid, Conscience, Aqaba, Marhama.

[1] Prof. Dr.; İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir, Türkiye; sevgi.tutun@ikc.edu.tr; ORCID: 0000-0002-7226-9338.

Giriş

İnsanın dünyada var kılınmasıyla başlayan süreç, onun sorumluluk sahibi olarak yaşaması gerektiği hakikatini de beraberinde getirmiştir. Bu sorumluluk aynı zamanda *kendisinin başıboş bırakılmadığı* (Kıyâme, 75/36) ilâhî beyanınca vurgulanmıştır. Ayette geçen başıboş bırakılmama tabiri insanın sorumluluk sahibi olduğu yahut kendi kendine bırakılmadığı (Yazır, t.y.) anlamına gelir. İlk insanın aynı zamanda peygamber olarak görevlendirilmesi de bu sorumlulukta yalnız bırakılmadığının bir göstergesidir. Kur'an, bu sorumluluğun neticesinde bir sınav verildiğinin de altını çizmektedir. İnsanoğlunun sınav çizgisinde farklı kategoriler bulunmaktadır. Korku ve açlık aynı zamanda mal, can ve ürünlerin eksikliği ile imtihan edilme gerçeği (Bakara, 2/155) bu kategorilerin belli başlılarını teşkil eder.

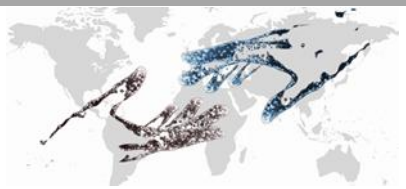
Bu minvalde dünya hayatındaki sorumluluklar da çeşitlilik arz eder. İnsan hem Allah'a (Zâriyât, 51/56), hem kendine (İsrâ, 17/36) hem diğer insanlara ve tüm evrene karşı sorumludur. Kur'an'ın ifadesiyle bu tür sorumluluklarını yerine getirmeyenler *kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzenin bozulmasına* (Rûm, 30/41) sebep olmuşlardır. İşte bu noktada konumuz olan küresel vicdan ve insani yardım gündeme gelmektedir. Zira birbiriyle bağlantısı olan adı geçen iki mesele tam da ilâhî hitabın vurguladığı sorumluluk kapsamında yer almaktadır. Konu elbette Kur'an'ın bütünlüğü içinde değerlendirildiğinde çok boyutlu ve açılımlı bir muhtevaya sahiptir. Ancak biz çalışmanın kapsamı dâhilinde beşeri güç nispetinde Beled suresinde yer alan akabe ve merhamet kavramı üzerinde durarak bir örnek kabilinden mevzuyu ele almaya çalışacağız.

1. Küresel Vicdan ve İnsani Yardımda Akabe ve Merhamet

Kavramlar, anlam dünyamızı aydınlatan unsurlardır. Doğru bir anlama ulaşmada kavramların doğru tespit edilmesi ve sınırlarının belirlenmesi önemlidir. Bu sebeple küresel tabiri ile kastımızın ne olduğunu önceden belirtmek istiyoruz. Küresel tabiri tebliğimiz içinde yalnızca vicdani ve insani yardım konusuyla sınırlandırdığımız dünya çapında bir iletişim ve etkileşimi ifade etmektedir. Yani -küresel kavramının daha farklı ve olumsuz manaları da olmakla beraber (Tatlılıoğlu, 2003)- biz bu kavramı mekân sınırlarını aşarak tüm dünyayı kapsayan vicdani ve insani yardım çerçevesinde kullanacağız. Bu hatırlatmanın ardından tebliğimize konu olan ayetlerin geçtiği sureye ismini veren beled kelimesinin küresel-yani coğrafya yahut mekân olarak tüm dünya- ya da dünyada her hangi bir yer manasını çağrıştırması sebebiyle kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Arz, toprak, virane ya da mamur, meskûn olan ya da olmayan yeryüzündeki her mekân, şehir, ülke, memleket vb. dünya üzerindeki her yer (Âsım, 1304; Kefevî, 1988) beled sözcüğüyle anlatılır. Beled suresi bağlamında bununla Mekke şehrinin kastedildiği belirtilmiş olsa da bunun yanı sıra surenin genel mesajı ve bütünlüğü içinde daha geniş bir anlamı bulmak mümkün gözükmektedir (bkz. Tütün, 2012). Bu açıklamalardan sonra surenin mesaj bağlamında tüm dünyayı kapsamına alan bir isme sahip olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu sebeple başka hiçbir surede değil sadece Kur'an'ın söz konusu bölümünde geçen akabe ve merhamet tabirleri ile Kur'an'ın rehberliğinde insani yardımın temelini anlamaya ve anlatmaya çalışmak Müslümanlar için önem arz etmektedir.

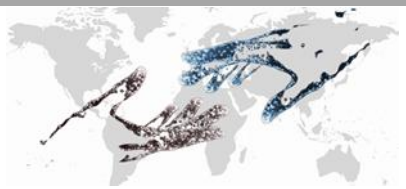
1.1. Akabe: Hayat Kurtarmada Aşılması Gereken Zorlu Süreç

Kur'an'ı anlama ve yorumlamada mümkün oldukça bütünlük içinde bir değerlendirme yapmak işin metodolojik boyutu açısından gerekli olduğu gibi doğru anlama ve yoruma ulaşmada da vazgeçilmez bir kriterdir. Bu bağlamda

akabe ve merhamet kelimelerinin yer aldığı Beled suresi, öncesinde (Fecr) ve sonrasında (Şems) yer alan iki surenin adeta bir özeti gibi insanın sorumluluğuna dikkat çekmektedir. Sure insana hitap çerçevesinde iki kısma ayrılabilir. Buna göre surede ilk kısımda bütün insanlara ikinci kısımda ise iki farklı insan grubuna hitap edilmektedir. Bütün insanlara hitap edilen kısımda insanın sorumluluklarına işareten "*Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi; iki apaçık yolu göstermedik mi?"* (Beled, 8-9) buyrularak iki yol gösterildiği (Beled, 10) açıklanmaktadır. Surede sorumluluk vurgusunun yapıldığı ayetlerin ardından ona hayır ve şer yahut iyiliğin ve kötülüğün yolu (Ma'mer, 1954; İbn Kuteybe, 1978;Taberî ty.) şeklinde yorumlanan iki yolun ki gösterildiği beyan edilmektedir. Burada yer alan ve sözlükte apaçık yol (Halil, 2003) anlamına gelen necdeyn tabiriyle hayır ve şer yolu olmak üzere iyilik ve kötülüğün her ikisinin de açıklandığı ve insana tercih ettiği yola uyabilecek imkânların verildiği bildirilmektedir. Bunlar aynı zamanda her birinin kendine göre amacı olan biri uğurlu öteki uğursuz iki yol (Yazır ty.) olarak da değerlendirilmiştir. Necd kelimesinin anlamı içinde yükseklik yani yolun yüksek oluşu (Ma'mer, 1954) da bulunmaktadır. Bu bağlamda hayır yolunun gaye ve sonuç açısından madden ve manen bir yüksekliği olması tabidir. Ancak şer yolu için yüksek ifadesinin kullanılması belki de insanın bakış açısından konunun değerlendirilmesi olabilir. Fakat hemen ardından gelen ayette yer alan akabe tabiri ile amaç ve sonuç yüksekliği ve yüceliğinin hayır yani iyilik yolunda olduğu açıklanmıştır (Yazır ty.).

İnsanoğluna gösterilen ve açıklanan iki yoldan hayır yolu olan akabe *"Fakat o, sarp yokuşu aşamadı"* (Beled, 11)cümlesiyle dile getirilmektedir. Sonraki ayette de *"Sen o sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin?"*(Beled, 12) sorusu yöneltilerek akabe tekrar edilmektedir. Bu soru aslında cevabı bir sonraki ayette verilen ve akabenin ne olduğunu ortaya koyan bir vurgudur. Bu vurgunun ardından gelen *"Bir köleyi veya esiri hürriyetine kavuşturmaktır. Yahut bir açlık zamanında yemek yedirmektir; Ya yakın olan bir yetimi veya toprağa uzanıp kalmış, hiçbir şeyi olmayan yoksulu. Bir de iman etmek ve birbirlerine sabır ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır. "* (Beled, 13-17) anlamındaki beş ayet bize akabenin ne olduğunu açıklamaktadır. Akabe (العقبة), sözlük anlamı olarak dağda zorlukla tırmanılan engebeli yol (Halil, 2003), bir dağ geçidi (Cevherî, 1990), dağda ve bayırda olan sarp yokuş (Âsım, 1304) gibi manalar taşımaktadır. Dilbilimci İbn Fâris, bu kelimeyi oluşturan a-k-b yani ayn, kaf ve ba harflerinin temel olarak iki manayı içinde barındıran bir kök olduğunu belirtir. Bu manalardan ilki bir şeyin gecikmesini ve başka bir şeyden sonra gelmesini ifade ederken diğeri yükseklik, yoğunluk ve zorluk manasını ihtiva eder (İbn Fâris, 1979). Akabe kelimesi ile beraber kullanılan ve *aşamadı* manası verilen iktehame (اقتحم) fiili ise bir şeye girmek ve girişmek (Kureşî, 2001), birinin kendini tehlikeye atması yahut zorluklara tahammül etmesi (Mâtürîdî, 2005), hızla girip aşmak (İbn Atıyye 1422), zor ve meşakkatli bir şekilde geçmek (Zemahşerî, 1998), tereddüt etmeden ve düşünmeden kendini bir şeyin içine atmak (Kurtubî, 2006) veya bir yere ya da kalabalık bir topluluğa girmedeki zorluk (İbn Âşûr, 1984) gibi mana katmanlarına sahiptir. Aynı kökten türeyen kuhmet (قحمة) kelimesi de zorluk içeren kıtlık yılı ve yok edecek tarzda büyük bir tehlike anlamına gelir (Kurtubî, 2006). İktiham iyilik yolundaki işlerde gösterilmesi gereken çaba olup, ruh üzerinde yol açabileceği şiddet ve zorluk açısından engeli aşmaya benzetilmiştir (İbn Âşûr, 1984). Akabe ve bu fiil beraberce bir zorluk ve meşakkat içine girmeyi ve bu hususta çabayı ifade ettiği gibi bu işin tehlike ve güçlük boyutunu da ortaya koymaktadır. Ayetteki akabe tabiri ile maddi harcama gerektiren zor, güç ve tehlikeli iş zorlukla tırmanılan bir dağ geçidine (İbn Atıyye ,1423), sarp yokuşa benzetilmiştir. Arkadan gelen ayetler bu güç ve meşakkatli işin ne olduğunu açıklayarak bunu netleştirmektedir. Aslında sarp yokuş diye dile getirebileceğimiz akabenin mahiyeti ayetlerin beyanı bazında temel iki hususa değinmektedir. Bunlardan ilki köle veya esiri hürriyetine kavuşturmak diğeri de kıtlık zamanında açlık çeken insanları doyurmaktır.

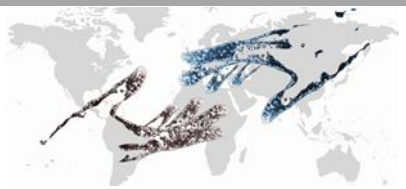

Sayılan bu iki temel ihtiyaç bir bakıma insanın özgürce yaşama hakkını ve yaşamını devam ettirmesine yönelik en tabi unsurların başında gelir.

Bunlardan ilki köle azat etmek diye tabir olunan fekkü rakabetin (فك رقبة) ifadesidir. Bu ifadenin sözlük karşılığı tam olarak boynu kurtarmaktır. Yani bir insanın kurtarılmasını sağlamaktır. Bunun kölelikten veya esaretten kurtarmak, ölüm tehlikelerinden kurtarmak yahut bir mazlumu zalimin elinden kurtarmak gibi çeşitli yolları vardır (Mâtürîdî 2005). Burada akla geçmişteki köleliğin günümüz itibariyle gündemde olmadığına dair bir düşünce de gelebilir. Bu takdirde köleliğin ne olduğu iyi tahlil edilirse konunun özü anlaşılmış olur. Belki geçmişteki gibi değil ama günümüzde çok farklı kölelik çeşitleri olduğu bir vakıadır. Özellikle sömürgeci devletlerin tasallutu altında bulunan coğrafyaların insanlarının özgür olduğunu iddia etmek bir gerçeğe gözleri kapamaktan ibarettir.

Diğer taraftan ayette belirtilen akabenin diğer unsuru da kıtlık zamanında açlık çeken insanların doyurulmasıdır. Ayette bu husus *it'âmun fî yevmin zî mesgabetin* (اَوْ اِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍۙ) tabiriyle yer almaktadır. Açlık (Taberî ty.. Mâtürîdî, 2005)manasına gelen mesgabe kelimesi sıkıntı ve yorgunluk içeren (Yazır ty.) bir açlık olup genel bir açlığı (İbn Atıyye, 1423; Ebu Hayyan, 1993) anlatmaktadır. Genel bir açlık yaşandığı zaman içinde açlık çeken insanları beslemek onları doyurmak da bir nevi can kurtarmadır (Yazır ty.). Aslında akabenin ilk aşaması olarak belirtilen köle azat etmek nasıl bir hayatı kurtarmak ise açlık anında insanların gıdaya erişmesini sağlamak da hayat kurtarmaktır. Bu ayet net olarak çok veciz bir ifade ile aynı konunun iki farklı veçhesini gündeme getirmektedir. Bu kısımda ayrıca yakın olan bir yetim (يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍۙ) veya yerde sürünen bir yoksul (اَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍۜ), hayatı kurtarılacak kişiler olarak belirtilmektedir. Yakın olan bir yetim ifadesi kaynaklarda genellikle akrabalık bağı olan bir yetim olarak (Taberî ty., Mâtürîdî, 2005) yorumlansa da bu ifadenin daha geniş çerçeveli olduğu da ortadadır. Akraba olarak çevrilen mekrabe kelimesinin kökü aslında yakın olmak anlamındadır. Bu yüzden ayette geçen yakın yetimden kasıt zahiri olarak nesepçe yakınlık olabileceği gibi inanç yakınlığı olan bir yetim de olabilir. Hatta (Yazır t.y.) komşuluk yakınlığını da yakınlık olarak değerlendirmektedir. Yakınlık kelimesinin kökeni ve aynı zamanda genel bir açlıktan söz edildiği göz önüne alındığında ayette yakın bir yetim ile belki de kişinin ulaşabileceği yakınlıkta olan aç insanlar da kastedilmiş olabilir. Bunun yanı sıra açlık gününde açlıktan etkilenenler sadece yetimler olmayacağı için burada sanki kimsesiz kalmış çocukların önceliği mevzu edilmiş gibidir. Zira böylesi şiddetli bir günde onları koruyacak kimseleri kalmamıştır. Tüm bu görüşler etrafında değerlendirildiğinde ayetin ifadesi ile genel anlamda kendisine ulaşılacak kadar yakın olan tüm kimsesiz çocuklar yardıma dâhil olmaktadır. Bu bağlamda yakınlıktan kastedilen muhtemelen hem nesep yakınlığı hem de ulaşılabilme anlamındaki yakınlık olmaktadır.

Ayette ifade edilen toza toprağa bulanmış yahut toprakta yerde sürünen yoksul da kurtarılacak hayat kapsamına alınan diğer gruptur. Metrabe tabiri ile nitelenen yoksulun durumu da son derece dikkate şayan bir anlatımla dile getirilmektedir. Bakmakla yükümlü olduğu çok sayıda aile ferdi olup sıkıntı ve ihtiyaç içindeki kimseleri (Taberî ty.) ifade eden bu tabir açlıktan karnı toprağa yapışmış (Mâtürîdî, 2005) bir yoksulun tarifidir. İbn Abbas da buna ilaveten yoksulun, yardım edecek kişiyle hiçbir akrabalığı bulunmayan fakir (Taberî ty.) olduğunu belirterek konuyu detaylandırmaktadır. Metrabe yolun kenarına atılmış, toprağın üzerinde oturan, evinden çıkarılan ve evleri olmayan (İbn Atıyye, 1423), sokağa atılmış, topraktan başka sığınacak yeri kalmayan, vatanından uzak düşmüş (Kurtubî, 2006)

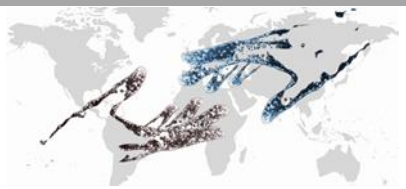
kişilerdir. Bu, kinaye yoluyla şiddetli fakirliği ve muhtaçlığı (Yazır ty.) anlatan bir tabir olup zorlu ve sıkıntılı (Kurtubî, 2006) bir süreci gözler önüne getirmektedir.

Ayetlerde geçen tüm bu kelimeler konunun anlaşılması açısından son derece mühimdir. Her biri ele aldığı konuyu adeta detaylı bir tasvirle canlandırmakta ve verilmek istenen mesaja odaklanmaktadır. Konuyu buraya kadar olan kısımda toparlayacak olursak akabe ile Kur'an'ın bize ilettiği mesaj, bir şekilde kölelik veya esaret diyebileceğimiz şartlar içinde yaşayanları ve ayrıca son derece yoğun bir açlık, fakirlik ve yoksulluk içinde bulunan çocuk veya yetişkin olsun zor durumda bulunan insanları kurtarmaya yönelik aksiyon çağrısıdır. Akabe, insan ruhu üzerindeki bu zorlu faaliyetin Kur'an'daki mecazî (İbn Atıyye, 1423) anlatımı olmuştur. Yaşama ve hayat kurtarmaya dair sorunları aşmanın zorluğu bir dağa tırmanmanın veyahut sarp bir yokuşu aşmanın zorluğu ile tasavvurumuza sunulmuş gibidir. Bu sorumluluğun zorlu bir sürece tekabül ettiği hafızalarımıza işlenmiştir. Bu yönüyle Kur'an'da kullanılan tüm kelimeler, özel seçilmiş mesaj odaklı örnekler olarak karşımızda durmaktadır.

1.2. Merhamet: Akabe'yi Aşmada Vicdanın Rolü

Akabenin yukarıdaki mana çerçevesinin ardından gelen ayette *"Sonra da iman edip de sabrı tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır."*(Beled, 17) buyrularak konunun devam ettiği görülmektedir. Bu ayet de akabenin ne olduğu yönündeki anlatımın devamıdır. Suredeki anlatımdan hareketle akabenin, zorlu şartlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışan insanlara yardımı içeren ve aşılması gereken zorlu bir eylem olduğu anlaşılmaktadır. Ancak akabenin bir boyutu böyle olmakla beraber diğer boyutu da iman, sabır ve merhamet denklemi içinde olmaktır. İman etmek, Allah'a ve Hz. Peygamber ile gönderdiği Kur'an ve İslam'ın tüm muhtevasına inanmaktır. Zira akabenin ne olduğunu ve nasıl aşılması gerektiğini bildiren Kur'an'dır. Dolayısıyla hitap elbette ki iman edenleredir. Bu nedenle iman edenlerin akabeyi aşma eyleminde başından sonuna sürecin içinde bulunmaları gerektiği ortadadır. Ardından akabeyi aşma sürecinde bir sabır da söz konusudur. Bu sürecin zorluklarına dayanmak ve bundan vazgeçmeden süreci başarıya ulaştırmak için sabır zorunludur. Ayette bildirilen *sabır tavsiyesi* de bu sürece katılan müminlerin birbirlerine moral desteği ve zorluklara dayanma konusunda hatırlatmada bulunması olarak görülebilir. İman ve sabrın devamında akabeyi aşma sürecindeki son nokta merhamet olarak ifade edilmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi akabe ve merhamet kelimeleri bu kalıpta sadece burada yer almaktadır. Her ikisinin de farklı formları bazı ayetlerde bulunsa da bu formda başka hiçbir ayette geçmez. Peki, o halde merhamet nedir? Bunun cevabı öncelikle Kur'an'ın indirildiği dil olan Arapça sözlüklerde aranmalıdır. Merhamet (مرحمة), rahmet (رحمة) tabirinden gelmektedir. Rahmet Allah'a nispet edildiğinde kullarına ihsanda bulunması kastedilir. İnsanlara nispet edildiğinde ise incelik/duyarlılık ve şefkat özelliği anlaşılır. Böylece merhametin türediği rahmetin ihsan ve incelik ile şefkat olmak üzere iki mana katmanı (İsfahânî ty.)olduğu görülür. Merhametin mana katmanları içinde incelik/duyarlılık ve şefkatin yanı sıra üzüntü ve acı duyma hissinin varlığı da dile getirilmiştir (İbn Fâris, 1979). Zemahşerî (1998) merhametin rahmet anlamında olduğunu söylerken, Tehânevî (1996) rahmetin beraberinde cömertlik ve nezaket getiren kalbin hassasiyeti ve şefkati olduğunu belirtir. Cürcânî (1985) de rahmetin iyiliğin ulaştırılmasını istemek şeklindeki bir başka yönüne vurgu yapar. Merhametin türediği rahim kelimesi de bilindiği gibi neslin yetiştiği yerin ismi olmuştur (Halil, 2003). Rahmetin türemiş olduğu r-h-m (رحم) kökünün ve bu bağlamda özel olarak merhametin incelik, duyarlılık, şefkat ve üzüntü hissine sahip olmak gibi kalbi bir duygu veya hissiyat olduğu anlaşılmaktadır. Günümüz sözlüklerinde

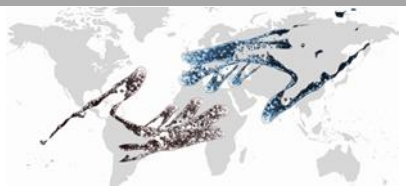
ise bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü ve acıma (Türk Dil Kurumu, 2025) olarak tanımlanmaktadır. Hökelekli (2011), merhameti herkesin iyiliğini istemeyle beraber yardım etme arzusu ve aynı zamanda dünyayı tüm insan ve canlılar için güvenli bir yer haline getirme duyarlılığı olarak açıklamaktadır. Merhamet başkalarının acı çekmesine veya talihsizliğine karşı güçlü bir empati ve üzüntü duygusu ve onlara yardım etme isteği (Dictionary Cambridge, 2025) şeklinde de tarif edilmektedir. Ayrıca acıyı hafifletme ve önleme kararlılığı içinde kişinin kendisinde veya başkasında gördüğü zorlukları fark etme neticesinde ortaya çıkan duygu olarak da değerlendirilmektedir (Bloomfield 2025). Merhamet yardım etme isteğini içeren acıyı algılama anında verilen duygusal tepkidir (Seppala, 2025). Göka (2025), ise dilimizde merhametin en uygun anlamının kıyamamak olduğunu ve sevgi duygusunun da üstünde derin bir anlamı olduğunu düşünmektedir. Merhamet, acıyı idrak etmek acının evrenselliğini anlamak, acı çeken kişiye empati duymak ve onun acısıyla bağ kurmak aynı zamanda acı çeken kişinin sıkıntı ve korku gibi olumsuz duygularını tolere etmek ve acıyı hafifletmek için harekete geçme olarak sıralanan beş unsurdan oluşan bilişsel, duygusal ve davranışsal bir süreçtir (Strauss vd., 2016).

Günümüzde yapılan yukarıdaki tanımlar ve benzerleri merhametin ne olduğuna dair elbette bir fikir vermektedir. Ancak tüm bu anlamları tek bir kelime içine yerleştirmesi ve öncesinde vicdanlara hitap eden bir anlatımla merhametin gösterileceği kişi ve şartları işaret etmesi Kur'an'ın hitap gücünün etkisini ve vicdanları harekete geçiren çağrısını ortaya koymaktadır. Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) de bir hadisinde 'esiri kurtarın, aç olanı doyurun, hastayı ziyaret edin.' buyurarak merhametin hayattaki tezahürlerini anlatmıştır (Buhârî ty.). 'Merhamet etmeyene merhamet edilmez' sözü de yine İslam peygamberi Hz. Muhammed (a.s.)'in vicdanları harekete geçiren bir başka sözüdür (Buhârî ty.).

Ayette sabrın tavsiyesinin yanı sıra merhameti tavsiye dile getirilmiştir. Acaba merhametin tavsiyesi ne anlama gelmektedir? Bununla ne anlamalıyız? İslami kaynaklarda merhametin tavsiye edilmesi iyiliğin emredilmesi ve kötülüğe karşı konulması olarak anlamlandırılmaktadır (Mâtürîdî, 2002; Tehânevî, 1996). Ayrıca bu yöndeki tavsiye, merhametli ve şefkatli davranıp Allah'ın rahmetine ulaştıracak şeylerin öğütlenmesidir (Zemahşerî, 1998). Nîsâbûrî (1970), sabrın tavsiyesinde, güzel ahlaka, merhametin tavsiyesinde ise Allah'ın yarattıklarına yardım noktasında bir yönlendirme olduğunu belirtir. Merhameti tavsiye etmek belki de merhametin de üstünde bir seviyedir. Çünkü böyle bir eylem, toplumda merhamet duygusunu ve onun getirdiği sorumluluğu yaymayı hedeflemektedir (Kutub ty.). Daha önce de belirttiğimiz gibi ayette iman edenlere hitap edilerek onlardan yardıma muhtaç olanlara yönelik vicdani ve fiili bir eylem halinde olmaları istenmektedir. Aslında bu husus müminler topluluğunun bariz bir özelliği olarak da anlaşılmalıdır. Zira konu detaylandırılmış ve ardından iman edenler gündeme getirilmiştir.

1.3. Günümüzde İnsani Yardım-Akabe ve Merhamet Bağlantısı

Akabe ve ilgili diğer hususların Kur'an'daki anlatımı ve değerlendirilmesi üzerinde durduktan sonra çalışmamızın bu kısmında günümüzde insani yardımın manası ve insani yardım adı verilen faaliyetlerin akabe ve merhamet eksenindeki iz düşümünü ele almaya çalışacağız.

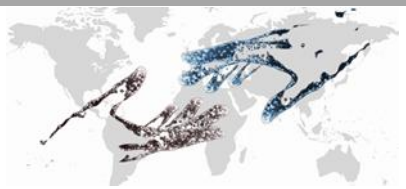

İnsani yardım, insani krizler, antropojenik tehlikeler[1], doğal afet, savaş, çatışma, terör olayları gibi durumlarda yardıma ihtiyacı olan insanlara maddi, teknik ve manevi destek sağlamak (″İnsani Yardım″, 2025) şeklinde tanımlanmaktadır. İnan (2012), insani yardımı savaş, çatışma, sürgün gibi insan eliyle yaratılan krizler ile yapısal krizlerin veya her türlü doğal afetin sonucunda insani acıların sonlandırılmasına ve bu krizlerin beraberinde getirdiği ölüm, yaralanma, maddi hasar gibi olumsuzlukların azaltılmasına yönelik faaliyetler olarak tarif etmektedir. Günümüz dünyasında karşı karşıya kalınabilecek insanlardan ya da diğer nedenlerden kaynaklanan insan hayatını olumsuz manada etkileyebilecek olan her türlü tehlikeli durum yardımı gerektiren sebeplerdir. İnsani yardımın insancıllık, yansızlık, tarafsızlık ve bağımsızlıktan oluşan dört ilkesinden söz edilmektedir (İnan, 2012). Ayrıca Principles and Good Practice of Humanitarian Donorship'te (ghdinitiative.org, 25) insani yardımın amaçları belirtilmiştir. Buna göre insani yardımın amaçları insan eliyle meydana gelen krizler ve doğal afetler sırasında ve sonrasında hayat kurtarmak, acıyı hafifletmek ve insan onurunu korumak, ayrıca bu tür durumların ortaya çıkmasını önlemek ve bu durumlara karşı hazırlığı güçlendirmektir. Bu açıklamalar insanların yardıma muhtaç olduğu durumlarda karşılaşılan zorlukların akabe kavramı ile bağlantısını oluşturmaktadır. Yani güncel terminolojide insani yardımların tanımından akabenin anlam alanına dâhil olan sıkıntılı süreçler izlenmektedir.

Diğer taraftan acaba akabenin içindeki bir başka manayı görüntüleyen merhamet, güncel insani yardımlarında da izlenebilmekte midir? İnsani yardım noktasında dünyada birçok yardım kuruluşları ortaya çıkmıştır. Bunlar hem devlet hem de sivil toplum merkezli oluşumlardır. Bu bağlamda insani yardımın hem devlet/siyaset hem de sivil ayağı bulunmaktadır. Kusoffsky'ye (2018) göre insani yardım faaliyetlerinde önemli bir rolü olan merhamet, insani yardım politikalarında da dikkate değer olmalıdır. Buna rağmen bugün merhamet siyaseten öne çıkarılmayan bir kavramdır. Bunun nedeni insani yardımın devletler ve uluslararası kuruluşlar için tarafsız, adil ve seküler bir nitelik olarak dillendirilmesidir. İnsani yardımın tanım, amaç ve ilkeleri insan hayatına yönelik tehlikeli durumlarda yapılacak destek çalışmalarını ve bunların ilkelerini ortaya koyma açısından anlamlı görünmektedir. Ancak araştırmacılar insani yardım ilkelerinin hiçbir zaman mutlak olmadığını ve insan hakları ilkeleriyle de tam olarak örtüşmediklerini belirtmektedir. Günümüzde gerçekleştirilen saha deneyimleri insani yardım müdahalelerinde bir takım tavizler verildiğini göstermektedir. Bu tavizler genellikle ilkesel pragmatizm olarak adlandırılmaktadır (Humanitarian Outcomes, 2023). Ayrıca konunun uzmanlarının belirttiği bir gerçek de yardım çalışmalarında bulunanların bir çelişki içinde olduğudur. Çünkü insanlık ve merhamet çağrıları insani yardımın ahlaki yönünü ortaya koyarken bazı devletlerin finanse ettiği insani yardıma dair taahhütler, bir takım gerekçelerle yerine getirilmemektedir. Mesela USAID'in[2] üç yılı geçen soykırım sürecinde Gazze'ye insani yardım erişimini yeterli ve istenilen düzeyde gerçekleştirmemesi, insani yardımın evrensel ve tarafsızlık ilkesini işletmediğini göstermektedir. Bu nedenle merhametin siyaseten ihtiyaç duyulduğunda kullanılan ve ihtiyaç duyulmadığında kullanılmayan taktiksel bir alıntı olduğu anlaşılmaktadır (Demirören, 2025). Bu ve benzeri açıklamalar göstermektedir ki günümüzdeki insani yardım süreçlerinde merhamete yer veren ilkeli bir

[1]Antropojenik tehlikeler: Çevresel ve kimyasal tehlikeler, kazalar, mühendislik, havacılık, demiryolu ve trafik kazaları, gemi batığı, psikososyal tehlikeler, insani krizler, çevre kirliliği, radyoaktivite, toplumsal olaylar, terörizm, elektrik kesintisi, maden kazaları, patlamalar, yangınlar vb.

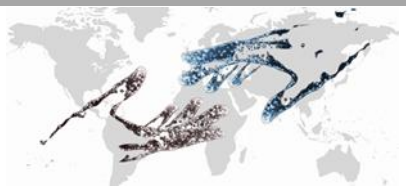
[2] Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (United States Agency for International Development (USAID)), Amerika Birleşik Devletleri federal hükûmetinin, sivil dış yardım ve kalkınma yardımını yönetmekle sorumlu bağımsız bir kuruluşuydu. Temmuz 2025'te resmen kapatıldı.

yaklaşım mevcut değildir. Her ne kadar konuyla ilgili bazı akademik çalışmalar mevzunun bu boyutunu ve önemini ele alan bir takım tespit ve öneriler getirseler de özellikle de dünya coğrafyasını ve kaderini kendi hegemonyası doğrultusunda tasarımlama cüretini gösteren devletler düzeyinde somut bir karşılığı olmadığı anlaşılmaktadır.

Aslında Kur'an'ın dile getirdiği akabeyi aşma ifadesi bize dünya üzerinde her ne suretle olursa olsun açlık ve yoksulluk içinde olan veya hayat hakkı bir şekilde ellerinden alınan insanları bu durumdan kurtarma çağrısıdır. Bu çağrı insan olmanın bir gereği olan her türlü yaşamsal ihtiyaçların teminini gerektirmektedir. Bununla beraber her ne kadar dünya genelinde devletler ölçeğinde merhamet kavramı yer bulamamışsa da insani vicdan açısından durum daha farklıdır. Zira özellikle son yıllarda ve halen masum sivil insanların maruz kaldığı zulümler dünya halklarının uyanmasına ve İsrail'in Gazze'deki soy kırımı ve işgali üzerine bu hegemonik tutumlara karşı tepkilerini ortaya koymalarına sebep olmuştur. Bu çerçevede küresel vicdan bir nevi harekete geçmiş ve çeşitli eylemler tertip ederek ve elden geldiğince medya başta olmak üzere destek çalışmaları düzenlemişlerdir.

Konuya devletler nazarında baktığımız zaman maalesef soykırım ve insan hayatına yönelik saldırılar bizzat devlet görünümündeki bazı işgalci yapılar eliyle gerçekleşmektedir. Ya da tam tersi. Tabi konu hukuk, siyaset bilimi, askerî strateji, sosyoloji, psikoloji, tarih, kültür ve ekonomi gibi pek çok alanın içinde değerlendirilmesi gereken bir boyuta sahiptir. Kendi topraklarını genişletmek ve ekonomik zenginlik kazanmak amacını taşıyan devletlerin insan haklarını yahut merhamet ve adalet değerlerini görmezden geldikleri yaşanmış ve yaşanmakta olan süreçlerde ortaya çıkmıştır. Bağımsız bir kuruluş olan Amerikan Kızılhaç'ı kendisine merhamet eksenli bir misyon hedeflediğini *Turn Compassion Into Action/ Şefkati Eyleme Dönüştür* ifadeleriyle dile getirmektedir (Redcross 2025). Ancak yukarıda genelleme yoluyla ifade ettiğimiz bazı devletler ki bunlar daha çok dünyanın birçok bölgesinde sömürgecilik geçmişi olup halen bu çizgide gizli veya açık gayri insani politika üretenlerdir. Bunlar bugün de Gazze ve Afrika olmak üzere çeşitli coğrafyalarda doğrudan veya dolaylı soykırımlar gerçekleştirmek suretiyle insan hakları ihlalleri yapan İsrail ve destekçisi malum ülkelerdir. Bunların merhamet ilkesini göz önünde bulundurmamış ve vicdan eksenli bir yaklaşım sergilememişlerdir. Ancak bu konjonktürde tüm bu işgalci ve soykırımcı ülkeleri ve yaptıkları insan hakları ihlallerini açık bir dille eleştirerek onlardan çok ayrı bir çizgide duran adeta dünya vicdanının sesi olan Türkiye'nin insani yardım politikalarına kısaca değinmeden geçemeyeceğiz. Türkiye AFAD, TİKA, Türkiye Diyanet Vakfı gibi devlet kurumları ile olduğu gibi Türk Kızılay'ı ve diğer çok sayıda toplum kuruluşlarıyla birlikte bu merhamet eksenli insani yardım sınavında çok değerli bir duruş sergilemiştir. Mesela AFAD '*Türkiye olarak sessiz dünyanın sesi ve vicdanı olmaya, Milletimizin merhamet ve şefkat elini dünyanın dört bir yanına ulaştırmaya devam*' ettikleri beyanıyla merhametin altını çizmişlerdir (AFAD, 2025). İnsani yardım faaliyetlerinde öne çıkan kurumlardan biri olan Türk Kızılayı kendisini *'Merhamet Çınarı'* olarak nitelendirmiştir (Türk Kızılay, 2020). Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 19 Ağustos Dünya İnsani Yardım Günü dolayısıyla İspanya'nın önde gelen gazetelerinden El Pais'te yayımlanmak üzere kaleme aldığı makalesinin başlığının *"Sınırları Aşan Merhamet: Medeniyetler İttifakı ve İnsani Diplomasi"* olması da Türkiye farkını ortaya koyan bir göstergedir (Erdoğan, 2025). Bu gerçeklik devlet-millet birlikteliği ile ortaya konan merhamet duygusunun uluslararası düzeyde gündeme gelmesidir.

Sonuç

Kur'an'da akabe kavramıyla dile getirilen insani yardım, günümüz dünyasında yukarıda kısaca değindiğimiz üzere yaşam hakkı bir şekilde ellerinden alınan/alınmak istenenlere sahip çıkmayı ve insanın yaşam hakkını koruma altına almayı ifade eder. Bu vesileyle Kur'an vahyinin, evrensel ve merhamet eksenli yaklaşımıyla vicdan yoksunu materyalist görüşlerin ikiyüzlülüğünü gözler önüne serdiğine şahit oluyoruz. Hali hazırda insani yardımın her ne kadar sınırları çizilmiş olsa da merhameti yok sayan seküler dünya devletleri tablosuyla karşı karşıya bulunmaktayız. Bu seküler anlayış materyalist ve kapitalist bakış açısıyla inanç değerlerini yok saydığı gibi insani yardımın duygu boyutunu anlatan vicdani yönünü de hiçe saymaktadır. Üç yıldır devam eden Gazze soykırımını bitirme noktasında merhamet yoksunu devlet yapıları deşifre olarak çok net bir şekilde kendini göstermektedir. Gazze, Sudan, Doğu Türkistan, Arakan ve diğer bölgelerdeki uzayıp giden birçok insan haklarını ihlal kapsamındaki saldırılar dünyanın halklar bazında değil ama yukarıda işaret ettiğimiz devlet yönetimleri bazında vicdanen çöktüğünü anlatmaktadır. Belki de 'merhamet insani bir duygudur. Dolayısıyla devletin böyle bir duygu yönü yoktur' diye bir savunma içine girenler olabilir. Ama devlet insan içindir ve devleti yönetenler de insandır. O nedenle devletin duygu boyutu, devleti temsil eden insan eliyle insana yöneltilen merhamet olarak kendini göstermelidir. İşte Kur'an bu yönüyle merhamet duygusunu insani yardım kapsamında hayata geçirilmesi gereken bir aksiyon biçimi olarak belirlemiş ve bu aksiyonda müminleri ana aktör olarak işaret etmiştir. Kur'an'ın merhamet çağrısı yanında *İşte bundan dolayı İsrâiloğulları'na şöyle yazmıştık: "Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur." Şüphesiz peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler. Ama bundan sonra da onların çoğu yeryüzünde taşkınlık göstermektedirler* (Mâide, 6/32). mealindeki ayet de Müslümanların hem bireysel hem de bu çerçevede yönetim olarak insan hayatına bakışını özetlemesi açısından dikkate şayandır. Sadece Türkiye'nin bu yaklaşımla hareket etmesinin yeterli olmadığı da ortadadır. Bu nedenle başta diğer İslam ülkeleri olmak üzere dünyada *merhamet eksenli ülkeler* bloğu oluşturulması gerekmektedir. Maalesef en azından bugün itibariyle bunun gerçekleşmesinin kolaylıkla mümkün olmayacağı da izahtan varestedir.

Kaynakça

AFAD. (6 Eylül 2025). *Türkiye olarak sessiz dünyanın sesi ve vicdanı olmaya, Milletimizin merhamet ve şefkat elini dünyanın dört bir yanına ulaştırmaya devam ediyoruz.* (Ekli resim) (Gönderi). X. 25 Kasım 2025'te https://x.com/AFADBaskanlik/status/1964365130575335444 adresinden alındı.

Âsım Efendi, M. (1304). *Kâmûs tercümesi*. 1: 1085, 1: 394.

Bloomfield, M. (31 Ekim 2025) https://www.mindfulpath.com.au/post/cultivating-three-flow-compassion

Buhârî, E. A. (ty.). *Sahîh*, Beyrut: Dâru İbn Kesîr.

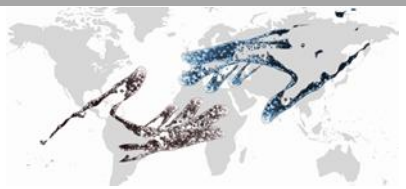
Cevherî, İ. H. (1990), *es-Sıhah tâc'ül-lüga ve sıhahü'l-Arabiyye*. (4. B.). Beyrut: Dâru'l-İlm. 1: 185.

Cürcânî, M. (1985). *Kitabü't-taʿrifat.* Beyrut: Mektebetü Lübnan.

Demirören, B. E. (2025). A crıtıcal readıng of the history of humanitarian aid: governmentality, compassion, and the persistence of power. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). School of Social Sciences of Middle East Technical University. Ankara.

Dictionary Cambridge. Compassion. 31 Ekim 2025'te https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/compassion adresinden alındı.

Ebu Hayyân, E. (1993). *Bahru'l- muhît*. Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l- İlmiyye.

Erdoğan. R. T. (2025). https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/sinirlari-asan-merhamet-medeniyetler-ittifaki-ve-insani-diplomasi-ispanya

Göka, E. (31 Ekim 2025). https://fikirturu.com/toplum/insan/hangi-merhamet/#_ftn1

Halil, B. A. (2003). *Kitâbul ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. 4: 190-191, 3: 195.

Hökelekli, H. (2011). Gökyüzünden Yeryüzü-ne Yayılan Bir Değer: Merhamet Ve Eğitimi, *Diyanet Aylık Dergisi.*

İbn 'Âşûr, M. T. (1984). *Tefsîru' t-taḥrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Darü't-Tunûsî. 30: 356.

İbn Atıyye, E. (1423). *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsiri'l- kitabi'l-Aziz.* Dâru İbn Hazm.

İbn Fâris, A. Z. (1979). *Muʿcemü mekâyîsü'l-lüga*. Beyrut: Daru'l-Fikr. 4: 77, 84.8: 471.

İbn Kuteybe, E. M. (1978). *Tefsîru garîbi'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. 528.

İsfahânî, R. (ty.). *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'an*. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife.

İnan, M. (2012). *İnsani yardım ve Avrupa birliği boyutu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Kefevî, Ebü'l-Bekâ. (1988). *el-Külliyyât* (2. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risâle. 226.

Kuraşî, Z. B. A. (2001). *Tefsîru garîbi'l-Kurʾâni'l-mecîd*. Haydarabad. 310.

Kurtubî, M. B. A. (2006). *el-Câmiʿ li-aḥkâmi'l-Ḳurʾân ve'l-mübeyyin limâ tezammenehû mine's-sünneti ve âyi'l-furḳān*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale. 20: 65-66.

Kusoffsky, J. (2018). *Compassion with(out) borders A case study of compassion satisfaction and compassion fatigue in humanitarian action.* (Master thesis). Uppsala University. Department of Government.

Kutub, Seyyid.(ty.). Fi Zilâli'l-Kur'an. (M. E. Saraç ve diğerleri, çev.). İstanbul: Hikmet Yayınları.

Mamer. B. M. (1954). *Mecâzü'l-Kur'an*. Kahire: Mektebetü'l-Hanci. 2: 299.

Mâtürîdî, M. M. *Teʾvîlâtü'l-Kurʾân,* İstanbul: Dâru'l-Mîzân. 17: 214.

Navigating Ethical Dilemmas for Humanitarian Action in Afghanistan. https://humanitarianoutcomes.org/, https://www.aidworkersecurity.org/

Nîsâbûrî, Muhammed. (1970). *Garâibü'l-Kur'an ve ragâibü 'l-Furkan.* Mısır.

principles-good-practice-of-ghd. (21 Kasım 2025). https://www.ghdinitiative.org/ghd/gns/principles-good-practice-of-ghd/principles-good-practice-ghd

Redcross. (2025). *Turn Compassion Into Action*. 25 Kasım 2025'te https://www.redcross.org/volunteer/turn-compassion-into-action.html adresinden alındı.

Seppala, E. (31 Ekim 2025). https://www.psychologicalscience.org/observer/the-compassionate-mind

Strauss, C., Taylor, B. L., Gu J., Kuyken, W., Baer, R., Jones, F., & Cavanagh, K. (2016). What is compassion and how can we measure it? *Clinical Psychology Review*, 47. 15-27.

Taberî, E. C. (ty). *Câmiu'l-Beyân 'An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. Dârü Hicr. 24: 417-418.

Tatlılıoğlu, D. (2003). Küreselleşme din ilişkisi, *Dinî Araştırmalar, 2*(17), 185-202.

Tehânevî, M. (1996). *Keşşâfü ıṣṭılâḥâti'l-fünûn ve'l-ʿulûm.* Beyrut: Mektebetü Lübnan. 1: 847.

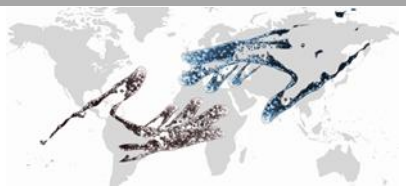
Türk Dil Kurumu. Merhamet. 5 Kasım 2025' te https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

Türk Kızılay. (Haziran 2020). Hilal-i Ahmer'den Türk Kızılay'a 152 Yıllık Merhamet Çınarı. 25 Kasım 2025'te https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/5232 adresinden alındı.

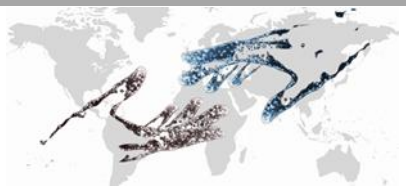
Tütün, S. (2012) Beled suresi bağlamında insan ve özellikleri, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *12*(1), 383-404.

Yazır, M.H. (t.y.). *Hak dini Kur'an dili.* İstanbul: Zehraveyn. 8: 448, 9: 224-226.

İnsani yardım. (21 Kasım 2025). Wikipedia'da. https://tr.wikipedia.org/wiki/İnsani_yardım

Zemahşerî, M. Ö. (1998). *el-Keşşâf ʿan Haḳâʾiḳı Ğavâmiẓi't-tenzîl ve ʿuyûni'l-eḳâvîl fî vücûhi't-teʾvîl.* Riyad: Mektebetü'l-Ubeyke. 6: 378.

Humanitarian Diplomacy in a Turbulent World: Advancing Mechanisms for Human Protection and Effective Aid Access

Slsabil SAEED[1]

Abstract

The contemporary international landscape is marked by rapidly evolving crises that disproportionately affect civilians. Humanitarian needs increasingly overlap as environmental disruptions and complex armed conflicts intersect with geopolitical rivalries and the growing diversity of actors shaping the global order. Within this context, humanitarian diplomacy has emerged as a vital mechanism for safeguarding human rights and dignity, and for re-centering these concerns within international decision-making. Yet humanitarian diplomacy continues to confront persistent challenges, including politicization, restricted access, fragmented coordination among actors, and declining trust in global humanitarian institutions. The situation is further complicated by states that employ humanitarian diplomacy to bolster their external image while simultaneously committing grave human rights violations, either domestically or abroad.

This paper examines the extent to which traditional tools of humanitarian diplomacy can adapt to an international environment characterized by mounting challenges. It argues that there is an urgent need for new approaches that integrate modern legal frameworks governing humanitarian action, technological innovation, and a firm commitment to humanitarian principles. Using a descriptive-analytical methodology, the study assesses the implications of global transformations for humanitarian diplomacy, identifies the barriers that undermine safe humanitarian access, and proposes practical innovations to align diplomatic practice with contemporary crises. Key recommendations include establishing a comprehensive international legal framework to shield humanitarian action from various forms of instrumentalization, leveraging technology to improve aid delivery and monitoring, and enhancing coordination between local and international actors. The paper also proposes the creation of a dedicated UN position for humanitarian diplomacy to oversee reporting, documentation, and implementation, ensuring that global responses remain anchored in humanitarian values.

Keywords: Humanitarian Diplomacy, Geopolitical Transformations, Technological Innovation, Humanitarian Actors, International Accountability.

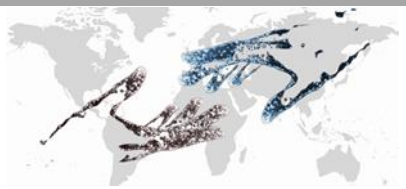
Çalkantılı Bir Dünyada İnsani Diplomasi: İnsanların Korunması ve Etkili Yardım Erişimi için Mekanizmaların Geliştirilmesi

Özet

Günümüz uluslararası sistemi, siviller üzerinde orantısız ve olumsuz etkiler yaratan hızla gelişen krizlerle karşılamaktadır. Çevresel bozulmalar ve karmaşık silahlı çatışmaların yol açtığı insani ihtiyaçlar, jeopolitik rekabetlerle ve uluslararası sistemin yapısında rol alan aktörlerin çoğalmasıyla kesişmektedir. Bu bağlamda, insani diplomasi; insan haklarını ve insan onurunu korumak, bu değerleri uluslararası karar alma süreçlerinin merkezine yeniden yerleştirmek için hayati bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, insani diplomasi siyasallaşma, erişim kısıtlamaları, aktörler arasındaki koordinasyonun dağınıklığı ve küresel insani kurumlara duyulan güvenin aşınması gibi kalıcı zorluklarla karşı karşıyadır. Ayrıca bazı devletlerin, hem kendi ülkelerinde hem de başka coğrafyalarda ciddi insan hakları ihlalleri işlerken insani diplomasiyi dış imajlarını güçlendirmek için kullanmaları durumu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Bu çalışma, geleneksel insani diplomasi araçlarının artan zorluklarla çevrili mevcut uluslararası ortama ne ölçüde uyum sağlayabileceğini incelemektedir. Çalışma, insani eylemi düzenleyen modern hukuki çerçeveleri, teknolojik yenilikleri ve insani ilkelere bağlılığı bir araya getiren yeni yaklaşımlara acil ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Betimleyici-analitik bir yöntemle, küresel dönüşümlerin insani diplomasi üzerindeki etkilerini değerlendirmekte, güvenli insani erişimi engelleyen sorunları belirlemekte ve diplomatik uygulamayı çağdaş krizlerle uyumlu hale getirecek pratik yenilikler önermektedir. Temel öneriler arasında, insani eylemin çeşitli biçimlerde araçsallaştırılmasını engelleyecek kapsamlı bir uluslararası hukuk çerçevesinin oluşturulması, teknolojiden yararlanarak yardım teslimatı ve izleme süreçlerinin güçlendirilmesi ve yerel ile küresel aktörler arasındaki koordinasyonun artırılması yer almaktadır. Çalışma ayrıca, raporlama, belgeleme ve uygulama süreçlerini denetleyecek, küresel

[1] Lisansüstü Öğrenci; İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye; slsail.hamed@gmail.com; ORCID: 0000-0003-2403-147X.

müdahalelerin insani ilkelere bağlı kalmasını sağlayacak özel bir Birleşmiş Milletler insani diplomasi makamının oluşturulmasını önermektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsani Diplomasi, Jeopolitik Dönüşümler, Teknolojik Yenilik, İnsani Aktörler, Uluslararası Hesap Verebilirlik.

Introduction

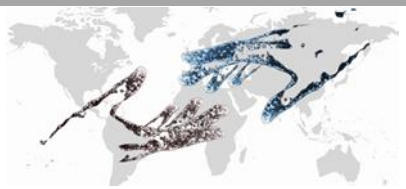
The idea of humanitarian diplomacy is rooted deeply in the history of human civilization. Since the earliest stages of humanity, assisting those in need has been closely tied to the very notion of communal life, an instinctive practice that has accompanied humans throughout their social evolution (Spikins, Rutherford & Needham., 2010). Cooperation served as one of the essential foundations for building complex societies and accomplishing collective tasks. As humans transitioned from hunting and gathering to more settled forms of life, the division of labor expanded and social obligations multiplied, making solidarity an integral component of human development (Kireçci, 2023). In this sense, the history of human cooperation is almost indistinguishable from the history of humanity itself.

Although assisting vulnerable groups is an ancient practice, humanitarian diplomacy- as a distinct and modern form of diplomatic engagement- is a relatively new concept. Its early manifestations can be traced to organized humanitarian initiatives during European conflicts between 1793 and 1814 (Aaslestad, 2019,). It was during this period that Henry Dunant's influential contribution emerged: he founded the International Committee of the Red Cross as an independent body dedicated to caring for wounded and sick soldiers (Dunant, 1986). His efforts were pivotal in shaping the First Geneva Convention of 1864, which established foundational rules for protecting the wounded, prisoners of war, and civilians (Kireçci, 2023).

Following the devastating experiences of the First and Second World Wars, the international community expanded the humanitarian legal framework through the 1949 Geneva Conventions and their Additional Protocols. These instruments represented a significant diplomatic achievement and strengthened the role of non-governmental organizations in humanitarian action (Bogatyreva, 2022). Nevertheless, the more coherent emergence of humanitarian diplomacy as a practice became evident after World War II and gained further traction in the post-Cold War period (Jonsson, 2002), when traditional diplomacy gradually gave way to more flexible approaches rooted in soft power and tailored to the evolving challenges of humanitarian work and international assistance.

The use of the term humanitarian diplomacy in international relations gained momentum as practical humanitarian negotiations, both direct and indirect, became more prominent. By the early 2000s, the term had entered regular use within the international system (De Lauri, 2021). Many scholars viewed it as a key tool for protecting vulnerable populations (Minear & Smith, 2007), especially with the United Nations' 2030 Sustainable Development Agenda emphasizing the principle of 'leaving no one behind', which positioned humanitarian diplomacy as a central mechanism for reaching marginalized groups (Kelly, 2024). It has also become an important component of foreign policy as global challenges have intensified (De Lauri, 2018).

Definitions of humanitarian diplomacy vary according to the diplomatic lens adopted. Jan Egeland, for instance, links it to the failures of traditional politics in managing crises and emphasizes the leading role of non-state actors (Egeland, 2013). Others adopt a broader definition that encompasses peacebuilding, development, and human rights

(Régnier, 2011). The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC) defines it as "the persuasion of decision-makers and opinion leaders to act in the interests of vulnerable people and in accordance with humanitarian principles" (IFRC, 2017). These efforts include negotiating humanitarian access, enabling the presence of humanitarian organizations, promoting respect for international humanitarian law, conducting advocacy at all levels, and supporting local actors (Minear & Smith, 2007). Some scholars also include international legal processes, such as invoking international humanitarian law, within the scope of humanitarian diplomacy (Whitall, 2009).

The objectives of humanitarian diplomacy span a wide spectrum, including facilitating emergency relief, strengthening legal and humanitarian norms, mediating crisis responses, and operating in contexts of conflict and disaster (Kelly, 2024). Yet these objectives have become increasingly complex as multiple armed conflicts escalate simultaneously, non-state actors assume expanded roles, and political and security dynamics become ever more entangled with humanitarian operations. The digital revolution adds another layer of challenge: despite its benefits in accelerating communication and information exchange, its misuse has complicated humanitarian negotiations in several contexts.

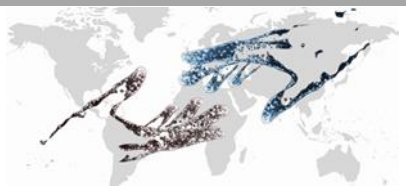
This paper does not delve into the growing terminological complexities linked to humanitarian diplomacy, such as multilateral humanitarian diplomacy, which reflects the multiplicity of actors in today's international system (De Lauri & Turunen, 2022). Neither everyday humanitarian diplomacy, which captures the grassroots efforts of volunteers and human rights workers supporting migrants, refugees, and people on the move (Muguruza, 2020). Instead, it focuses on a central question: to what extent can traditional tools of humanitarian diplomacy withstand contemporary challenges, and how pressing is the need to innovate new mechanisms and develop legal frameworks capable of regulating humanitarian diplomatic practice, limiting its politicization or instrumentalization, facilitating unobstructed access to assistance, and safeguarding humanitarian personnel?

Drawing on a descriptive-analytical approach, the paper explores three interrelated questions: What global transformations are shaping the effectiveness of humanitarian diplomacy? What are the main practical challenges it currently faces? Moreover, what new tools and mechanisms are required to strengthen its role within the contemporary international landscape?

I. Global Transformations and The Impact on Humanitarian Diplomacy

Historically, humanitarian efforts have operated in environments marked by insecurity and political instability, aiming to secure access to civilian populations, deliver assistance, and ensure adequate protection (De Lauri, 2018). From their inception, humanitarian diplomatic efforts have confronted challenges embedded in the very nature of their work, grounded in ethical principles and universal human values, rather than political or strategic interests. They are also carried out in critical settings where basic needs are unmet and where actors involved often do not prioritize the protection of civilians.

In today's rapidly shifting international order, humanitarian diplomacy faces additional pressures that mirror the turbulence shaping humanitarian action more broadly. The global system is undergoing a profound reconfiguration toward a more complex form of multi-polarity, accompanied by the rise of security-driven diplomacy at the expense of

civilian tools, the expanding influence of non-state actors, and growing information and technological polarization that is reshaping channels of communication and strategies of influence.

1.1. The Changing Roles and Positions of Non-State Actors

The past decade has witnessed a marked rise in non-international armed conflicts at the expense of inter-state warfare. These conflicts are characterized by the multiplicity of actors involved, including non-state armed groups and external actors who intervene directly or indirectly. Many of these groups resort to tactics that violate international humanitarian law to compensate for their military disadvantages, thereby intensifying the complexity of humanitarian operations and introducing unprecedented levels of risk (Régnier, 2011).

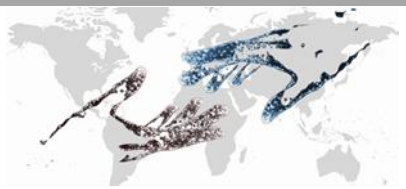
Today's world is experiencing a worrying surge in non-international -internal/civil- armed conflicts, leaving vulnerable civilian populations struggling to meet their basic needs. Such conflicts have generated unprecedented levels of displacement, particularly from Middle Eastern countries (Kurtzer, 2019). The growing involvement of non-state actors in contemporary wars affects humanitarian action in two major ways. First, the proliferation of armed groups undermines adherence to the international legal framework governing warfare, exposing humanitarian workers to heightened risks of violations by warring parties. Second, the entry of states into humanitarian diplomacy to address complex global crises inevitably brings their national interests into play, often at the expense of humanitarian considerations, ultimately compromising rescue efforts and the delivery of essential assistance.

A similar dynamic is evident in the worsening impacts of climate-related crises. Waves of drought, floods, and earthquakes increasingly create chronic humanitarian emergencies that exceed the traditional humanitarian capacity system to respond. To confront these challenges, some states have turned to 'Track II diplomacy', or humanitarian diplomacy, as a means of addressing global challenges stemming from pandemics, hunger, environmental degradation, human rights violations, and corruption (Harroff-Tavel, 2006). This approach leverages broad networks of influence to avoid relying solely on traditional diplomatic routes. Yet in doing so, state-led humanitarian roles may blend with national interests, blurring the line between humanitarian action and state-driven agendas, and distancing humanitarian diplomacy from its core purpose.

1.2. Shifts in the Nature of Power and Rising Global Polarization

The international system is gradually shifting toward a more multipolar order, marked by the rise of regional powers with increasingly independent roles and the growing influence of emerging actors such as China, India, Turkey, and Brazil. This transformation has reshaped the global distribution of power and disrupted multiple balances. At the same time, sovereignty has been reasserted more forcefully, accompanied by a strong backlash against economic and financial globalization, particularly among countries of the Global South (The Centre of Competence on Humanitarian Negotiation, 2024). These dynamics have directly affected the international humanitarian system, which is now characterized by greater decentralization and heightened instability.

This unsettled environment in international relations has similarly shaped the global humanitarian landscape, which today is characterized by fragmentation and reduced coherence. Compounding this challenge, humanitarian principles and international humanitarian law must now be applied in environments where the underlying ideological

foundations are not shared. As a result, humanitarian actors encounter an expanding range of operational and ethical dilemmas (Centre of Competence on Humanitarian Negotiation, 2020).

Although the principle of 'leaving no one behind' remains crucial for identifying and supporting those most at risk during conflict and disasters (De Lauri & Turunen, 2022), implementing it in an era of intense global polarization has become increasingly difficult. Competing value systems, intensifying interlinked interests and a fragmented global vision of systemic problems all limit the space for collective action. Added to this is the rise of individualistic approaches among states and actors seeking to advance their own objectives, even when such efforts come at the expense of long, standing global norms and multilateral frameworks.

1.3. Information and Technological Polarization

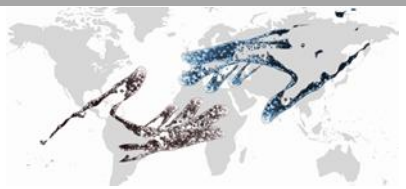
The digital revolution, by its inherently decentralized and accelerated nature, has profoundly reshaped the humanitarian landscape. Digital technologies have become essential tools for data collection, response coordination, and needs assessment. At the same time, however, they have introduced significant risks related to beneficiary safety, data protection, and the neutrality of humanitarian organizations. The digital environment has also amplified misinformation and polarization of information surrounding humanitarian crises. Humanitarian organizations have increasingly become targets of coordinated digital campaigns carried out by political actors or automated accounts, undermining their credibility, limiting funding opportunities, restricting access to conflict zones, and increasing the risk of violence against relief teams (Barela, 2025).

A prominent example of this phenomenon is the orchestrated disinformation campaign targeting the *White Helmets* in Syria. Russian media outlets and former Syrian regime affiliated platforms disseminated narratives alleging the organization's involvement in chemical attacks, aiming to delegitimize it, portray its personnel as legitimate targets, and disrupt international funding while reducing operational capacity (InterAction, 2023). Moreover, digital public opinion has become a significant factor in shaping humanitarian diplomacy. A single issue can dominate the public agenda and compel governments to adopt hasty or inconsistent positions, thereby obstructing humanitarian negotiations and diverting attention from other urgent priorities (Harroff-Tavel, 2006).

2. Contemporary Challenges ın Humanitarian Diplomacy

Although humanitarian funding represents one of the most pressing challenges today, this paper does not explore it in detail. Decisions regarding humanitarian financing have increasingly been influenced by political considerations, geostrategic interests, and security priorities. Resulting in diminished adherence to fundamental humanitarian principles, such as neutrality, impartiality, and independence, when formulating funding policies. Furthermore, several countries, notably the United States, have reduced contributions to UN-led joint financing and coordination mechanisms, slowing humanitarian responses and undermining their integrity (Van Rooyen, 2025).

Within this context, several key challenges confront contemporary humanitarian diplomacy:

2.1. The Growing Use of Humanitarian Efforts to Serve Political Agendas

The escalation of geopolitical polarization has increasingly blurred the lines between humanitarian objectives and political considerations. Some actors now perceive humanitarian intervention as a tool to expand influence or enhance international image. This approach directly contradicts the core principles established by the International Red Cross and Red Crescent Movement: humanity, impartiality, neutrality, independence, voluntary service, unity, and universality (ICRC, 2015).

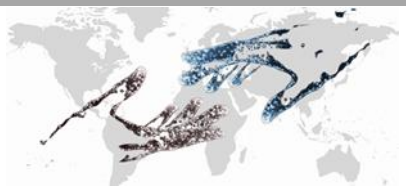
For example, official data from the United Arab Emirates indicates significant allocations for humanitarian work, including the launch of the *Zayed Humanitarian Legacy Initiative* in 2024 with a budget of 20 billion AED, and 100 million USD dedicated to the Global Alliance for Fighting Hunger and Poverty (Emirates News Agency, 2024). Yet, the UAE has faced international allegations of providing military and logistical support to the Rapid Support Forces in Sudan, accused of committing serious violations, including killings, looting, rape, and forced displacement (United Nations, 2025). Amnesty International has also accused the UAE of supplying arms to non-state armed groups in Yemen and of engaging in arbitrary detention in secret facilities (Amnesty International, 2019). These examples illustrate that some states may employ humanitarian diplomacy as a tool to enhance their international image or regional influence, rather than as a genuine commitment to humanitarian values.

In other cases, humanitarian objectives intersect with security agendas. Some states rely on international organizations to manage migration and displacement, while simultaneously deploying security agencies to detain, monitor, or forcibly return migrants (Weizman, 2012). This contradiction highlights the potential use of humanitarian assistance as a mechanism for coercion and control, undermining fundamental protection goals (Lopez, Bhungalia, & Newhouse, 2015). To counter this growing politicization, it is imperative to reaffirm and uphold universal humanitarian principles. It is also important to note that development assistance extends beyond long-term projects; it plays a crucial role in reducing the vulnerability of at-risk populations and strengthening their resilience (Bogatyreva, 2022).

2.2. Absence of a Clear Legal Framework for Humanitarian Workers

Although international humanitarian law, human rights law, and refugee law provide the overarching legal frameworks guiding humanitarian action, these instruments are not directly tailored to humanitarian diplomacy or the management of aid operations. Consequently, humanitarian actors operate within an incomplete legal space that allows for potential abuses or malpractice by governmental bodies, international organizations, or local institutions, without clear mechanisms for international criminal accountability (Kireçci, 2023).

A particularly illustrative example is the controversial role played by the Gaza Humanitarian Foundation during the war in Gaza between 2023 and 2025. The organization was accused of colluding with Israeli forces in committing serious violations against civilians during aid distribution in central and southern Gaza. These violations reportedly included killings, torture, and arbitrary detentions of civilians attempting to access food amidst famine and blockade conditions (Euro-Mediterranean Human Rights Monitor, 2025). Such transgressions not only undermine the core values of humanitarian work but also reveal the absence of a legal system ensuring accountability for institutions that breach humanitarian norms.

Furthermore, many humanitarian workers, particularly volunteers and personnel in local organizations, lack the legal immunity or protection afforded to staff of the International Committee of the Red Cross or the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (Minear & Smith, 2007). Establishing a clear international legal framework for humanitarian personnel could enhance their safety, facilitate access, and strengthen their negotiating capacity in conflict settings.

2.3. Erosion of Trust

The issue of trust or its deterioration within international institutions has become a central focus of public policy discussions over the past decade. This global concern has been highlighted at high-level forums, such as the 2024 Annual Meeting of the World Economic Forum under the theme ‘Rebuilding Trust’, and the 78th session of the United Nations General Assembly, titled ‘Rebuilding Trust and Rekindling Global Solidarity’ (Nanthini, 2024).

This challenge is particularly evident in the humanitarian sector, where the credibility of humanitarian actors has come under scrutiny. Contributing factors include growing disillusionment with globalization -especially in the Global North- the politicization of aid, the unequal structure of the international humanitarian system, and a series of scandals involving certain humanitarian personnel. These dynamics exacerbate the shrinking humanitarian space: humanitarian organizations face increasing restrictions in accessing affected communities, while those communities encounter mounting barriers to obtaining vital assistance (Nanthini, 2024).

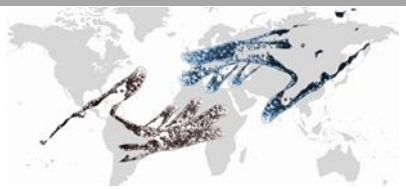
Since trust is a fundamental prerequisite for successful humanitarian action, its restoration is urgent. In this context, humanitarian diplomacy -through its focus on dialogue and relationship-building- emerges as a key mechanism for addressing the trust deficit and restoring humanitarian acceptance in fragile environments.

2.4. Lack of Specialized Training

A structural challenge facing humanitarian diplomacy is the lack of specialized training. While the effectiveness of humanitarian work heavily depends on skills in negotiation, communication, and crisis management, only a limited number of humanitarian workers receive systematic training that qualifies them as professional ‘humanitarian diplomats’. The majority operate in a largely ad hoc diplomatic capacity, without a deep understanding of negotiation priorities or mechanisms for humanitarian access (Régnier, 2011; Grace, 2020; James, 2022; Minear & Smith, 2007).

This gap diminishes the impact of humanitarian initiatives, thereby reducing personnel's ability to manage highly complex contexts sustainably. Conversely, integrating humanitarian diplomacy principles and skills into basic and professional training, through capacity-building, specialized learning, and field experience, enhances workers’ ability to interact effectively with all parties. It supports negotiation efforts to facilitate humanitarian access while minimizing risks to civilians.

Specialized training is also essential for engaging with non-traditional actors in conflict, such as armed groups, analyzing power dynamics, and assessing risks related to the killing, abduction, or torture of humanitarian personnel. Experiences from specialized institutions, such as the Centre of Competence on Humanitarian Negotiation (CCHN),

demonstrate that effective training equips humanitarian actors with the tools necessary to operate safely and effectively in the most challenging and sensitive environments (Centre of Competence on Humanitarian Negotiation, 2020).

3. Essential Elements for Renewal of Humanitarian Diplomacy

In the current context, the need for humanitarian diplomacy has become urgent, particularly amid climate emergencies, ongoing and emerging conflicts, rising poverty, economic stagnation, mass displacement, increasing food insecurity, pandemics, and geopolitical tensions (OCHA, 2024). These factors render human populations more vulnerable than ever, positioning humanitarian diplomacy not merely as a complementary or cooperative aspect of humanitarian services, but as an essential mechanism for safeguarding human life and dignity. Key elements for renewal include:

3.1. Formulating an International Treaty on Humanitarian Action and Diplomacy

The challenges outlined above highlight an urgent need for an international legal framework that complements international humanitarian law and specifically governs humanitarian diplomatic conduct, particularly in matters of access, negotiation, and the protection of personnel operating in complex conflict environments.

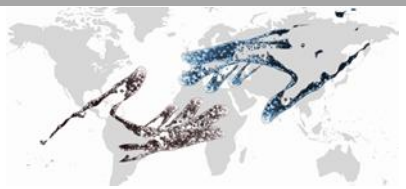
Since most provisions of international humanitarian law are primarily directed at states, while rules regulating non-state actors remain only partially developed (notably Common Article 3 and Additional Protocol II to the Geneva Conventions), establishing clearer legal mechanisms to define these actors' responsibilities toward humanitarian personnel has become essential. Such mechanisms would help ensure formal recognition of their obligations and strengthen safeguards for humanitarian access.

Some may argue that no new legal framework or international policy is needed, given that the existing regulatory arrangements governing humanitarian coordination and humanitarian diplomatic engagement are, in principle, sufficient for protecting civilians and facilitating the delivery of assistance. Especially since the Security Council endorses these frameworks and are already used, though unevenly, as tools for structuring protection responses (Bowden & Metcalfe-Hough, 2020, p. 14). This view may hold partially true; however, the current legal tools clearly require review and strengthening, particularly in light of the observable politicization of humanitarian diplomacy, its instrumentalization for military and security purposes, and the significant challenges in protecting civilian personnel and securing access to affected populations. These realities reveal substantial gaps in the existing legal architecture governing humanitarian diplomatic action.

A dedicated international protocol could also permit humanitarian organizations to negotiate with armed groups without being accused of supporting such entities, which is often perceived as material assistance to terrorism, whether through propaganda facilitation or resource allocation for military operations (MacLeod, 2016).

3.2. Creating a Dedicated UN Post for Humanitarian Diplomatic Coordination

Given the complexities outlined above regarding humanitarian action, and the way state interests and the agendas of various actors in the international system increasingly intersect with the core values of humanitarian diplomacy, it has become important to establish a dedicated position within the United Nations to coordinate humanitarian diplomacy

efforts. This role would be similar in stature to the Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs, also known as the Emergency Relief Coordinator. However, this proposed position would differ from the Emergency Relief Coordinator, who is currently the highest UN official responsible for humanitarian affairs, reporting to the UN Secretary-General on emergencies and serving as the main liaison with governments, intergovernmental organizations, and NGOs on humanitarian issues (Secretary-General of the United Nations, 1999).

In contrast, the proposed position would focus specifically on multilevel negotiation within UN frameworks to ensure acceptance of humanitarian assistance and to facilitate safe, sustained access to conflict-affected areas. It would also coordinate humanitarian diplomatic positions, including monitoring violations, issuing reports on non-compliance with the core principles of humanitarian diplomacy, and developing strategies to strengthen trust in humanitarian action globally. In addition, it would design solutions to emerging challenges such as information manipulation and digital threats. By integrating preventive diplomacy with humanitarian work, this role would provide the international system with a more flexible tool for protecting civilians and ensuring adherence to international humanitarian law in fragile contexts.

3.3. Training Local Humanitarian Personnel

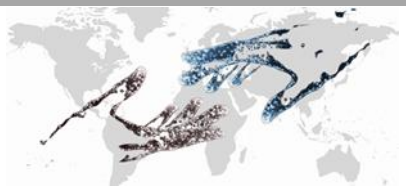
Although local humanitarian personnel constitute approximately 80% of the global workforce, their perspectives and voices remain marginalized despite widespread discourse on localization (Allouche, Sida & Proudfoot, 2025). Training local actors should emphasize partnership in humanitarian action, enabling them to become effective and positive contributors to initiatives led by diverse donors, and to enhance their influence in global decision-making. Such training would also improve the alignment of aid funding with the actual needs of civilian populations, mitigating the historical tendency to tie humanitarian assistance to donor priorities and bureaucratic conditions with minimal local impact (Allouche, Sida & Proudfoot, 2025).

3.4. Developing Accountability Systems Suitable for the New International Environment

Enhancing the humanitarian protection system requires adopting multi-level accountability models that engage governments, non-state actors, donors, and private companies operating in the humanitarian sphere. It is also possible to establish a global register for humanitarian compliance, modeled on the Universal Periodic Review (UPR) mechanism, to provide periodic assessments of how states and armed groups facilitate or obstruct humanitarian action.

There is likewise a pressing need for more robust mechanisms to protect humanitarian personnel from attacks, harassment, and digital targeting, including the possibility of bringing such violations under the jurisdiction of the International Criminal Court or establishing a new international body dedicated to these crimes. At the same time, developing collaborative accountability approaches has become essential, bringing together local communities and international organizations to evaluate programs, ensure transparency, and strengthen trust.

Within the United Nations system, there is a growing conviction that the declining effectiveness of humanitarian protection is closely linked to the global trend toward impunity, even in cases involving the most serious violations of international humanitarian law and international human rights law. The paralysis affecting the UN system -particularly the Security Council- in enforcing international obligations or holding states and armed groups accountable for breaches

of the law has undermined the legal architecture that humanitarian action relies upon and weakened the UN's capacity to promote compliance and facilitate the delivery of assistance (Bowden & Metcalfe-Hough, 2020).

Accordingly, exploring alternative or complementary accountability mechanisms may be necessary to ensure that humanitarian interventions are carried out effectively and to strengthen adherence to the international norms and legal frameworks governing humanitarian action in armed conflict.

3.5. Developing Digital Diplomacy Tools in Humanitarian Action

Advanced digital tools can be leveraged to strengthen the capacity of humanitarian diplomacy, such as secure digital negotiation platforms that enable direct communication between humanitarian organizations and warring parties when field access is limited. There is also a growing trend among states and humanitarian agencies to involve non-governmental actors in supporting humanitarian initiatives, whether in prevention, policy formulation, or implementation. The reliance on new digital technologies facilitates this comprehensive approach. An illustrative example is the 'World We Want' campaign launched by UNDP in 2015, which sought input from civil society and beneficiaries on the next Millennium Development Goals, thereby reflecting their priorities and participation in shaping global policy (The Centre of Competence on Humanitarian Negotiation, 2024).

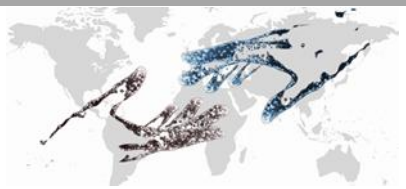
In parallel, 'digital public diplomacy' can be strengthened through professional communication campaigns aimed at building humanitarian acceptance within local communities and reducing misinformation surrounding international organizations. Artificial intelligence can also be used to analyze highly complex negotiations, including identifying stakeholders, assessing risks, facilitating collaborative efforts, supporting decision-making, developing mobilization strategies, and producing relevant materials and content (The Centre of Competence on Humanitarian Negotiation (CCHN), 2024).

However, clear limits remain to the ability of artificial intelligence to grasp the human complexity inherent in diplomatic relations. Human interactions are shaped by biases, emotions, and non-rational behaviors, making it difficult to model the dynamics of personal relationships or to interpret human ambiguity -challenges that constrain the advancement of digital humanitarian diplomacy. Accordingly, reliance on these tools requires a balanced approach that brings together technological capabilities and human expertise, which remains essential for understanding complex humanitarian contexts.

Conclusion

Humanitarian diplomacy today faces a complex geopolitical landscape marked by escalating conflicts, diminishing prospects for peaceful solutions, and the intersection of climatic, economic, and social crises. Amid this transformation, humanitarian diplomacy stands at a critical crossroads, requiring the reconstruction of its frameworks and the development of tools to enable effective action in rapidly changing and increasingly fragile environments.

This development requires strengthening the link between humanitarian diplomacy and human rights, fully leveraging existing legal instruments, and advancing the creation of new legal frameworks to address emerging challenges. Recent literature highlights that the entry of new states, alongside private and religious donors, into the

humanitarian diplomacy arena has reshaped its scope and nature, making it imperative to examine the long-term implications of this shift for ensuring humanitarian access in contexts of conflict and political polarization (De Lauri, 2021).

Simultaneously, non-state actors, including non-governmental organizations and armed groups, play a decisive role in shaping the trajectory of humanitarian action, raising issues of legitimacy, accountability, and the potential politicization of aid. This underscores the need for a legal framework that ensures international accountability, promotes partnerships with local actors, and leverages digital platforms to enhance transparency and advocacy impact (Alsukhni, 2024, p.130).

The rise of digital misinformation and the reshaping of 'information spaces' introduce new challenges for international humanitarian law, particularly amid the blurred line between legitimate wartime deception and widespread disinformation. Consequently, the capacity of humanitarian law to address these challenges must be reassessed, alongside the development of solutions that extend beyond traditional legal frameworks to counter artificial intelligence tools capable of disseminating information in unprecedented and not yet fully understood ways (Barela, 2025, p.4).

Ultimately, expanding monitoring and documentation mechanisms within the United Nations system to support humanitarian diplomacy will strengthen the commitment of international actors to humanitarian norms, particularly if these mechanisms are linked to authoritative bodies such as the Security Council. Enhancing accountability and oversight is not merely an administrative requirement; it is a fundamental step to ensure that the most vulnerable are not left alone to face the devastations of war and disaster.

References

Aaslestad, K. B. (2019). Aid to the war distressed: Early transnational humanitarian exchange at the close of the Napoleonic Wars. *Annales Historiques de la Révolution Française*, 397(3), 171-192.

Achievements: UAE's Commitment to Strengthening International Solidarity and Humanitarian Action. (20 December 2024). *Emirates News Agency.* Access address: https://h7.cl/1fOE4

Allouche, J., Sida, L. & Proudfoot, P. (2025). Rethinking humanitarian diplomacy. *Institute of Development Studies.* Access Address: https://www.ids.ac.uk/opinions/rethinking-humanitarian-diplomacy/

Alsukhni, A. (2024). The Impact of Humanitarian Diplomacy and its Position in the International System. *Ulisa: Journal of International Studies*, 8(1), 123-133.

Barela, S. J. (2025). Digital Disinformation Operations in Armed Conflict. *Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights*. Research Prief, 1-6.

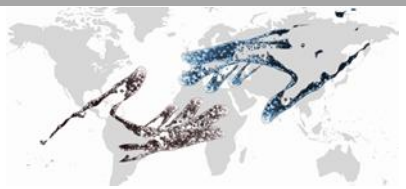
Bogatyreva, O. (2022). Humanitarian Diplomacy: Modern Concepts and Approaches. *Russian Academy of Sciences*. 92(14), 1349-1366.

Bowden, M. & Metcalfe-Hough, V. (2020). Humanitarian diplomacy and protection advocacy in an age of caution. *Humanitarian Policy Group*. 1-17.

De Lauri, A. & Turunen, S. (2022). Forms of humanitarian diplomacy. *European Dissemination Media Agency*. 42-45.

De Lauri, A. (2018). Humanitarian Diplomacy: A New Research Agenda. *Chr. Michaelsen Institute*. (4), 1–4. https://www.cmi.no/publications/6536-humanitarian-diplomacy-a-new-research-agenda

De Lauri, A. (2021) Humanitarianism: An Overview. Chr. Michelsen Institute. (3), 1-6.

Disinformation in Active Crises and the Humanitarian Context Disinformation Toolkit 2.0. (2023). *InterAction*. Access address: https://www.interaction.org/disinformation-toolkit-2-0/part-2/disinformation-in-active-crises-and-the-humanitarian-context/

Dunant, H. (1986). A memory of Solferino. Geneva: *ICRC*.

Egeland, J. (2013). Humanitarian Diplomacy. In Cooper, A., Heine, J. and Thakur, R. (Eds.) The Oxford Handbook of Modern Diplomacy (pp. 352-368). Oxford: Oxford University Press.

From triage to transformation: Five humanitarian policy takeaways for 2023. (2024). *OCHA*. Access address: https://www.unocha.org/news/triage-transformation-five-humanitarian-policy-takeaways-2023

Grace, R. (2020). The humanitarian as negotiator: developing capacity across the aid sector. *Negotiation journal*, 36(1), 13-41.

Harroff-Tavel, M. (2006). The humanitarian diplomacy of the ICRC. *African Yearbook on International Humanitarian Law*, 1-16.

Humanitarian Diplomacy: Challenges and Strategies for Negotiating with Non-State Armed Groups. (2020). *Centre of Competence on Humanitarian Negotiation*. Access address: https://frontline-negotiations.org/blog/humanitarian-diplomacy-challenges-and-strategies-for-negotiating-with-non-state-armed-groups/

Humanitarian Diplomacy: Humanitarians and their engagement with the diplomatic community. (2024). *The Centre of Competence on Humanitarian Negotiation*.

James, M. (2022) Humanitarian Shapeshifting: Navigation, Brokerage and Access in Eastern DR Congo, *Journal of Intervention and State building*, 16(3), 349-367.

Jonsson, C. (2002). Diplomacy, Bargaining, and Negotiation. In W., Risse T., & Simmons, B. (Eds.). A Handbook of International Relations, Carlsnaes (pp. 212–234). London: SAGE Publications.

Kelly, L. (2024). Humanitarian diplomacy definitions and approaches. *Knowledge for Development and Diplomacy*, Rapid Evidence Review, 1-16. https://geneva-academy.ch/wp-content/uploads/2025/09/Digital-disinformation-operations-in-Armed-Conflict-1.pdf

Kireçci, A. K. (2023). İnsaniyetperverlik, Hayırseverlik ve İnsani Diplomasi. Kavak, H. Z. (Ed.). uramdan Uygulamaya İnsani Diplomasi (pp.19-39). Istanbul, Akademi Dizisi.

Kurtzer, J. D. (2019). Denial, Delay, Diversion; Tackling Access Challenges in an Evolving Humanitarian Landscape. *Center for Strategic & International Studies*.

Lopez, P. J., Bhungalia, L. & Newhouse, L. (2015). Environment and planning A: Economy and space. *Geographies of Humanitarian Violence*, 47(11), 2232-2239.

MacLeod, A. C. (2016). Humanitarian engagement with non-state armed groups. London: *The Royal Institute of International Affairs*, 1-73.

Minear, L. & Smith, H. (Eds.) (2007). Humanitarian Diplomacy: Practitioners and their Craft. Tokyo: United Nations University Press. https://digitallibrary.un.org/record/602125?ln=en

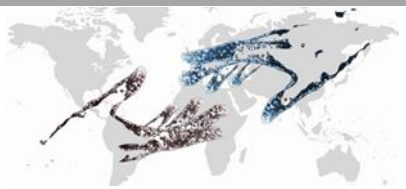
Muguruza, C. C. (2020) Everyday humanitarian diplomacy: Experiences from border areas. *Chr. Michelsen Institute*. (2), 1-4.

Nanthini, S. (2024). Humanitarian Diplomacy: A Tool to Rebuild Trust in the Humanitarian Sector. *S. Rajaratnam School of International Studies, NTU Singapore.* (32), 1-4.

Organization of the Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (22 June 1999). *Secretary-General of the United Nations*, ST/SGB/1999/8. Access address: https://docs.un.org/en/st/SGB/1999/8

Régnier, P. (2011). The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition. *International Review of the Red Cross*, 93(884), 1211-1237.

Spikins, P. A., Rutherford, H. E. & Needham, A. P. (2010). From homininity to humanity: Compassion from the earliest archaics to modern humans. *Time and Mind*, 3(3), 303-325.

Sudan files a lawsuit against the United Arab Emirates at the International Court of Justice. (06 March 2025). *United Nations.* Access address: https://news.un.org/ar/story/2025/03/1139636

The fundamental principles of International Red Cross and Red Cresent Movement. (2015). The *International Committee of the Red Cross (ICRC)*, 1-8. https://www.icrc.org/sites/default/files/topic/file_plus_list/4046-the_fundamental_principles_of_the_international_red_cross_and_red_crescent_movement.pdf

The Gaza Humanitarian Foundation is a direct partner in the Israeli killing and starvation machine. (2025). *Euro-Mediterranean Human Rights Monitor*. Access address: https://h7.cl/1kG3a

The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). (2017). *Humanitarian diplomacy policy*, 1-4. https://www.ifrc.org/sites/default/files/Humanitarian-Diplomacy-Policy_EN.pd

VanRooyen, M. (2025). The Future of Humanitarian Aid: Navigating a Politicized and Fragmented Landscape. *Harvard Humanitarian Initiative*. Access address: https://hhi.harvard.edu/news/2025/06/future-humanitarian-aid-navigating-politicized-and-fragmented-landscape

Weizman, E. (2012). The least of all possible evils: Humanitarian violence from Arendt to Gaza. Londra: Verso Books.

Whitall, J. (2009). It's like talking to a brick wall': Humanitarian diplomacy in the occupied Palestinian territory. *Progress in Development Studies*, 9(1), 37-53.

Yemen: The United Arab Emirates is recklessly supplying militias with a massive amount of Western weapons, *Amnesty*. (06 February 2019). Access address: https://www.amnesty.org/ar/latest/news/2019/02/yemen-uae-recklessly-supplying-militias-with-windfall-of-western-arms/

